ØKONOMI og POLITIK

Kvartalsskrift udgivet af Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi . 43. Årgang . Nummer 4 . 1969

Munksgaards Forlag . København 1970

ØKONOMI OG POLITIK

43. ÅRGANG NR. 4 1969

INDHOLD

CLAUS DIETER EHLERMANN og OLE LANDO: Hvorledes styres Fællesmarkedets landbrug? 333

JØRN HENRIK PETERSEN: Økonomiske reformer i Sovjetunionen II 352

EMANUEL WINTER: Forberedelserne til den nye polske femårsplan 375

Den internationale økonomiske situation 392

Den danske økonomiske situation 404

Politisk kronik 415

KVARTALSSKRIFT UDGIVET AF
SELSKABET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI
MUNKSGAARDS FORLAG . KØBENHAVN 1970

FORFATTERNE

OLE LANDO, professor, dr. jur., Handelshøjskolen i København.

CLAUS DIETER EHLERMANN, dr. jur., rådgiver ved Fællesmarkeds-kommissionens juridiske Afdeling, Bruxelles.

JØRN HENRIK PETERSEN, cand. oecon., Aarhus Universitet.

EMANUEL WINTER, polsk øk. dr.

De løbende økonomiske oversigter udarbejdes af cand. oecon. Jørn Henrik Petersen, Aarhus Universitet og sekretær, cand. polit. Palle Mikkelsen, Det økonomiske Sekretariat.

Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt.

ØKONOMI OG POLITIK udkommer med et hæfte i hvert kvartal. Årsabonnement 32 kr. + moms. Enkelte hæfter 10 kr. + moms. Ansvarshavende redaktør: Amanuensis, cand. polit. H. THUSTRUP HANSEN. Redaktionsudvalg: Professor, dr. phil. SVEN HENNINGSEN, professor, dr. polit. SV. AAGE HANSEN, professor, dr. polit. ANDERS ØLGAARD, professor, cand. mag. OLE KARUP PEDERSEN og lektor, cand. polit. HANS BOSERUP. Redaktion: Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi, Rosenborggade 15, 1130 København K, tlf. (01) 11 41 53. Ekspedition og abonnement: Munksgaards Forlag A/S, Prags Boulevard 47, 2300 København S, tlf. Asta 7030. Abonnement kan endvidere tegnes i alle boglader.

Printed in Denmark, Aarhuus Stiftsbogtrykkerie A/S.

Udsendt i boghandelen

HVORLEDES STYRES FÆLLESMARKEDETS LANDBRUG?

CLAUS DIETER EHLERMANN
OG
OLE LANDO*)

I. INDLEDNING

Denne artikel har til formål at redegøre for de vigtigste midler til regulering af landbruget i Fællesmarkedet. Fællesmarkedet har ved hjælp af disse midler skabt en fælles organisation, der styrer udbud og efterspørgsel efter landbrugsprodukter. Problemer og midler vil her blive fremstillet i forenklet form. Af samme grund udelades litteratur og domme[1]), og angivelsen af Fællesmarkedets retsregler begrænses til det nødvendigste.

Fællesmarkedet er en toldunion. Denne kendetegnes ved

1) en fælles *beskyttelse mod indførsel* fra tredjeland. Denne beskyttelse opnås først og fremmest ved den fælles toldtarif[2])
2) *forbud mod indre beskyttelse,* dvs. mod told, toldlignende afgifter, mængdemæssige begrænsninger og andre foranstaltninger med samme virkning medlemsstaterne imellem.

Den fælles ydre beskyttelse blev bygget op lidt efter lidt, og de enkelte staters beskyttelse over for de andre stater i Fællesmarkedet skulle nedbrydes lidt efter lidt. Begge processer skulle have været afsluttet ved overgangstidens udløb, den 31. december 1969 (art. 9 ff.)[3]), men devalueringen af den franske franc i august måned 1969 har medført, at Rom-traktatens tidstabel ikke har kunnet overholdes. De særlige tilskud til import- og exportafgifter, som Frankrig har måttet indføre til imødegåelse af devalueringens følger, består også efter den 1. januar 1970. Ved disse midler vil

*) Forskningsstipendiat Jytte Thorbek har gennemset artiklen i manuskript og har givet os mange værdifulde forslag til forbedringer.

1) Her skal især henvises til de omfattende og detaillerede undersøgelser, som er foretaget af Börner, »Das Interventionssystem der Landwirtschaftlichen Marktordnungen der EWG«, i Kölner Schriften zum Europarecht, Bd. 10, Probleme des Europäischen Agrarrechts, s. 1 ff.

2) Andre beskyttelsesmidler kan etableres inden for rammerne af den fælles handelspolitik (Fællesmarkedstraktatens – i det følgende kaldet FMT – artikel 110 ff.).

3) Overgangstiden løb til 31. december 1969 (FMT artikel 8), hvis den ikke blev forlænget ved enstemmig beslutning af Rådet efter forslag af Kommissionen.

priserne i Frankrig stadig kunne holdes på et lavere niveau end i de øvrige medlemslande[4]).

Forbudet mod beskyttelsesmure inden for Fællesmarkedet må i øvrigt ikke omgås. Traktaten forbyder derfor medlemsstaterne at pålægge højere hjemlige afgifter på varer fra andre medlemsstater, end de tilsvarende indenlandske varer bliver pålagt (art. 95). Diskriminering i form af statslige handelsmonopoler er forbudt (art. 37). Statsunderstøttelser, som hæmmer handel medlemsstaterne imellem, tillades kun i undtagelsestilfælde (art. 92 ff.).

Regulering af udbud og efterspørgsel af varer inden for toldområdet er ikke udtrykkeligt omhandlet i traktaten. Det betyder ikke, at regulerende indgreb er udelukket. Muligheden for at gribe ind er imidlertid begrænset. De fælles organer kan kun virke inden for rammerne af snævre kompetencenormer (således f. eks. indenfor konjunkturpolitikkens område efter reglerne i Rom-traktatens art. 103).

II. LANDBRUGET I FÆLLESMARKEDET

A. Rom-traktaten regulerer også landbruget. Efter art. 9 omfatter toldunionen al vareudveksling. Art. 38 bestemmer udtrykkeligt, at Fællesmarkedet også omfatter landbruget og handelen med landbrugsprodukter.

B. Anvendelse af traktatens almindelige regler om told og om forbud mod diskriminering og statsunderstøttelse til landbrugsvarer ville ikke være tilstrækkeligt til at sikre landbrugerne passende indtægter[5]). Som vi har set, medfører disse regler ganske vist, at der skabes en beskyttelse over for tredjeland, og at de enkelte medlemsstaters indbyrdes beskyttelse falder bort, men de overlader i princippet markedet inden for fællesskabet til det frie spil mellem udbud og efterspørgsel. Det prisniveau, som herved fremkommer, kan blive acceptabelt for nogle landbrugsprodukters vedkommende; for andre bliver det ikke tilfredsstillende.

Markedet for landbrugsprodukter er som bekendt kendetegnet ved ringe elasticitet i udbud og efterspørgsel. Udbuddet er spredt på mange producenter, mens efterspørgslen er koncentreret på forholdsvis få indkøbere. Pro-

[4]) Fællesmarkedets forordning nr. 1586/69, Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (i det følgende forkortet som ABl.) 1969 nr. L 202/1. De forordninger, som der henvises til i det følgende, er alle Fællesmarkedsforordninger.

[5]) Denne artikel er skrevet under indtryk af de store overskud af landbrugsvarer, som Fællesmarkedet for tiden må kæmpe med. Den gælder dog mutatis mutandis også for en knaphedstilstand. I så fald kommer der, i stedet for problemet om garantiydelser til landbrugsbefolkningen for at sikre den en passende indtægt, problemet om at sikre befolkningen forsyninger til rimelige priser.

duktionen i medlemsstaterne er ikke tilstrækkeligt rationaliseret. Prisdannelsen på verdensmarkedet er præget af statslige subventioner, der medfører, at adskillige landbrugsprodukter sælges på verdensmarkedet til dumpingpriser. Traktatens regler må derfor suppleres, så der kan tages hensyn til de særlige forhold, der gælder for produktion og afsætning af landbrugsvarer. Der må indføres regler, som gør det muligt at gribe regulerende ind i det frie spil mellem udbud og efterspørgsel, f. eks. ved at begrænse udbuddet eller udvide efterspørgslen.

C. De særlige regler om landbrugsprodukter har ikke alle kunnet optages i traktaten. Alt for mange specialregler ville have været nødvendige på grund af de mange vanskelige detailproblemer, der skulle løses. Endvidere måtte man til stadighed have efterprøvet disse specialreglers virkning og tilpasset dem ændringerne i erhvervets forhold. I øvrigt kunne der heller ikke under traktatforhandlingerne opnås enighed mellem medlemsstaterne om indholdet af de specielle regler for landbruget. Traktaten indskrænkede sig derfor til at pålægge Fællesmarkedets organer at udarbejde en fælles landbrugspolitik (art. 38, stk. 4, art. 40, stk. 1). Den fastlagde målet for denne politik (art. 39), den beskrev de vigtigste midler til virkeliggørelsen af målet, nemlig en fælles ordning for landbrugsmarkederne (art. 40) og bestemte den fremgangsmåde, efter hvilken den fælles politik skulle fastlægges og realiseres (art. 43).

På grundlag af disse bestemmelser har Fællesmarkedets myndigheder udstedt en række forordninger for næsten alle de landbrugsprodukter, som fremstilles i Europa[6]).

D. Da man skulle oprette en fælles markedsordning, var man ret frit stillet med hensyn til, hvordan reglerne skulle udformes. *Målene* for den fælles landbrugspolitik er ret ubestemt angivet. De er også delvis i modstrid med hinanden. Art. 39 foreskriver således, at man på den ene side bør tilstræbe øget produktivitet, højere levefod for landbrugerne, stabilisering af markedet og på den anden side sikring af forsyningerne og rimelige priser for forbrugerne.

Man var heller ikke tvunget til at vælge et bestemt *middel*. Der blev

[6]) For *frugt og grøntsager:* forordning nr. 23, ABl. 1962, s. 965/62, forordning nr. 158/66, ABl. 1966, s. 3282/66 og forordning 159/66, ABl. 1966, s. 3286/66. *For fedt:* forordning nr. 136/66, ABl. 1966, s. 3025/66. *For korn:* forordning nr. 120/67, ABl. 1967, s. 2269/67. *For svinekød:* forordning nr. 121/67, ABl. 1967, s. 2283/67. *For æg:* forordning nr. 122/67, ABl. 1967, s. 2293/67. *For fjerkræ:* forordning nr. 123/67, ABl. 1967, s. 2301/67.

I denne oversigt er kun nævnt de i medfør af FMT artikel 43 udfærdigede grundlæggende forordninger. Gennemførelsesforordninger såvel som eventuelle ændringer i grundforordninger er af hensyn til overskueligheden ikke medtaget.

ikke sat grænser for politikernes fantasi i de bestemmelser i Rom-traktaten, der beskriver den fælles markedsordning. Art. 40 bestemmer kun:

1. at der, for at målene i art. 39 kan nås, skal indføres en *fælles ordning* af landbrugsmarkederne
2. at denne ordning – alt efter produktets art – skal bestå i:
   a) fælles konkurrenceregler
   b) en tvungen koordinering af de forskellige enkeltstaters markedsordninger
   c) eller en europæisk markedsordning
3. og at den kan omfatte alle forholdsregler, der er nødvendige for at gennemføre målene i art. 39, især prisregulering, bistand til produktion og fordeling af de forskellige produkter, oplagrings- og udligningsordninger samt fælles ordninger til stabilisering af ind- og udførsel.

Rom-traktatens art. 40 bestemmer yderligere, at den fælles markedsordning skal begrænses til at søge art. 39's mål realiseret og udelade enhver diskriminering mellem producent eller mellem forbrugere inden for Fællesmarkedet. En eventuel fælles prispolitik skal hvile på fælles grundsætninger og på ensartede beregningsgrundlag.

E. Den fælles landbrugspolitik må på grund af den eksisterende overskudsproduktion i første række sikre landbrugsbefolkningen en passende indtægt. Man står da over for det politiske spørgsmål, om man vil garantere denne indtægt ved

– *at støtte markedsprisen eller ved*
– *deficiency payment.*

1. Ved *deficiency payment* får landmanden sine indtægter dels ved salg på markedet og dels ved statstilskud. Markedsprisen fastsættes af staten. Den kan være på højde med verdensmarkedsprisen, og den kan være højere, men den er lavere end den pris, som er nødvendig for at sikre landmanden en passende indtægt. Denne sidste pris fastsættes også af staten. Differencen mellem den af staten fastsatte markedspris og den hypotetiske pris udbetales landmanden som et tilskud, en »deficiency payment«.

Ved deficiency payment betaler forbrugeren en lav markedspris. Tilskuddet til landbruget betales af skatteyderen over statsbudgettet. Omkostningerne ved støtten offentliggøres og må begrundes hvert år. Disse omkostninger menes at give de utilfredse skatteydere synligere og bedre argumenter i hænde end de skjulte indkomstoverførsler, som man kan give producenten ved at forhøje markedspriserne. Det overrasker derfor ikke, at landbruget foretrækker det sidstnævnte system.

Deficiency payment anvendes i Storbritannien. Ved forhandlingerne om Storbritanniens tilslutning til Fællesmarkedet i 1962/63 var det et af hoved-

stridspunkterne. Medlemsstaterne forlangte kategorisk afskaffelse af den engelske ordning og overgang til deres system, markedsprisstøtte. Mod deficiency payment blev især gjort gældende, at det har uheldige erhvervsmæssige følger, at markedsforholdene ikke er den afgørende faktor for landbrugets indtægter; desuden medfører vanskelighederne ved fordelingen af tilskuddene en dyr administration.

Disse betænkeligheder ved deficiency payment har imidlertid ikke afholdt medlemsstaterne fra senere selv at indføre det for nogle produkters vedkommende. Som eksempel kan nævnes oliefrø, olivenolie og hård hvede. For oliefrø er medlemsstaterne forpligtet til at opretholde de vedtagne toldsatser i henhold til GATT-aftalerne. Efter disse aftaler er oliefrø toldfri. Importerede oliefrø bliver derfor handlet i medlemsstaterne til verdensmarkedsprisen. Prisniveauet kan ikke hæves gennem afgifter på import fra tredjeland. GATT-aftalerne kan af handelspolitiske grunde ikke opsiges. Derfor er der kun et middel til forhøjelse af landbrugets indtægter af oliefrø til et passende niveau, nemlig tilskud (se art. 27 i forbindelse med art. 23 i Fællesmarkedets forordning nr. 136/66).

Toldfriheden for oliefrø er – indirekte – basis for tilskud til olivenolie. Ganske vist er toldsatserne for oliven og olivenolie ikke fastsat i GATT-aftalerne. Fra et retligt synspunkt er der intet til hinder for at fordyre importen af disse produkter. Det kan imidlertid ikke gøres, da olivenolie og frøolie konkurrerer med hinanden. En forhøjelse af prisen på olivenolie uden en tilsvarende forhøjelse af prisen på frøolie vil føre til en nedgang i forbruget af olivenolie.

Da olivenolie og frøolie kan erstatte hinanden, kan prisen på olivenolie ikke bringes op på et for producenten tilfredsstillende niveau. Differencen mellem markedsprisen og dette niveau må derfor udlignes gennem støtte. Dette er sket ved art. 10 sammenholdt med art. 5 i Fællesmarkedets forordning nr. 136/66.

Noget lignende gælder for hård hvede. Hård hvede konkurrerer med den værdifuldere bløde hvede. En forhøjelse af prisen på hård hvede til et for producenten tilfredsstillende niveau må ledsages af en forhøjelse af prisen på blød hvede, hvis man vil undgå, at hård hvede bliver fortrængt fra markedet af blød hvede. Da man ikke ønsker en fordyrelse af blød hvede, må man opgive en forhøjelse af prisen på hård hvede. Forskellen mellem den opnåelige markedspris og den tilstræbte betaling for hård hvede må – som ved olivenolie – udlignes ved deficiency payments, se art. 10 sammenholdt med art. 2 i Fællesmarkedets forordning nr. 120/67[7]).

[7]) For olivenolie og hård hvede er deficiency payment passet ind i et system med støtte til markedsprisen. Priserne på olivenolie og hård hvede bliver holdt over verdensmarkedsprisens niveau gennem stabiliseringsmidler på hjemmemarkedet og ved moderate variable afgifter ved medlemsstaternes ydre grænser.

2. Ved *markedsprisstøtte* får landmanden alle sine indtægter ved salg på markedet. Markedsprisen må da forhøjes så meget, som det er påkrævet for at sikre landmanden en passende indkomst. Støtten kan have forskellige former. Man kan nøjes med at beskytte hjemmemarkedet helt eller delvis mod indførsel udefra. I så fald dannes markedsprisen gennem det – i øvrigt fuldstændigt frie – spil mellem udbud og efterspørgsel på hjemmemarkedet. Der er ikke nogen grænser for prissvingningerne. Et stort udbud af indenlandske varer vil føre til prisfald. De indenlandske producenter har ingen garanti for afsætning af deres produkter til en bestemt mindstepris[8]).

En mindstepris på hjemmemarkedet må derfor sikres ved støtteordninger af anden art. De støtteordninger, der her kan være tale om, omtales nærmere i det følgende:

a) Enhver *støtteordning*, der skal garantere producenten en mindstepris, må *sikre*

(1) at importerede varer ikke tilbydes under mindsteprisen og

(2) at hjemmemarkedet beskyttes mod prisfald som følge af en hjemlig overskudsproduktion. Denne beskyttelse kan undværes, hvis hjemmemarkedet til stadighed har underskudsproduktion. Ingen af de vigtige landbrugsmarkeder i Fællesmarkedets medlemsstater har i dag konstant underskud. Der er overalt forbigående overskud. Dette gælder endog foderkorn, hvoraf medlemsstaterne i høsttiden årligt importerer ca. 6 millioner tons netto, og det gælder kvæg, hvoraf der indføres betydelige mængder på det tidspunkt af året, hvor kvæget drives ned fra græsgangene.

b) Til beskyttelse af hjemmemarkedet *mod egen overskudsproduktion* kan man enten gøre efterspørgslen større eller udbuddet mindre. Begge dele kan gøres ved direkte indgreb, enten ved påbud[9]), f. eks. indmalingstvang, eller ved forbud[10]), f. eks. mod arealudvidelse. De kan også gøres ved indirekte indgreb, dvs. ved økonomisk bistand og ved afgifter. Medlemsstaterne benytter næsten udelukkende de indirekte midler.

Af de indirekte midler, som anvendes i Fællesmarkedet til beskyttelse mod overproduktion, skelnes der mellem midlertidig og varig markedsstøtte.

---

[8]) En sådan ordning anvendes af Fællesmarkedet f. eks. for æg, fjerkræ, blomster og for de i forordning nr. 827/68 nævnte varer.

[9]) Som eksempel kan nævnes den såkaldte anvendelsestvang. Kendt er først og fremmest forpligtelsen til ved fremstilling af brød at anvende en bestemt procent af indenlandsk brødkorn. Den eksisterende Fællesmarkedsordning kender intet til den slags påbud.

[10]) Et fra den nationale landbrugspolitik kendt eksempel er dyrkningsforbud eller -indskrænkning. Den slags forbud er endnu ikke blevet vedtaget inden for rammerne af den fælles landbrugspolitik. Beslægtet hermed er dog det i forordning nr. 1009/67 art. 25 nævnte forbud mod på hjemmemarkedet at afsætte sukker, der er blevet produceret udover maksimumkvoten.

1°. Markedet bliver *midlertidigt* støttet ved indkøb. Indkøbene sker gennem staten eller gennem private.

a°) Det vigtigste middel til at støtte markedsprisen er statsindkøb til oplagring[11]). Statens interventionskontor køber varer, der tilbydes det, til interventionspris (se nedenfor under 3°) og oplagrer dem. De købte varer bliver solgt efter en vis tid, om muligt efter at prisen på hjemmemarkedet er steget. Uden en sådan stigning er afsætning på hjemmemarkedet i almindelighed kun mulig, hvis interventionskontoret samtidig opkøber et kvantum, der er mindst lige så stort som det, der sælges fra lageret. Dette opkøb kan som regel kun undgås, hvis man ved salget befrier hjemmemarkedet for den oplagrede vare (se nedenfor under 2°)[12]).

b°). Sideløbende med oplagring gennem staten har man gennemført oplagring gennem private. For at opmuntre private hertil ydes en støtte, som svarer til oplagringsomkostningerne (indbefattet det normale værditab ved oplagring). Tilskuddet dækker principielt ikke den risiko, der er forbundet med salg af den oplagrede vare. I modsætning til statens oplagring ligger afsætningsrisikoen hos den private opkøber[13]).

2°. En *varig fjernelse* af varen fra markedet opnås ved

- udførsel til tredjeland
- anvendelse på hjemmemarkedet til et formål, hvortil varen af prismæssige grunde normalt ikke benyttes
- tilintetgørelse

a°) For at muliggøre varens udførsel til tredjeland gives der et tilskud, som udligner forskellen mellem dens pris i medlemsstaterne og den lavere pris på verdensmarkedet, og som tillige dækker transportomkostningerne. Tilskuddet kaldes en eksportrestitution[14]). Herved godtgøres – når en impor-

---

[11]) Art. 11 og 26 i forordning nr. 136/66, art. 7 i forordning nr. 159/66, art. 7 i forordning nr. 120/67, art. 3–5 i forordning nr. 121/67, art. 5 i forordning nr. 359/67, art. 9 i forordning nr. 1009/67, art. 6–8 i forordning nr. 804/68 og art. 5 og 6 i forordning nr. 805/68.

[12]) Se foruden de i note 3 nævnte forskrifter også art. 6 i forordning nr. 121/67, art. 10 i forordning nr. 1009/67, art. 7 i forordning nr. 805/68.

[13]) Se navnlig art. 3–5 og 7 i forordning nr. 121/67, art. 6–9 i forordning nr. 804/68, art. 5, 6 og 8 i forordning nr. 805/68.

En særlig form for støtte til privat oplagring er lageromkostningsudligningen for sukker. Det karakteristiske ved dette system består i, at de begunstigede, nemlig sukkerfabrikkerne, også skal bære de økonomiske byrder ved lageromkostningsudligningen. Se art. 8 i forordning nr. 1009/67.

Et tilskud til privat oplagring kræves ikke for varer, for hvilke interventionsprisreguleringen sørger for en udligning af lageromkostningerne gennem en regelmæssig forhøjelse af hjemmemarkedets prisniveau.

[14]) Art. 18 og 28 i forordning nr. 136/66, art. 11 i forordning nr. 159/66, art. 16 i forordning nr. 120/67, art. 15 i forordning nr. 121/67, art. 9 i forordning nr. 122/67, art. 9 i forordning nr. 123/67, art. 17 i forordning nr. 359/67, art. 17 i forordning nr. 1009/67, art. 17 i forordning nr. 804/68, art. 18 i forordning nr. 805/68 og art. 3 i forordning nr. 865/68.

teret vare genudføres – helt eller delvis et beløb svarende til importafgiften. Udtrykket er ikke helt rammende, thi støtten anvendes også – om ikke just i første linie – til eksport af hjemmemarkedets produkter, som ikke er blevet belagt med indførselsafgift[15]).

b°) Anvendelse af varen til et formål, hvortil den normalt ikke bruges på grund af dens høje pris, forudsætter en billiggørelse. Dertil ydes der tilskud[16]). Et eksempel er den såkaldte *denatureringspræmie*. Medlemsstaterne producerer mere brødkorn, end de bruger. Foderkorn er derimod en mangelvare. Når brødkorn gøres ubrugeligt til menneskeføde og i stedet sælges som foderkorn, gives der et tilskud, en såkaldt denatureringspræmie[17]). En lignende ordning har man for sukker[18]).

Produktionstilskud er et andet eksempel på, at der gives tilskud til billiggørelse af en vare for at få den anvendt til et formål, som den ellers ikke eller ikke i samme omfang ville blive anvendt til[19]). Der ydes sådanne tilskud til:

- olivenolie til anvendelse i fiske- og grøntkonserves[20])
- majs, blød hvede og knust ris, som benyttes i stivelsesindustrien til fremstilling af stivelse og kvældemel
- majs, der bliver brugt i majsindustrien til fremstilling af majsgrits til bryggerier
- knust ris, der også bliver benyttet af bryggerierne[21]).

Endvidere gives der tilskud til sukker og sirup, som bruges til fremstilling af visse varer i den kemiske industri[22]).

Til samme kategori hører støtten til skummetmælk og skummetmælkspulver, som bliver benyttet til foder, og støtten til skummetmælk, der forarbejdes til ostestof (kasein)[23]).

c°) *Denaturering* er en delvis forringelse af en vares værdi; producenten er kun villig til at forringe varen, hvis værditabet bliver udlignet ved et tilskud. Den *fuldstændige ødelæggelse* af en vare forudsætter, at varen bliver erstattet fuldt ud. Den fælles markedsorganisation har hidtil kun

15) Ved salg af varer, som er blevet oplagret af statens interventionskontor, kan udførsel også ske uden en eksportrestitution, hvis det drejer sig om salg til en særlig lav pris, som kun gælder for eksport.

16) Ved salg af varer, som er blevet købt af statens interventionskontor, er det tilstrækkeligt at sælge varen til en lavere pris, der modsvarer støttebeløbet.

17) Art. 7 i forordning nr. 120/67.

18) Art. 9 i forordning nr. 1009/67.

19) Denne betegnelse er ikke helt rammende. Der ydes tilskud til varens anvendelse, ikke til dens produktion.

20) Art. 19 i forordning nr. 136/66.

21) Art. 11 i forordning nr. 120/67, art. 9 i forordning nr. 359/67.

22) Art. 9 i forordning nr. 1009/67.

23) Art. 10 og 11 i forordning nr. 804/68.

kendt til destruktion af frugt og grøntsager, der er købt af statens interventionskontor[24]). Den offentlige kritik, som denne form for »afsætning« har medført, betyder, at den i fremtiden vil blive begrænset så meget som muligt.

3°. Som allerede nævnt er det vigtigste middel til at støtte markedsprisen *køb* gennem statens interventionskontor (i almindelighed betegnet slet og ret *intervention*). De vigtigste enkeltheder ved de forskellige indkøbsordninger skal kort belyses.

a°) Først og fremmest må der skelnes mellem automatisk og ikke-automatisk intervention.

Ved *automatisk* intervention er interventionskontoret forpligtet til når som helst at købe samtlige mængder af de varer, som tilbydes det (f. eks. olivenolie, oliefrø, korn, ris, sukker, mælkeprodukter) og til den interventionspris, som er blevet fastsat ved produktionsårets begyndelse. Ved *ikke-automatisk* intervention er interventionskontoret først forpligtet til at købe, når et af Fællesmarkedets organer har besluttet at lade interventionsmekanismen træde i funktion og når organet har fastsat interventionsprisen (således f. eks. ved svin og kvæg). En *mellemting* er ordninger, hvor interventionsprisen allerede i forvejen er fastsat, og hvor interventionsmekanismen først skal træde i funktion, når særlige betingelser er opfyldt[25]). Automatisk intervention giver naturligvis en større sikkerhed for producenten end ikke-automatisk.

b°) Hvad angår den automatiske intervention må der yderligere skelnes mellem 1) ordninger, hvor interventionsprisen er ens i hele produktionsåret og i hele Fællesmarkedets område og 2) ordninger, hvor denne pris varierer efter

a) lokale (regionale),
b) tidsbestemte eller
c) lokale og tidsbestemte forhold.

Et eksempel på den 1. ordning er interventionspriserne for smør og skummetmælkspulver: ethvert af disse produkter bliver købt af interventionskontoret til samme pris i hele det samlede mælkeproduktionsår.

Til de lokale ordninger hører interventionsprisen på sukker[26]), til de tidsbestemte prisen på olivenolie[27]) og til de lokale og tidsbestemte interventionsprisen på oliefrø, korn og ris[28]).

[24]) Art. 7 § 2, nr. 3 i forordning nr. 159/67. Bestemmelsen taler ikke udtrykkeligt om tilintetgørelse, men giver praktisk talt ikke interventionskontoret noget valg.
[25]) Se art. 7 i forordning nr. 159/66, art. 6 i forordning nr. 805/68.
[26]) Art. 3 i forordning nr. 1009/67.
[27]) Art. 7 og 9 i forordning nr. 136/66.
[28]) Art. 24 og 25 i forordning nr. 136/66, art. 2, 4 og 6 i forordning nr. 120/67, art. 4 og 7 i forordning nr. 359/67.

Ved den *regionale* differentiering af interventionspriserne får man varen til at strømme fra produktionsområderne til forbrugs- eller eksportcentrene. Interventionsprisen er højest i de områder, hvor produktionsunderskuddet er størst (hovedtilskudsområderne), og i eksporthavnene (for blød hvede f. eks. Duisburg i Ruhr, havnebyerne Antwerpen, Marseille og en række italienske byer). Jo længere bort varen kommer fra hovedtilskudsområderne, desto lavere bliver interventionsprisen; den er lavest i de overskudsområder, der ligger længst væk fra de nævnte byer (for korns vedkommende i de franske byer Chateauroux, Le Puy, Toulouse og Tours).

Den højeste eller en af de højeste interventionspriser kaldes grundinterventionsprisen. Forskellen mellem denne og de andre interventionspriser svarer til transportomkostningerne: jo højere transportomkostningerne til hovedtilskudsområderne og eksporthavnene er, desto lavere er den »afledede« interventionspris[29]).

Hvis interventionspriserne ikke var regionalt differentieret, måtte det offentlige bære omkostningerne ved transporten fra produktionsområdet til forbrugs- og eksportcentrene. De naturlige fordele for de producenter, der bor i nærheden af disse centre, ville blive ophævet. En regionalisering af interventionsprisen tilgodeser derimod de nævnte hensyn og anvendes ved de produkter, for hvilke transportomkostningerne er høje i forhold til varens værdi.

Den *tidsbestemte* differentiering af interventionsprisen skal muliggøre en regelmæssig fordeling af salget i løbet af produktionsåret. Interventionsprisen er lavest i høsttiden, men efterhånden som produktionsåret går, stiger prisen. Den månedlige forhøjelse svarer til lageromkostningerne (inclusive de normale værditab ved lagring).

Hvis interventionsprisen ikke var tidsbestemt, ville producent, forhandler og bearbejder ikke være interesseret i at oplagre den pågældende vare. De ville på grund af de dermed forbundne omkostninger og værditab straks sælge hele produktionen til interventionskontoret. De finansielle byrder ved oplagring ville da ikke blive båret af forbrugeren, men af det offentlige, dvs. af skatteyderen, og forbrugeren måtte på grund af en højere interventionspris betale en højere markedspris. Det er først og fremmest de produkter, der høstes inden for et kort tidsrum af året, som kræver anvendelse af en tidsbestemt graduering af interventionsprisen. Den er derimod ikke påkrævet, når produktionen er nogenlunde ligeligt fordelt over hele året.

[29]) Den grundsætning, hvorefter den afledede interventionspris skal fastsættes, er ganske vist forskelligt formuleret i de enkelte grundforordninger (se note 6), men indholdsmæssigt ens. Art. 4 i forordning nr. 120/67 definerer den således: »De afledede interventionsprisers størrelse skal fastlægges således, at forskellene mellem disse priser svarer til de prisforskelle, som er at vente ved normal høst og efter naturlige betingelser for markedsprisdannelsen, og således at de muliggør et frit handelssamkvem inden for fællesskabet, som svarer til markedets fornødenheder«.

c) *Til beskyttelse af hjemmemarkedet mod import* kan man anvende forskellige metoder. Man kan her nævne:

- importmonopol
- kvantitative importindskrænkninger og
- importafgifter.

1° Hvis staten opretter et *importmonopol,* giver den enten sig selv eneretten til import eller overlader denne ret til en anden.

Indehaveren af monopolet afgør, hvornår varen skal indføres, i hvilken mængde og til hvilken pris. Han har uindskrænket kontrol med importen.

Monopolisering af importen er et virksomt middel, men den udelukker fuldstændig konkurrence i forbindelse med import. Den strider imod grundsætningerne for en fri markedsøkonomi. Medlemsstaterne har derfor afvist importmonopol som middel til beskyttelse af hjemmemarkedet.

2°) Ved anvendelse af *kvantitative importbegrænsninger* (i almindelighed kaldet kvotaer) har regeringen ingen direkte indflydelse på prisen på den indførte vare. Den kan dog bestemme, hvilket maksimalt kvantum af en vare, der må indføres i et bestemt tidsrum. Da kvoteordningerne ikke i sig selv menes at kunne sikre den ønskede forhøjelse af den importerede vares markedspris, må kvoteordningen kombineres med importafgifter, som bringer importprisen op på højde med hjemmemarkedsprisen. Importafgifter gør imidlertid kvoteordningen overflødig. Importafgiften alene er nok til at beskytte hjemmemarkedet mod import. Nøjes man med kvoteordning, får importørerne ofte en ubegrundet berigelse, og der opstår problemer om fordeling af kvoter til de forskellige importører. Af disse grunde har Fællesmarkedet givet afkald på kvoteordninger og valgt importafgifter som eneste middel til beskyttelse af hjemmemarkedet[30]).

3°) Da Fællesmarkedet for landbrugsvarer skulle oprettes, fandtes blandt importafgifter først og fremmest *told,* herunder værditold (dvs. told, der er fastsat som en bestemt procent af varens værdi). Toldsatser er i reglen stive. Flexibel told, især den såkaldte sæsontold (dvs. en told, der gradueres efter årstiden) er sjælden. På grund af denne usmidighed kan man

[30]) Fællesmarkedet har derfor principielt forbudt anvendelsen af mængdemæssige begrænsninger og forholdsregler med samme virkning; se ligeledes stykke 2 i følgende bestemmelse: art. 3 i forordning nr. 136/66, art. 18 i forordning nr. 120/67, art. 17 i forordning nr. 121/67, art. 11 i forordning nr. 122/67, art. 11 i forordning nr. 123/67, art. 20 i forordning nr. 359/67, art. 20 i forordning nr. 1009/67, art. 19 i forordning nr. 804/68, art. 20 i forordning nr. 805/68, art. 2 i forordning nr. 827/68.

Et sådant forbud mangler kun i de fælles markedsordninger, hvor en koordinering og standardisering af indførselsreglerne for medlemsstaterne overfor tredjeland endnu ikke er afsluttet; se art. 11 stk. 1 i forordning nr. 23, art. 9 i forordning nr. 159/66, art. 8, stk. 2 i forordning nr. 234/68, art. 7 i forordning nr. 865/68.

ved tolden kun sikre et bestemt prisniveau på hjemmemarkedet, når verdensmarkedsprisen forbliver den samme i en lang periode. Kun da kan toldsatsen udligne forskellen mellem verdensmarkedsprisen og den tilstræbte hjemmemarkedspris. Svinger verdensmarkedsprisen meget og hyppigt som tilfældet er med landbrugsprodukter, forfejler tolden sit mål. Dette gælder især en værditold, der følger prisen på den tilbudte vare. Hvis denne falder, bør toldsatsen stige for at hæve prisen på den importerede vare til hjemmemarkedsprisens niveau. Men værditolden falder, når varens pris falder, og dens virkning formindskes.

Fællesmarkedet har derfor i vidt omfang erstattet eller suppleret toldsatser med *variable importafgifter* (tysk Abschöpfungen). Kun for ganske få varers vedkommende anvendes told som det eneste reguleringsmiddel[31]).

De ordninger, hvor disse særlige afgifter enten supplerer toldsatserne eller erstatter dem, kan stort set inddeles i tre grupper:

Gruppe 1: Tolden forbliver uændret, men suppleres med en variabel afgift. Denne afgift er enten permanent (ved forarbejdet frugt og grøntsager) eller midlertidig (ved frisk frugt og grøntsager, okse- og kalvekød).

Gruppe 2: Den variable afgift erstatter tolden. Den ligner dog tolden, idet den principielt forbliver uændret i et tidsrum af 3 måneder. Den suppleres med en yderligere afgift, når tilbudsprisen for den vare, der skal indføres, kommer under et bestemt niveau (gælder svinekød, æg og slagtet fjerkræ).

Gruppe 3: Den variable afgift har erstattet tolden, men ligner ikke tolden, idet afgiften er afpasset efter den pris, som varen bliver tilbudt til. Jo lavere pris, jo højere afgift (gælder olivenolie, korn, ris, sukker og mælkeprodukter).

a°) Afgiftens særlige art kommer tydeligst frem ved den ordning, som er omtalt under *gruppe 3*. Der skal i det følgende gøres rede for denne ord-

[31]) Art. 2 i forordning nr. 136/66, art. 8 i forordning nr. 234/68, art. 2 i forordning nr. 827/68.

En erstatning for tolden af en højere variabel afgift eller en supplering af tolden ved en tillægsimportafgift er normalt ikke muligt, hvor toldsatsen er konsolideret i GATT. I de tilfælde, hvor en erstatning for told alligevel har fundet sted, er den variable afgift blevet begrænset til det beløb, der er fastsat ved konsolideringen (se f. eks. art. 14, stk. 3 i forordning nr. 804/68). Forhøjelse af den variable afgift eller supplering af denne ved en tillægsafgift er i henhold til GATT kun undtagelsesvis tilladt, f. eks. ved alvorlig tab for den indenlandske producent, eller hvor der af den eksporterende stat ydes subventioner, præmier og andre ydelser med samme virkning. I begge tilfælde foreskriver art. 3 stk. 6 i forordning nr. 136/66 udtrykkeligt, at der kan ske forhøjelse af udligningsafgiften.

ning, således som den praktiseres i Fællesmarkedet, navnlig for så vidt angår korn:

(11) Markedsordningen bygger her på automatisk intervention. Interventionskontorerne er forpligtede til på ethvert tidspunkt at købe hele den tilbudte mængde af de pågældende varer til den interventionspris, som er blevet bestemt ved begyndelsen af produktionsåret. Da en importeret vare på grund af dens lavere pris ikke bør kunne fortrænge den indenlandske vare fra markedet og drive den hen til interventionskontorerne, må importen fordyres, så prisen på den indførte vare altid ligger højere end interventionsprisen. Dette højere niveau kaldes *pristærskelen*[32]). Fastsættelsen af tærskelprisen sker ved hjælp af den såkaldte retningspris. Retningsprisen er den pris, varen bør have i et af hovedtilskudsområderne. Den fastsættes altså for et bestemt sted eller for et bestemt område. For korn og ris er det Duisburg i Vesttyskland. Pristærskelen er for korn og ris den samme som retningsprisen med fradrag af omkostningerne ved at bringe varen fra grænsen til det sted, hvor retningsprisen gælder[33]). For at gøre det muligt at sammenligne flere tilbud på varen bliver pristærskelen bestemt for et grænseovergangssted i Fællesmarkedet, i reglen Rotterdam. For korn og ris er pristærskelen altså retningsprisen med tillæg af omkostningerne ved transport af varen fra Rotterdam til Duisburg[34]).

Retningsprisen er også normgivende for den såkaldte *grundinterventionspris*. Grundinterventionsprisen er som nævnt den højeste eller en af de højeste regionale interventionspriser. Den gælder på det samme sted eller for det samme område som retningsprisen. For at dæmme op for importen må den holdes på et lavere niveau end retningsprisen og tærskelprisen. Den ligger i reglen 4–10 % under retningsprisen.

Da den indenlandske markedspris stiger i løbet af høståret som følge af lageromkostninger og værditab, og da interventionsprisen af den grund bliver inddelt i trin efter tidsintervaller, bliver også pristærskelen, hver gang interventionsprisen stiger, forhøjet med samme beløb[35]).

(22) Afgiften har til opgave at hæve udbudsprisen i Fællesmarkedet på

[32]) Art. 8 i forordning nr. 136/66, art. 5 i forordning nr. 120/67, art. 14 i forordning nr. 359/67, art. 12 i forordning nr. 1009/67, art. 4 i forordning nr. 804/68.

[33]) Det samme gælder for olivenolie.

[34]) For sukker ligger pristærskelen over retningsprisen. Denne sidste bliver nemlig forhøjet med transportomkostningerne fra hovedoverskudsområdet i Nordfrankrig til det fjerneste tilskudsområde i Fællesmarkedet i Syditalien. En sådan regulering hæmmer importen stærkt. For mælk er afledningen meget mere kompliceret, da retningsprisen gælder for mælk, interventionsprisen og tærskelprisen derimod for mælkeprodukter. For varer, som har en tærskelpris, men ingen retningspris, bliver tærskelprisen i almindelighed afledet af en anden tærskelpris, se art. 15 i forordning nr. 359/67. Med hensyn til retningsprisen se art. 6 i forordning nr. 136/66, art. 2 i forordning nr. 120/67, art. 2 i forordning nr. 359/67, art. 2 i forordning nr. 1009/67, art. 3 i forordning nr. 804/68.

[35]) Se ovenfor note 27 og 28.

den vare, der skal indføres, til pristærskelens niveau. Den svarer derfor til forskellen mellem den udenlandske sælgers tilbudspris (cif eller frit grænse) og pristærskelen[36]).

Cif- eller frit-grænse-prisen (og dermed den variable afgift) bliver ikke bestemt for hver enkelt indført vareparti men generelt fastsat for alle indførte varer af arten i et bestemt tidsrum. Grundlaget for fastsættelsen af prisen er de kort forinden afgivne udenlandske tilbud[37]). Cif- eller frit-grænse-prisen beregnes på grundlag af det billigste tilbud ved Fællesmarkedets grænse[38]) på en standvare[39]), der er repræsentativ for markedet.

Den variable afgift er ens ved alle grænseovergangssteder. En ladning korn fra områderne ved De store Søer i Nordamerika, hvorfra det meste korn indføres, belægges altså med samme afgift uanset størrelsen af fragtomkostningerne frem til importhavnen. Til havnen i Rotterdam er de lavere end til de fleste andre af Fællesmarkedets importhavne. Fra Rotterdam til området omkring Duisburg, hvor efterspørgselen er størst, er fragtomkostningerne lavere end fra andre importhavne og til Duisburg området. Alt dette har den tilsigtede virkning, at kornet, så snart prisen når op på et niveau, som gør import rentabel, strømmer gennem Rotterdam til de områder, hvor behovet er størst, og hyppigt til Duisburg området.
(33) Den mellem to fastsættelser gældende variable afgift bliver opkrævet for alle varer, som indføres i det tidsrum, for hvilket cif- eller franko-grænse-prisen gælder. Jo hyppigere verdensmarkedsprisen svinger, desto oftere må også cif- og franko-grænse-prisen bestemmes, og desto oftere må den variable afgift fastsættes.
(44) Landbrugets råvarer handles i almindelighed på terminer. De bliver købt til levering flere uger eller måneder senere. Disse forretninger ville blive behæftet med en for stor risiko og derved blive gjort umulige, hvis

[36]) Art. 13 i forordning nr. 136/66, art. 13 i forordning nr. 120/67, art. 11 og 16 i forordning nr. 359/67, art. 13 i forordning nr. 1009/67, art. 14 i forordning nr. 804/68.

[37]) Tilbud, som ikke er repræsentative for markedet, f. eks. fordi de kun forekommer i ringe mængde, tages der ikke hensyn til.

[38]) Hvis kommissionen til brug for fastsættelsen af tilbudsprisen modtager et tilbud på en kornlevering cif Marseille, der kommer fra De store Søer (i Nordamerika), bliver dette tilbud omregnet cif Rotterdam, således at fragtomkostningerne for rejsen fra De store Søer til Marseille bliver sammenlignet med omkostningerne for transporten fra De store Søer til Rotterdam. Er de sidstnævnte 4 $ lavere end de første, bliver tilbuddet cif Marseille nedsat med 4 $.

[39]) Retningsprisen, interventionsprisen og pristærskelen fastsættes for varer af samme standardkvalitet. Tilbud, der ikke svarer til denne kvalitet, justeres ved tillæg og fradrag. Tillæggene og fradragene svarer til de forskelle, der normalt består mellem de forskellige kvaliteters markedspris. Eksempel: Tilbud cif Rotterdam af blød hvede af kvaliteten Hardwinter II: 69 $; prisforskel mellem kvalitet Hardwinter II og standardkvalitet: 9 $; tilbud omregnet til standardkvalitet: 60 $.

den variable afgift, som skulle betales på importtidspunktet ikke kunne indkalkuleres som et fast beløb ved købets indgåelse. For at undgå dette, har man valgt den fremgangsmåde at lade den variable afgift fastsætte i forvejen (dvs. for en vare, der først bliver indført senere)[40]).

I et sådant tilfælde skal den variable afgift ikke blot udligne forskellen mellem tilbudsprisen for omgående levering og den gældende tærskelpris. Den skal yderligere tage hensyn til, at tilbudspriserne for terminsleveringer muligvis er lavere end for omgående leveringer. Man må derfor regne med, at tærskelprisen ændres i det pågældende tidsrum. Dersom der gælder lavere tilbudspriser for terminsleveringer end for øjeblikkelige leveringer, bliver den variable afgift forhøjet med præmier, som lægges til afgiften. Præmierne svarer til forskellen mellem cif-prisen for omgående levering og cif-prisen for terminsleveringer[41]). Desuden bliver den gældende afgift tilpasset tærskelprisens sæsonmæssige forandringer.

(55) Til beskyttelse af hjemmemarkedet mod overskudsproduktion er det tilstrækkeligt, at det offentliges interventionspligt kun gælder for et mindre antal vigtigere grundprodukter[42]), eller – hvis disse ikke er egnede til oplagring – for de vigtigste forarbejdede produkter[43]). Til beskyttelse af hjemmemarkedet mod indførsel er det derimod påkrævet at forhøje ikke blot priserne for disse produkter, men også for de øvrige råprodukter og for de forarbejdede produkter. Forhøjelsen sker da til det niveau, som findes nødvendigt af hensyn til hjemmemarkedet. Også for disse varer må der derfor fastsættes variable afgifter. Såvidt det er muligt at få fremskaffet tilbudspriser på verdensmarkedet, bliver den variable afgift bestemt efter de ovenfor under (22) og (33) nævnte grundsætninger.

Hvis fastsættelsen af tilbudspriser frit Fællesmarkedets grænse for sådanne produkter er udelukket eller forbundet med store vanskeligheder – f. eks. fordi der ikke findes et repræsentativt marked for dem – bliver den variable afgift »afledet«[44]).

---

40) Art. 16 i forordning nr. 136/66 som bekendtgjort i forordning nr. 2146/68, art. 15 i forordning nr. 120/67, art. 13 i forordning nr. 359/67, art. 15 i forordning nr. 1009/67.

Af samme grund er der også givet regler om fastsættelse forud af nogle udførselsgodtgørelser, se de i fodnote 14 nævnte bestemmelser.

41) Eksempel: cif-pris for omgående levering 60 $:
cif-pris for levering i 1. flg. måned 60 $ = præmie 0.
cif-pris for levering i 2. flg. måned 59 $ = præmie 1.
cif-pris for levering i 3. flg. måned 57 $ = præmie 3.
cif-pris for levering i 4. flg. måned 61 $ = præmie 0.

42) Ved korn for blød hvede, hård hvede, byg, rug og majs, ved ris for råris.

43) Ved oliven for olivenolie; ved sukkerroer og sukkerrør for sukker; ved mælk for smør, skummetmælkspulver og visse oste.

44) Art. 14 og 15 i forordning nr. 136/66; art. 14 i forordning nr. 120/67, art. 11 og 12 i forordning nr. 359/67, art. 14 i forordning nr. 1009/67, art. 14 i forordning nr. 804/68.

»Afledede« variable afgifter finder man især ved forarbejdede produkter. Disse afgifter sammensættes almindeligvis af et variabelt og et fast delbeløb. Det variable delbeløb modsvarer den variable afgift af den mængde af det råprodukt, f. eks. foderkorn, som er nødvendig til fremstilling af den forarbejdede vare. Det faste delbeløb tjener til beskyttelse af forædlingsindustrien.

Afledede variable afgifter findes også for råvarer, hvis tilbudspris »frit-Fællesmarkedets grænse« er vanskelig at fastsætte, fordi et repræsentativt marked ikke findes. Udgangspunktet for den afledede afgift er her oftest det vigtigste forarbejdede produkt. Den afledede variable afgift for råproduktet svarer da til afgiften for den forarbejdede vare og beregnes efter den mængde af råvarer, som behøves til fremstilling af det forarbejdede produkt.

b°) For så vidt angår afgiftsreglerne for *gruppe 2* (svinekød, æg og slagtet fjerkræ) må der skelnes mellem den almindelige variable afgift og den særlige variable afgift.

(11) Den *almindelige variable afgift* har ikke til formål at hæve udbudsprisen for svin, æg og fjerkræ til et på forhånd fastlagt hjemmeprisniveau. Den har til opgave dels at beskytte forædlingsindustrien og dels at udligne forskellene mellem foderstofudgifterne på verdensmarkedet og i Fællesmarkedet. Til dette formål fastsættes de foderstofmængder, som skønnes at være nødvendige til fremstilling af 1 kg svinekød, 1 kg æg og 1 kg slagtet fjerkræ, og de opdeles da i forskellige foderstofsorter. Priserne for disse delmængder undersøges på verdensmarkedet og i Fællesmarkedet i en bestemt referenceperiode. Forskellen mellem den lavere verdensmarkedspris og priserne i Fællesmarkedet danner da det bevægelige delbeløb af den almindelige variable afgift. Dertil kommer et fast beløb, som tjener til beskyttelse af arbejds- og kapitalindsatsen i forædlingsindustrien. Den således fremkomne afgift tilpasses kun en gang hvert kvartal forandringerne i foderstofpriserne på verdensmarkedet[45]).

Den almindelige variable afgift for andre produkter end slagtede svin, æg og slagtet fjerkræ afledes af den for de tidligere nævnte grundprodukter gældende afgift[46]).

(22) Den almindelige variable afgift ville være tilstrækkelig til beskyttelse af Fællesmarkedets producenter, hvis svinekød, æg og slagtet fjerkræ til stadighed blev handlet på verdensmarkedet til en mindstepris svarende til foderstofomkostningerne på dette marked. Dette sker dog langt fra altid.

Fremfor alt fører de stærke svingninger i produktionen hyppigt til fald i verdensmarkedsprisen, der bringer den ned under det niveau, som selv ved anvendelse af rationelle produktions- og markedsmetoder ville svare til

[45]) Art. 9 i forordning nr. 121/67, art. 4 i forordning nr. 122/67 og nr. 123/67.
[46]) Art. 10 i forordning nr. 121/67, art. 5 i forordning nr. 122/67 og nr. 123/67.

foderstofomkostningerne på verdensmarkedet. Når prisen kommer under dette niveau, må derfor den almindelige variable afgift suppleres med en *særlig variabel afgift,* det såkaldte tillægsbeløb.

Den pris, som svarer til foderstofomkostningerne, kaldes indslusningsprisen[47]). Hvis tilbudsprisen frit-til-grænse i Fællesmarkedet bliver lavere end varens indslusningspris, bliver den almindelige variable afgift forhøjet med et tillægsbeløb. Den nævnte tilbudspris fastsættes som en cif- eller frit-grænse-pris (se ovenfor under a°) (22)), og tillægsbeløbet bliver forskellen mellem indslusningsprisen og tilbudsprisen[48]).

c°) *Gruppe 1* (frugt, grøntsager, okse- og kalvekød) er som nævnt kendetegnet ved, at den variable afgift ikke erstatter tolden, men alene supplerer den.

(11) Et varigt supplement sker for *forarbejdet frugt og grøntsager,* hvor der er tilsat sukker. Den variable afgift svarer her til den variable afgift for sukker[49]).

(22) Et skiftende supplement til tolden gennem en variabel afgift er foreskrevet for *okse- og kalvekød.* Den variable afgift bliver ikke afkrævet, hvis prisen for okser eller for kalve i Fællesmarkedet ligger mere end 6 % over den såkaldte *orienteringspris.* Denne pris har her en lignende funktion som retningsprisen for olivenolie, korn, ris, sukker og mælk etc. Begge ligger over den pris, som skal medføre interventionsopkøb[50]).

En del af den variable afgift bliver afkrævet, hvis prisen i Fællesmarkedet ligger indtil 6 % over orienteringsprisen; det fulde beløb bliver først pålagt, når prisen kommer ned på selve orienteringsprisen eller derunder.

Orienteringsprisen angiver ligesom retningsprisen den pris, som producenten bør have for sin vare, og ligger i almindelighed over tærskelprisen (se ovenfor ved note 34). Den sikrer dog kun mod fald i priserne som følge af import fra tredjeland. Hvis et prisfald derimod bliver fremkaldt af en intern overskudsproduktion i Fællesmarkedet, bliver statsindkøbene først iværksat, når den endnu lavere interventionspris er nået.

Den variable afgift svarer til forskellen mellem orienteringsprisen og den som følge af tolden forhøjede importpris. Importprisen er en efter særlige regler beregnet cif- eller frit-grænse-pris[51]).

Den variable afgift for andre varer end okser og kalve bliver afledt af den for de nævnte råvarer gældende variable afgift[52]). Den variable afgift for frosset oksekød bliver imidlertid beregnet efter særlige regler[53]).

---

47) Art. 12 i forordning nr. 121/67, art. 7 i forordning nr. 122/67 og nr. 123/67.
48) Art. 13 i forordning nr. 121/67, art. 8 i forordning nr. 122/67 og nr. 123/67.
49) Art. 2 i forordning nr. 865/68.
50) Art. 3 og 6 i forordning nr. 805/68.
51) Art. 10 i forordning nr. 805/68.
52) Art. 12 i forordning nr. 805/68.
53) Art. 13 og 14 i forordning nr. 805/68.

(33) Tolden bliver også suppleret med en skiftende afgift for *frugt og grøntsager*. Denne afgift – kaldet *udligningsafgift* – bliver kun fastsat, når den såkaldte indførselspris går under den såkaldte *referencepris*.

Referenceprisen ligner indslusningsprisen for svinekød, æg og slagtet fjerkræ. Tilbud under denne pris fra tredjeland anses for uantagelige for producenter i Fællesmarkedet. I modsætning til indslusningsprisen bliver referenceprisen dog ikke beregnet på basis af de omkostninger, som gælder for rationelt arbejdende producenter i tredjeland. Den bliver snarere bestemt på basis af priserne i Fællesmarkedet. Afgørende beregningsgrundlag er gennemsnittet af de noteringer, der er blevet fastsat for hver medlemsstat i løbet af de sidste 3 år på repræsentative markeder i dyrkningsområder med de laveste noteringer.

Også *indførselsprisen* fastsættes på grundlag af noteringerne på repræsentative indførselsmarkeder i medlemsstaterne. Den er dog kun et teknisk hjælpemiddel, man griber til, fordi importeret frugt og grøntsager ikke har nogen fast tilbudspris. Eksportøren får i reglen kun en del af den pris, som importøren opnår ved salg i hjemlandet. Den på de repræsentative importmarkeder noterede pris bliver omberegnet til en pris frit-til-grænse med fradrag af told, variable indførselsafgifter og transportomkostningerne. Importprisen er følgelig en efter særlige regler fastsat cif- eller frit-til-grænse pris.

Udligningsafgiften er forskellen mellem referenceprisen og indførselsprisen[54]).

4°) Ved siden af de nævnte toldafgifter og variable afgifter har de fælles markedsorganisationer ingen *anden told eller andre afgifter* med samme virkning. Det er udtrykkeligt *forbudt*[55]).

5°) Inden for rammerne af Rom-traktatens såkaldte beskyttelsesklausul i art. 101 er det muligt at gøre *undtagelser* fra det principielle forbud mod mængdemæssige begrænsninger, foranstaltninger med samme virkning, told og toldlignende afgifter. De fælles markedsorganisationer forudser nemlig, at egnede foranstaltninger kan anvendes over for handelen med tredjeland, når medlemsstaternes marked på grund af import eller eksport bliver udsat for eller truet med alvorlige forstyrrelser, som kan være til fare for de mål, som traktatens art. 39 giver udtryk for[56]).

---

[54]) Vedr. detaljer, se art. 11 stk. 2 i forordning nr. 23 som bekendtgjort ved forordning nr. 65/65.

[55]) Se de i note 30 nævnte bestemmelser såvel som art. 9 stk. 1 i forordning nr. 865/68.

[56]) Art. 20 i forordning nr. 136/66, art. 20 i forordning nr. 120/67. Art. 18 i forordning nr. 121/67, art. 12 i forordning nr. 122/67. Art. 12 i forordning nr. 123/67, art. 22 i forordning nr. 359/67. Art. 21 i forordning nr. 1009/67, art. 9 i forordning nr. 234/68. Art. 21 i forordning nr. 804/68, art. 21 i forordning nr. 805/68. Art. 3 i forordning nr. 827/68.

III. AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

De vanskeligheder, som Fællesmarkedet i dag kæmper med, beror i første række på overskudsproduktionen af landbrugsvarer. Denne overskudsproduktion er fremkaldt af et kunstigt *højt* prisniveau. De gældende priser har gjort produktionen rentabel også for mange landbrug, som burde nedlægges eller rationaliseres. Planer om en nedlæggelse og rationalisering findes, men det er tvivlsomt, om de vil kunne iværksættes med det ønskede resultat. Vanskelighederne ved at gennemføre en rationel landbrugspolitik ligger også deri, at Fællesmarkedets lande ikke i andre sektorer har gennemført en fælles økonomisk politik. Der er f. eks. endnu ikke gennemført en fælles skattepolitik, og der er ingen fælles valuta. Valutakurserne landene imellem har end ikke været stabile. Fællesmarkedet er i dag en toldunion, men meget andet savnes.

Fællesmarkedets institutioner, Rådet og Kommissionen, kunne dog foretage de nødvendige indgreb i landbrugssektoren. Organerne kunne med de forhåndenværende styringsmidler gennemføre en mere rationel landbrugspolitik. Men det er ikke politisk muligt at få slagtet de mange hellige køer.

ØKONOMISKE REFORMER I SOVJETUNIONEN II*)

JØRN HENRIK PETERSEN

VIRKSOMHEDSFORSØGENE

12. En så udbredt teoretisk diskussion om de økonomiske ledelsesprincipper har kun kunnet gennemføres med politikernes billigelse. Der kan være grund til at antage, at denne billigelse er forårsaget af afmatningen i den økonomiske vækst. På Centralkomiteens møde i november 1962 beslutter man sig til at lade »Videnskabernes Akademis Økonomiske Institut« bearbejde alle foreliggende forslag og udforme et reformprojekt. Pravda giver den 20. november 1962 grønt lys for økonomiske eksperimenter, der dog i virkeligheden bliver af yderst partiel karakter.

13. Forsøg af større betydning iværksættes i 1962[2]). Det drejer sig om et eksperiment med præmieydelser til ingeniører, teknikere og ledende personale, idet man ville undersøge, om en ændret materiel stimulering ville resultere i stigende produktivitet, produktion, omkostningsreduktioner og kvalitetsforbedringer, og om incentivsystemet kunne indrettes, så de nævnte grupper blev interesseret i udarbejdelsen af planer, der udtrykte de reelle produktionsmuligheder.

Tidligere var præmieringen alene afhængig af realisering af planerne for omkostningerne. Efter det nye system inddrog man en række andre størrelser, enten alene eller i en kombination. Den faktiske udformning foretoges af de økonomiske råd, der på daværende tidspunkt endnu eksisterede. Præmiestørrelsen gjordes afhængig af forbedring i præmiebasis i forhold til foregående år, mens den tidligere alene havde været afhængig af planopfyldelsen. Præmienormerne fastsattes højere for opfyldelse af plantallene end for en overopfyldelse for derved at give virksomhederne et incitament til ikke at sætte plantallene for lavt.

En anden nydannelse var etablering af en egentlig præmiefond, der alene havde til formål at opsamle og distribuere præmierne, mens man tidligere havde opereret med virksomhedsfonde, der havde en lang række forskelligartede formål, der medvirkede til at sløre sammenhængen for den enkelte mellem det forbedrede resultat og vedkommendes faktiske aflønning.

*) Artiklens første del bragtes i forrige nummer af Økonomi og Politik.

2) Jfr. f. eks. Hans Bernhard Sand: Die Sowjetische Wirtschaftsreform in der Praxis – erste Ergebnisse und Probleme.

Resultaterne af dette eksperiment var blandede. I en række tilfælde kunne man rapportere, at antallet af tilfælde med ikke-overopfyldelse reduceredes, men forsøget på at få virksomhederne til at opstille en realistisk plan lykkedes kun i begrænset omfang. Der var en tilbøjelighed til, såfremt man havde realiseret sin plan, at indstille produktionen eller reducere produktionstempoet, hvorved man sparede reserver, der kunne overføres til næste planperiode. Dette var sammenhængende med, at overopfyldelse præmieredes mindre end opfyldelse.

Videre var udfaldet af eksperimentet mindre godt, fordi de økonomiske råd havde tilbøjelighed til at sammenligne virksomhederne indbyrdes, således at de dårligst producerede virksomheder tildeltes de bedste præmienormer og de bedst producerende de ringeste for derved at opnå en ensartet præmiesum for virksomhederne inden for det pågældende råds område. Dette modvirkede ideen om, at den bedste ledelse skulle have den største aflønning, og mindskede derfor incitamentet på de bedst drevne virksomheder.

14. I juli 1964 påbegyndtes det kendte forsøg inden for tekstilindustrien med ændringer i ledelsessystemet af virksomhederne »Bolschevichka« i Moskva og »Mayak« i Gorky[3]).

Årsagen til at eksperimentere netop i tekstilindustrien var, at planlæggerne i denne sektor havde fundet det stadig mere vanskeligt at tilfredsstille konsumenterne og ikke som G. E. Schroeder hævder, på grund af tekstilindustriens funktion som ikke prioritetssektor.

Konsumenterne var med den stigende produktion blevet mere selektive i deres køb og efterspurgte forøget kvalitet, større varietet og lagde større vægt på stil. Som følge heraf steg lagrene af usælgelige produkter stærkt på trods af prisreduktioner m. v. Man valgte da at angribe problemet over en bredere front gennem ændringer i ledelsen og styringen af virksomhederne, idet man sigtede mod foranstaltninger, der kunne resultere i, at man øgede kvaliteten og søgte at tilvejebringe overensstemmelse mellem udbud og efterspørgsel.

Det afgørende nye var, at

1) profitabiliteten (profitten i forhold til omkostningerne) skulle være hovedindikator for virksomhedernes succes og for aflønning af virksomhedsledelserne og

2) planlægning af produktionen skulle finde sted gennem en kontraktsindgåelse mellem producenter og detailhandlere. Det anvendte profitabili-

[3]) Jfr. Hans Bernhard Sand, G. R. Feiwel: The Soviet Quest for Economic Efficiency, I. Erro: Economic reform in the Soviet consumer industries, M. Kaser: Der Weg zum Septemberplenum – Experiment und Reform in der Sowjetischen Wirtschaftverwaltung.

tetsbegreb er det traditionelle sovjetiske, hvorimod Liberman's (og Kosygin's) er defineret som profit i forhold til anvendt kapital. De to profitabilitetsbegreber har tydeligvis forskellig virkning på incitamentet til at økonomisere med kapitalen.

Kontrakterne sigtede såvel på »models and designs, assortments, delivery dates, and the details of transfer and storage«. Der kunne indføres bøder for kontraktmisligholdelse. Virksomhedsledelsens bonus var afhængig af profitabiliteten og afholdtes af profitakkumulationen, forudsat at salgsplanerne opfyldtes. Arbejdernes lønninger fastsattes centralt, idet man dog opfordrede til eksperimenter med sådanne bonusordninger for arbejderne, der kunne antages at give et incitament til kvalitetsforbedring. Virksomhedsledelsen og det administrative personales incitament bestod af to dele, for det første 15 %'s præmie for realisering af profitabilitetsmålet og for det andet 1,5 % yderligere præmie for hver 0,1 % overopfyldelse af profitabilitetsplanen.

Detailhandlens bestillinger determinerede produktionsplanen. Det er det første eksempel på, at handlen dirigerer produktionen. Alle virksomhedsplanerne (produktionsvolumen, omkostninger, produktivitet, lønfond, materielle behov m. v.) udarbejdedes på dette grundlag. Plantallene »fra oven« elimineredes. Der er således sket en ændring af det traditionelle vertikale system af plantildelinger til et horisontalt system af planordrer. Jfr. figur 1[4]).

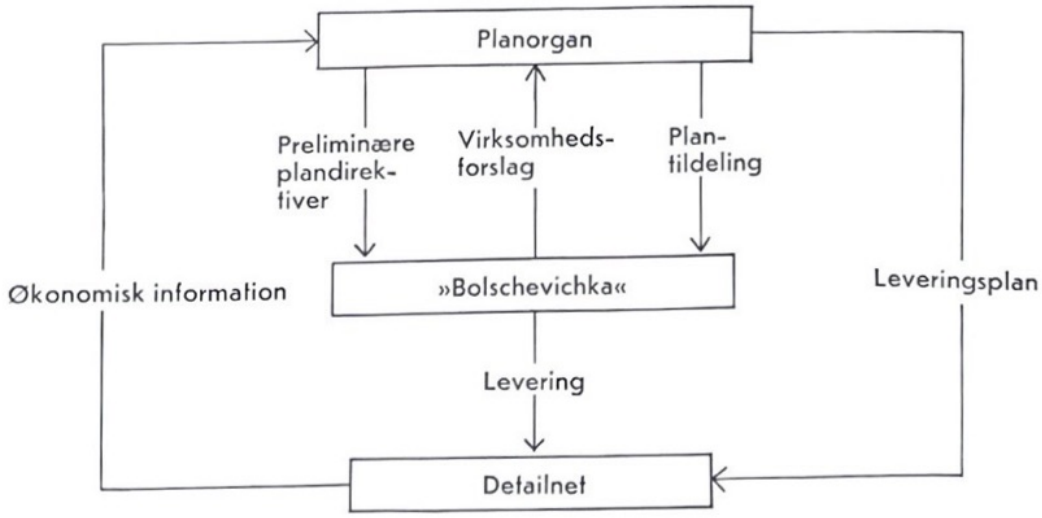
Prisfastsættelsen var principielt centraliseret, men der var dog frihed for virksomhederne til at forøge priserne for derigennem at dække de omkostninger, der var forårsaget af forbedringer i kvaliteten, stilændringer og ændringer i produktionssammensætningen.

Virksomhederne oprettede nye designafdelinger og afdelinger, der testede, at nye produkter accepteredes af forbrugerne. Videre oprettedes afdelinger, der tog sig af kontraktindgåelse mellem virksomhederne og detailhandelen og materialeleverandørerne. Masseproduktionen erstattedes af produktion i mindre serier underkastet kvalitetskontrol.

Som det fremgår af Sand og Feiwel's afhandlinger, havde virksomhederne store problemer i starten med de nye økonomiske incentiver. Dette skyldtes, at profitmarginalerne var faste og varierede stærkt mellem forskellige produkter. Da produktionssammensætningen ændredes afgørende, som følge af forbrugernes efterspørgsel, og man producerede i mindre serier, medførte dette, at ledelserne ofte straffedes i stedet for at modtage belønninger. Dette havde til konsekvens, at man i 1965 ændrede virksomhedsledelsernes bonusaflønning til at være afhængig af salget, idet profitplanerne samtidig skulle realiseres, hvilket mindskede dette problem.

[4]) M. Kabaj: Evolution of the incentives system in USSR industry. Intern. Labour Rev. 1966, nr. 1.

Det hidtidige vertikale system

Det nye horisontale system

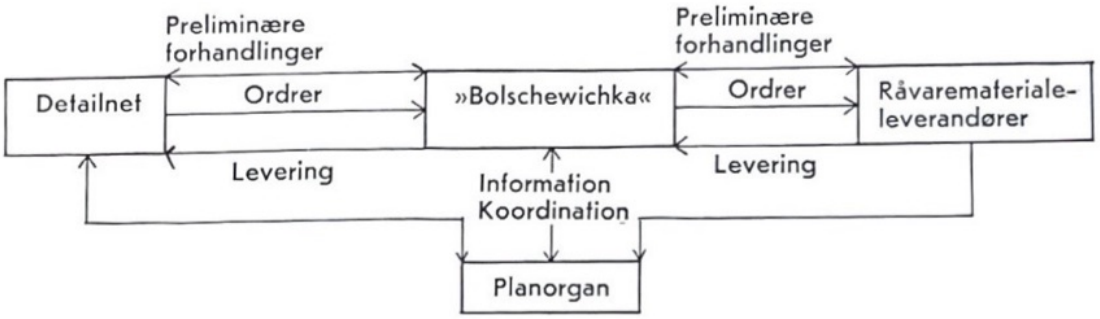

Fig. 1

Et andet problem var en følge af, at kun to virksomheder arbejdede under det nye system, hvilket rejste et leveringsproblem, idet det ikke altid var let for de to eksperimentvirksomheder at indgå kontrakter med materialeleverandørerne svarende til deres behov for materialesortiment og leveringstid; men disse problemer hænger givetvis sammen med eksperimentets partielle karakter. Det havde været et mere givende forsøg at bringe hele tekstilindustrien til at arbejde efter de nye regler.

15. Noget sådant nærmede man sig til, da man i januar 1965 udvidede eksperimentet til at omfatte 400 virksomheder inden for den lette industri. I det store og hele arbejdede disse virksomheder efter samme regler som »Bolschevichka« og »Mayak«, men der var dog visse ændringer. Den første var overgangen fra bonusaflønning på grundlag af profitabilitet til

bonus på grundlag af afsætning. Man oprettede i denne forbindelse på sownarchosniveau en speciel fond til kompensation af de tab i profit, der var en følge af ændringer i varesortimentet.

En anden ændring gik ud på, at virksomhederne ikke alene skulle indgå kontrakter med detailhandlen, men også engroshandlen skulle kunne indgå kontrakter. I forbindelse med kontraktindgåelsen ændrede man den frie ret til at indgå leveringskontrakter for materialer fra virksomheder over hele landet til kun at dække virksomhederne inden for det lokale sownarchosområde. Endelig ophævede man den frie ret til forhandling om prisfastsættelsen mellem virksomheder og detailhandel ved produktion af nye produkter.

En lang række problemer dukkede op, hvoraf vi kun skal fremhæve enkelte. For det første: det var vanskeligt at få materialeleveringer iflg. kontrakt. Ganske vist havde udvidelsen af eksperimentet til følge, at »final goods« producenter i det store hele kunne klare leveringsproblemerne, men herved flyttede man blot problemet længere tilbage i den vertikale kæde, idet det nu var udbyderne af »intermediate goods«, der havde vanskeligheder ved at få råmaterialer i tilstrækkelig mængde i acceptabel kvalitet og til det rigtige tidspunkt. Erro nævner, at konsekvenserne heraf var, at virksomhederne ofte var nødt til at indgå kontrakter med købere til produkter, man havde råmaterialer til at producere i stedet for en egentlig produktionsstyring på grundlag af konsumenternes efterspørgsel.

En anden konsekvens var, at virksomhederne i høj grad måtte tage deres »gamle erfaringer« i brug, og gennem udbudshoarding i form af store lagerdannelser af råmaterialer søge at sikre visse sikkerhedsmarginaler.

For det andet var problemet om varierende profitmarginaler mellem enkeltprodukterne stadig fremherskende. Som et eksempel nævner Erro, at profitmarginalerne på børnebeklædning reflekterede regimets tidligere beslutning om at holde lave detailpriser som et led i en social politik, mens profitmarginalerne for kvinders mere stilbevidste påklædning var indrettet på at reducere efterspørgslen efter disse luksusprodukter.

For det tredje registrerede virksomhederne, at deres effektivitet i høj grad var afhængig af størrelsen af de kontrakter, de indgik. De fleste af virksomhederne var opbygget med det for øje at kunne masseproducere et mindre varesortiment, mens produktion på grundlag af konsumenternes efterspørgsel ofte fordrede et differentieret varesortiment, produceret i mindre serier. Dette tenderede at forøge produktionsomkostningerne.

For det fjerde betød indskydningen af engroshandelsleddet en afbrydelse af den direkte kontakt mellem virksomhederne og konsumenterne. Man stod i bestandig fare for, at handelsleddet skulle følge sin tradition og købe ind uden kendskab til efterspørgslen.

For det femte havde de regionale organer meget svært ved at undlade

at gribe ind i virksomhedernes dispositioner ved at pålægge dem at producere til tilfredsstillelse af en presserende lokal efterspørgsel.

KHRUSCHEV'S FALD

16. I oktober 1964 afsættes Khruschev, og et nyt styre under ledelse af Brezhnev og Kosygin kommer til magten. Ud over politiske uoverensstemmelser har formentlig også økonomiske og organisatoriske forhold influeret på Khruschev's fald. For det første kan man pege på organiseringen af den industrielle planlægning. Dybest set er dette problem forbundet med det generelle problem, om det overhovedet er muligt at lede en så kompleks økonomi efter det traditionelle sovjetiske system. Disse basale vanskeligheder kan man ikke laste Khruschev for. Konsistensproblemet er stort i en centraliseret økonomi uden en adækvat prisfastsættelse. Khruschev havde i 1957 forsøgt at reorganisere den industrielle planlægning, idet han erstattede et ministerialsystem med et regionalsystem[5]).

På grund af lokalorganernes autarkiske adfærd og på grund af systemets iboende tendens til centralisering blev det kun en ringe del af materialeallokationerne, der i realiteten blev lagt ud i disse nye organer. Sownarchoserne kontrollerede ikke ret mange af de forhold, de var gjort ansvarlige for. Kontrollen gik på produkterne og ikke på virksomhederne, som under ministerialsystemet, med den konsekvens, at hver virksomhed var påvirket af en lang række beslutningstagende organer. Som Nove anfører, var forholdet efterhånden så kompliceret, at man anså det fornødent at indføre koordinerende organer til at koordinere koordinatorerne[6]).

For det andet, mener Nove, har Khruschev været modstander af reformer efter Liberman's linje. Ganske vist påbegyndtes en række eksperimenter under Khruschev, men det er formentlig intet tilfælde, at man efter hans afsættelse udvidede området for eksperimenterne.

For det tredje skyldes Khruschev's fald, at han har mistet støtte blandt provinsens partisekretærer, som han havde vundet for sin politik ved i 1957-reformen at lade sownarchosernes grænser følge sekretærernes områder (Oblasti), hvorved sekretærerne fik en stor magtposition. Da han senere i sine reformer foreslog en opsplitning mellem landbrugs- og industriplanlægningen og foretog en hertil svarende opdeling af partiet, mistede disse sekretærer en del af deres kompetence, og da han endelig skred til sammenlægning af sownarchoser til større områder, mistede de det meste af den indflydelse, de havde vundet.

---

[5]) Jfr. f. eks. Alec Nove: The Soviet Economy.

[6]) Alec Nove: Soviet Planning Reforms in Prospect, Soviet Studies 1962, og Alec Nove: Wirtschaftliche Ursachen und Folgen des Sturzes von Chruschtschow in Osteuropa Wirtschaft 1965, no. 3.

For det fjerde var hans landbrugspolitik udsat for megen kritik. Det gælder såvel hans majsprogram som hans skærpelse af lovgivningen over for bøndernes private jordlodder. Denne skærpelse fandt sted samtidig med en mindskelse af indtjeningen på kollektivbrugene. Straks efter hans fald opgav man majs som prioritetsprodukt, og lod det være op til det enkelte brug, om det ønskede at dyrke majs. En stor indsats af jord og arbejdskraft var blevet mere eller mindre spildt på grund af hans ønske om majsproduktion, selv i områder hvor de naturlige majsdyrkningsbetingelser ikke var til stede. Ligeledes ændrede man straks holdning til de private jordlodder og forøgede indkomsterne på kollektivbrugene og forøgede afleveringspriserne for mælkeprodukter.

For det femte har der givetvis været strid om Khruschev's ønske om en kraftig udvidelse af investeringerne i den kemiske industri.

1965-REFORMEN

17. Allerede i december 1964 fremsætter Kosygin betydelig kritik af det sovjetiske industrielle planlægningssystem, men det er først på centralkomitémødet i september 1965, man for alvor annoncerer økonomiske reformer i industrien[7]). I marts 1965 havde Breznev introduceret ændringer i landbrugets planlægning, et forhold vi ikke skal komme ind på i denne forbindelse.

Kosygin's forslag sigter på en forbedring af industriens planmæssige ledelse og organisering af dens forvaltning. Man må, siger Kosygin, for at fremskynde takten i det tekniske og økonomiske fremskridt træffe en række foranstaltninger til forbedring af planlægningen og ledelsesarbejdet i produktionslivet og *forstærke den økonomiske stimulering af produktionen.*

Efter en skildring af 7-års planens resultater påpeger Kosygin en række omstændigheder, der karakteriserer det nuværende stadium i udviklingen af samfundsproduktionen. »Produktionens *dimensioner er udvidet* enormt, og det samme gælder omfanget af kapitalinvesteringerne og produktionsanlæggene. *Forbindelserne mellem de forskellige produktionsled* er udvidet betydeligt og er blevet langt mere komplicerede«. Det er disse elementer kombineret med visse andre – såsom prioritetsbegrebets udviskning – der danner baggrunden for interessen for de nye metoder, der er knyttet til begreber som *tekniske niveau, kvaliteten, produkternes holdbarhed* og *effektive anvendelse.* Disse forhold har man ikke, eller kun i ringe grad, taget i betragtning under det traditionelle plansystem – i høj grad som følge af succesindikatorernes udformning.

[7]) A. N. Kosygin's tale på mødet i Sovjetunionens kommunistiske partis centralkomité 27. sept. 1965.

Som tidligere påvist kan en fortsat vækst ikke finde sted baseret på yderligere produktionsfaktorindsats uden hensyn til produktivitetsudviklingen. Det er da også økonomisering, substitution og en implicit anerkendelse af knaphedsbegrebet, Kosygin fremhæver, når han skal definere de centrale problemer for den økonomiske reform:

»Derfor bliver det først og fremmest det centrale problem at opnå en alsidig forøgelse af *samfundsproduktionens effektivitet,* at *økonomisere med den menneskelige arbejdskraft og med materialerne og maskinerne,* støt og stærkt at forøge udbyttet af kapitalinvesteringerne og de faste produktionsanlæg. I denne sammenhæng får det stor betydning at forstærke bekæmpelsen af diverse udslag af dårlig ledelse, spild og uproduktive udgifter. I vort forvaltningsapparat råder megen flothed med hensyn til personale og udgifter. Her må vi indføre omhyggelig orden og streng sparsommelighed. Det kan absolut ikke være samfundet ligegyldigt, hvad et resultat har kostet i indsats, udgifter og forbrug, og hvordan arbejdseffektiviteten ikke blot i den enkelte virksomhed, men for den enkelte medarbejder er beskaffen. På den nuværende etape i den sovjetiske økonomis, videnskabs, tekniks og kulturs udvikling får det afgørende betydning at *drive virksomheden rationelt og økonomisk* i samtlige led inden for samfundsøkonomien, først og fremmest industrien«.

Man ser, at Kosygin lægger en afgørende vægt også på input-siden, hvilket ikke er sædvanligt i sovjetiske udtalelser. Kosygin finder en væsentlig baggrund for reformerne i den stagnation i produktiviteten, vi omtalte i de første afsnit. »Det må bemærkes, at der i de senere år er sket en vis nedgang i nationalindkomsten og industriproduktionen, beregnet pr. rubel af de faste produktionsanlæg. Takten i arbejdsproduktivitetens vækst inden for industrien, som også er en vigtig målestok for samfundsproduktiviteten, er i de senere år blevet noget langsommere. Vi kan og skal i de nærmeste år rette denne situation op«.

Kosygin kritiserer udviklingen i de samfundsmæssige proportioner, idet han anfører, at konsumproduktionen er blevet tilsidesat for det første på grund af planernes udformning og for det andet på grund af manglende opfyldelse af planerne. Dette har mindsket realindkomsterne og mulighederne for materiel opmuntring i produktionen.

Videre kritiseres de lange konstruktionsperioder i anlægsvirksomheden, fordi de resulterer i forsyningsvanskeligheder i andre sektorer.

I denne forbindelse kritiseres den hidtidige praksis, hvorefter bedømmelsen af byggeorganisationernes virksomhed foretages på grundlag af størrelsen af de anvendte midler. I stedet foreslås, at denne vurdering finder sted på grundlag af den afsluttende produktion, d. v. s. efter de faktisk ibrugtagne anlæg. I de to anførte forhold finder Kosygin årsagen til, at produktionen pr. rubel anlægskapital er blevet formindsket.

Hovedsigtet med reformerne er at forbedre metoderne og formerne for det ledende arbejde i industrien: »Virksomhedernes økonomiske initiativ og deres kompetence er blevet begrænset, og deres ansvarlighed er utilstrækkelig. *Rentabiliteten er i mangt og meget af formel karakter.* Det bestående system til materiel opmuntring af de beskæftigede inden for industrien gør dem ikke meget interesserede i at forbedre de samlede resultater af virksomhedernes arbejde og virker ikke sjældent imod samfundsøkonomiens interesser i almindelighed. Under de nuværende forhold kræves der stor smidighed og effektivitet i forvaltningen af produktionen og i planlægningen. Det er overmåde vigtigt i rette tid at tage hensyn til ændringer i den økonomiske situation, at *kunne manøvrere med ressourcerne,* at have evne til – ikke blot ovenfra, men også nedefra – *at koordinere produktionen med det voksende behov og med befolkningens efterspørgsel,* hurtigt at indføre videnskabelige og tekniske resultater i produktionen og under de konkrete forhold i virksomhederne at finde de bedste metoder til løsning af produktionsopgaverne. Alt dette kan kun nås, *hvis den centraliserede planmæssige ledelse kombineres med økonomisk initiativ i virksomhederne og kollektiverne, med en forstærkelse af de økonomiske løftestænger og materielle stimuli til udvikling af produktionen, med fuldstændig gennemførelse af rentabilitetskravet.*«

18. Efter denne omtale af en række problemer går Kosygin over til en omtale af en række forslag til forbedring af planlægningen og forstærkelse af den økonomiske ansporing af industriproduktionen.

For det første foreslås en forbedret planlægningsprocedure, der sigter på *den bedste, mest effektive udnyttelse af de eksisterende ressourcer.* For det andet foreslås et system af foranstaltninger til *udvidelse af virksomhedernes og sammenslutningernes økonomiske selvstændighed og initiativ* og højnelse af virksomhedernes rolle som den fundamentale økonomiske grundcelle i økonomien. Med det for øje er det nødvendigt at fjerne de overflødige bånd på virksomhedernes drift, at tildele virksomhederne de fornødne midler til udvikling af produktionen og at indføre faste lovmæssige garantier for virksomhedernes udvidede rettigheder. For det tredje foreslås det at *styrke og udvikle rentabilitetskravet* og at forstærke den økonomiske ansporing ved hjælp af midler som *pris, profit, præmier og kredit.*

For at udvide virksomhedernes driftsmæssige selvstændighed foreslås en nedskæring af det antal direktiver, der foreskrives virksomhederne fra de centrale myndigheder. Den samlede produktion som måltal forkastes, da denne i mange tilfælde hæmmer forbedringer af vareudvalget og produktionens kvalitet. For at skabe bedre relationer mellem konsum og produktion foreslås *måltal baseret på den afsatte produktion,* hvilket skulle gøre virksomhederne interesserede i kvalitetsforbedringer. Derudover mener man

dog, at der er behov for at bevare en gruppe måltal for de vigtigste produkter. Hvis de økonomiske relationer virksomhederne imellem udbygges og kontraktsystemet forbedres, kan antallet af produkter, der anføres direkte i planerne, indskrænkes og sammenfattes i aggregerede termer.

Interessen for afsætningen skal knytte produktionen til forbruget og profitten produktionen til effektiviteten. »Staten er interesseret i en stadig forøgelse af kapitaldannelsen ikke blot ved nedsættelse af produktionsomkostningerne pr. produktenhed, men også ved forøgelse af den fremstillede produktmængde, ved udvidelse og fornyelse af vareudvalget og forbedring af produkternes kvalitet. I højere grad end produktionsomkostningerne giver profitten et sammenfattende udtryk for alle disse sider af en virksomheds produktionsaktivitet. I den forbindelse er det vigtigt, at man ikke blot holder regnskab med profittens størrelse og vækst, men også med rentabilitetsniveauet, at man altså ved, hvor stor profit, der opnås pr. rubel kapitalanlæg.

Mens virksomhederne hidtil har fået planlagte måltal for arbejdsproduktiviteten, antal beskæftigede, gennemsnitlig arbejdsløn og samlet arbejdsløn, foreslås det, at de for fremtiden kun skal have mål for den samlede arbejdsløn pålagt, hvilket skønnes nødvendigt for at sikre overensstemmelse mellem mængden af fremstillede forbrugsvarer og befolkningens købeevne, dvs. på grund af ængstelse for en inflationær udvikling, men på længere sigt er det tanken, at også dette pålæg skal bortfalde.

For fremtiden skal følgende størrelser foreskrives virksomhederne: 1) størrelsen af den produktion, der skal afsættes, 2) hovedprodukterne, 3) den samlede lønsum, 4) profitstørrelsen og rentabiliteten, 5) overførsler til statsbudgettet og bevillinger fra dette, 6) størrelsen af de centraliserede kapitalinvesteringer, færdige produktionskapaciteter og anlæg, 7) hovedmålene for indførelse af ny teknik og 8) størrelsen for leverancer af materialer og maskiner. Dette er en betydelig reduktion i forhold til tidligere, men de 8 punkter viser dog, at der er lang vej mod egentlig virksomhedsautonomi.

Kvaliteten skal forbedres, og der indføres en statslig kvalitetsmærkning. Standarderne ændres efter forskningens og teknikkens fremskridt. Der udarbejdes teknisk-økonomiske normativer.

Udgangspunktet for diskussionen af rentabilitetskravet er Lenins opfattelse, at den enkelte virksomhed skal arbejde rentabelt, dække sine udgifter med sine indtægter og afkaste profit. For at styrke interessen for rentabiliteten, må der for det første tilvejebringes sådanne forhold, at virksomhederne selvstændigt kan afgøre problemer vedrørende forbedring af produktionen og være interesserede i en bedre anvendelse af deres produktive kapital og den indvundne profit. Med dette for øje foreslås, at foretagenderne beholder større dele af profitten, idet den størrelse, der overlades

virksomhederne må sættes i direkte forhold til effektiviteten af udnyttelsen af virksomhedens produktionskapital, forøgelsen af afsætningen, forhøjelse af rentabiliteten og kvalitetsforbedringer. *Samtidig bør man indskrænke den ikke afdragspligtige statslige finansiering af kapitalinvesteringerne og udvide anvendelsen af kredit.* For det andet må man sikre overholdelse af leveringsforpligtelser og forstærke den materielle ansvarlighed for indgåede forpligtelsers opfyldelse. For det tredje må man på basis af rentabiliteten gøre hele kollektivet, hver enkelt afdeling og hvert enkelt sjak materielt interesseret såvel i opfyldelsen af egne måltal som i en forbedring af virksomhedens samlede arbejdsresultater.

Det foreslås, at hver enkelt virksomhed opretter sin egen udviklingsfond ved henlæggelser fra virksomhedens indvundne profit. Desuden skal der til fonden henlægges en del af de afdrag, som betales til amortisering af anlægskapitalen. I øjeblikket går disse afdrag helt og holdent ind i statsbudgettet til finansiering af anlægsvirksomheden, og virksomheden kan ikke selv disponere over disse midler.

En styrkelse af rentabilitetsprincippet fordrer videre, at man ændrer de regler, efter hvilke staten overlader virksomhederne ressourcer, og de regler, efter hvilke virksomhederne overfører en del af deres indtægter til statskassen. Kapitalinvesteringerne har hidtil været afholdt af statskassen uden tilbagebetaling, hvilket bevirker en manglende økonomisering på virksomhedsniveau. Denne økonomisering vil man kunne frembringe, såfremt tilbagebetalingsfriheden konverteres til langfristede kreditter.

Også omsætningskapitalen skal for fremtiden ydes i form af kortfristede kreditter og ikke blot som afdragsfri statstilskud. Det gælder således, at man for overførsler til statskassen fra profitten vil gøre overførslens størrelse afhængig af den anvendte faste kapital og omsætningskapitalen. »I øjeblikket afhænger størrelsen af virksomhedernes overførsel til statskassen af profit ikke af den produktionskapital, de får til disposition. Det er en af årsagerne til, at virksomhederne søger at få flest mulig penge fra staten til investeringer og til supplering af omsætningsmidlerne uden selv at foretage de nødvendige forholdsregler til en rationel anvendelse af midlerne. Undertiden køber en virksomhed materiel, som den ikke har brug for, blot for at få de bevilgede midler brugt.«

Reglerne for betaling for fast kapital og omsætningsmidler vil blive fastsat for en lang periode, en årrække, med det for øje, at en normalt arbejdende virksomhed efter den nævnte betaling skal have et overskud til dannelse af ansporingsfonds i virksomheden og til dækning af planlagte udgifter. Den virksomhed, som udnytter sin faste kapital og sine omsætningsmidler bedst, vil have det største overskud til dannelse af ansporingsfonds, hvilket skulle sikre den nødvendige materielle interesse i en bedre udnyttelse af de samfundsmidler, der stilles til virksomhedens disposition.

Man tilstræber med andre ord en anden form for virksomhedernes indbetalinger til statskassen, idet de gøres identiske med en kapitalafgift, der på længere sigt skal blive en væsentlig indkomstkilde for statskassen, mens andre indbetalingers betydning tilsvarende mindskes.

Hvad relationerne mellem virksomhederne angår, er det hensigten at udvide ansvaret for misligholdelse af kontraktlige forpligtelser til levering af produkter således, at en virksomhed som regel skal erstatte påførte tab. Den samme ansvarlighed pålægges transportvirksomhederne.

19. Under de hidtil gældende forhold har en forøgelse af profitten og produktionens rentabilitet ikke givet sig udslag i de beskæftigedes aflønning. Man vil derfor indføre en ordning, hvorefter virksomhedernes aflønningsmuligheder bestemmes af væksten i produktionen, forbedringen af produkternes kvalitet, profittens størrelse og produktionsrentabilitetens forbedring. Af profitten skal virksomheden i årets løb kunne afholde præmier til de beskæftigede for stor arbejdsydelse samt engangsbeløb ved årets udløb, idet man præmierer en uafbrudt beskæftigelse for at mindske tendensen til flakkeri.

20. Hidtil har virksomhederne været interesseret i lave plantal og høje inputleverancer. Dette skulle imødegås derigennem, at henlæggelser til virksomhedsfonden sker efter stabile regler, som indføres for en årrække, idet beløb til opmuntring for overopfyldelse af planen vil blive relativt mindre end det beløb, der udbetales for præstationer vedrørende de enkelte målstørrelser, som er opstillet i planen. Dette skulle anspore virksomhederne til i rette tid at afdække reserver og opstille højere målstørrelser. Fonden vil også blive forøget i forhold til andelen af ny produktion og virksomhedernes ekstraindtægter ved pristillæg for bedre kvalitet. Herigennem skulle virksomhederne have et incitament til produktforbedringer og produktion af nye produkter.

21. Hvad prissystemet angår, er Kosygin meget vag i sine udtalelser. Han fastslår, at det nye system kræver en forbedring af prisdannelsessystemet, så priserne i stigende grad afspejler det samfundsmæssigt nødvendige arbejdsforbrug, dækker produktions- og omsætningsomkostningerne og giver et overskud til hver enkelt normalt arbejdende virksomhed. Kosygin erkender, at når der ikke anvendes begrundede priser (spørgsmålet er, hvad der skal begrunde priserne) bliver de økonomiske beregninger for usikre, hvilket bidrager til subjektive afgørelser. »Normalt arbejdende virksomheder skal have overskud ved afsætning af deres produktion til engrospriser og have mulighed for tilsvarende at danne opmuntringsfonds og for at disponere over de fornødne midler til udvidelse af aktiviteten, til afdrag på den faste kapital og andre indbetalinger til statskassen. Prisen må også

spille en større rolle, når det drejer sig om at forbedre produkternes kvalitet og opnå en formålstjenlig holdbarhed og soliditet af produkterne. Der skal derfor ved prisfastsættelsen tages hensyn til, om der er tale om ny og bedre artikler, der har påført producenten ekstra udgifter.« Ud over en henvisning til, at priserne skal tilnærmes niveauet for det samfundsmæssigt nødvendige arbejdsforbrug, får man ikke nogen vejledning om intentionerne for det nye prissystem.

22. Angående ledelsesarbejdet i industrien starter Kosygin ud med at beskrive 1957 reformen, hvorefter industrien lededes af økonomiske råd, og industriministerierne nedlagdes. Denne organisationsform havde såvel positive som negative sider. Manglerne søgte man afhjulpet ved de i 1960 oprettede økonomiske råd for hele republikker. 1962 sammenlagdes flere økonomiske råd, ligesom man oprettede et økonomisk råd for hele Sovjetunionen og statskomiteer for de enkelte industribrancher.

Denne struktur har resulteret i en opspaltning af ledelsesmekanismen, så der ikke eksisterer noget organ, der kan overskue produktionsproblemerne under et, hvilket fører til et koordinationsproblem.

De nye forslag går ud på etablering af en enhedsledelse af produktionen, teknikken, økonomien og forskningen i hver enkelt branche. Brancheprincippet må anvendes i ledelsen. »Til forbedring af industriens ledelse må man oprette organer efter brancheprincippet. Disse organer må være industriministerier, som får fuld kompetence til ledelse af industribrancherne og bliver fuldt ansvarlige for udviklingen i disse brancher«.

Ministeriernes funktion er at udføre den branchevise planlægning, lede produktionen, administrere den tekniske politik, den materielle og tekniske forsyningsvirksomhed, finansieringen, arbejdskraften og arbejdslønnen. Det understreges, at den centraliserede planmæssige ledelse af produktionslivet skal kombineres med udvikling af initiativ fra unionsrepublikkernes, de lokale organers og virksomhedernes side. Brancheministerierne oprettes dels for hele unionen, dels for unionen i forening med de enkelte republikker og dels for de enkelte republikker.

Statsplanskommissionens rolle forstærkes for at koordinere udviklingen af de enkelte brancher og økonomiske regioner. Kommissionen underlægges direkte regeringen. Statskomiteen til koordinering af forskningsarbejdet omdannes til en regeringskomité for videnskab og teknik, mens Gosstroj (byggestyrelsen) omdannes til en regeringskomité for byggeri. Det øverste samfundsøkonomiske råd foreslås nedlagt – det samme gælder de regionale økonomiske råd.

I fremtiden vil de materielle og tekniske ressourcer af statsplankommissionen blive overdraget unionsministrene, der derpå fordeler ressourcerne til de dem underlagte forbrugere, idet visse væsentlige produkter fremdeles

fordeles centralt. Det eksisterende system af territoriale organer med et net af kontorer, baser og lagre foreslås opretholdt som grundlag for forsyningssystemet, men det er på længere sigt tanken at udvikle direkte relationer mellem fremstillervirksomhederne og forbrugervirksomhederne. Det er nødvendigt efterhånden at gå over til engroshandel med de enkelte arter materialer og maskiner gennem territoriale forsynings- og afsætningsbaser i forbrugsregionerne. Til ledelse og kontrol af forsyningstjenesten oprettes en regeringskomité med kombineret unions- og republikkompetence. Også i denne henseende understreges betydningen af et kontraktmæssigt ansvar.

Kosygin understreger, at der ikke er tale om en tilbagevenden til tidligere tiders ministerialsystem, idet den administrative ledelse under det nye system kombineres med en forstærkelse af tilskudsfrie rentabilitetskrav og økonomiske stimuli, samtidig med at virksomhedernes driftsmæssige kompetence og initiativ væsentlig udvides.

»Udviklingen af økonomiske metoder i ledelsen af industrien ændrer selve karakteren af relationerne mellem virksomhederne og de overordnede organer. Man må opgive den tilvante forestilling om, at i forholdet mellem de ledende økonomiske organer og virksomhederne har de første kun rettigheder og de sidste kun pligter. Udviklingen af økonomiske ledelsesmetoder og vidtstrakt indførelse af rentabilitet i industrien kræver indførelse af gensidige rettigheder og pligter i relationerne, en større ansvarlighed hos såvel virksomhederne som organerne til ledelse af industrien«.

23. Blandt de nye organer, bør specielt nævnes den i 1966 oprettede statslige priskomité under Gosplan. Dennes hovedopgave består i 1) sikring af en ensartet prispolitik, 2) udbygning og fuldkommengørelse af prisdannelsesmetoderne, 3) forstærkelse af prisernes indflydelse på en behovsorienteret (i henseende til sortiment og kvalitet) produktion, 4) skabelse af en konsistent prisstruktur, 5) kontrol med anvendelsen af de fastlagte priser, 6) beslutninger om prisnyfastsættelser og prisændringer og 7) udarbejdelse af nye kalkulationsmetoder.

VIRKSOMHEDSSTATUTTEN

24. I oktober måned offentliggøres virksomhedsstatutten[8]). Det er en opregning af en række generelle principper og en gennemgang af virksomhedernes rettigheder og forpligtelser. Den er ikke nær så vidtrækkende, som man måske kunne vente på grundlag af de skildrede reformintentioner.

Den starter ud med at definere virksomheden som den basale økono-

[8]) »Soviet Economic Reform main features and aims«, p. 152 ff.

miske enhed, hvis drift skal ske under central kontrol kombineret med økonomisk uafhængighed og initiativ. Den skal administrere den statslige aktivmasse, der er stillet til dens disposition under hensyn til den økonomiske plan og under »khozraschot«. Enmandsledelsen opretholdes.

Den til virksomheden årligt tildelte mængde af cirkulerende kapital fastsættes på grundlag af virksomhedens indstilling af øvre organer. Denne størrelse kan kun ændres, såfremt planen ændres. Cirkulerende kapital, der inden for denne standard er tildelt virksomheden, kan ikke fratages den af øvre organer.

Virksomheden skal øremærke afskrivninger, der skal anvendes til reparationer og i visse tilfælde til egentlige nyanskaffelser. Samtidig skal virksomheden transferere op til 10 pct. af sine totale afskrivninger til en fond, der skal sætte de øvre organer i stand til at assistere virksomheder, der ikke har midler til selv at foretage de fornødne reparationer.

Den opnåede profit skal fordeles i overensstemmelse med den finansielle plan, idet der henlægges til en fond til bedring af de ansattes kulturelle og levemæssige standard, samtidig med at en anden andel henlægges til virksomhedsfonden, der skal anvendes til introduktion af nye produkter, moderniseringer, ekstraordinære bonusudbetalinger til de ansatte, sociale foranstaltninger m. v.

Det tillades virksomhederne at udleje lagerbygninger m. v. til andre virksomheder til en given leje i de perioder, hvor de ikke anvendes af virksomheden selv. Lejen skal svare til den afskrivning, der i den pågældende periode foretages af virksomheden. En vigtig ting er, at »surplus equipment, transport facilities, instruments, tools, stock, raw materials and fuel, draught animals and productive livestock, seeds and fodder« af virksomheden kan sælges til andre virksomheder, hvis de øvre organer afslår at reallokere disse overskudsprodukter eller inden for en måned undlader at give besked om anvendelsen, efter at eksistensen af overskudsprodukter er meddelt. Det beløb, virksomheden indtjener ved salg af materialer, der repræsenterer cirkulerende kapital, skal virksomheden have til disposition som cirkulerende kapital, ligesom beløb indtjent ved salg af faste aktiver skal forbeholdes virksomhederne til anvendelse ved kapitalinvesteringer ud over de i planen godkendte.

Det fremhæves, at virksomheden skal gøre den bedst mulige brug af den produktionskapacitet, de interne reserver, jord og andre naturlige ressourcer, der stilles til rådighed under anvendelse af de seneste tekniske fremskridt og progressive normer for anvendelsen af materialerne, reducere produktionsomkostningerne og øge produktionens profitabilitet. Virksomheden skal sikre høj kvalitet og holdbarhed af sine produkter i overensstemmelse med statslige standarder, tekniske specifikationer m. v. For forbrugsgodernes vedkommende pålægges det virksomhederne at fremsætte

forslag om standsning af produktion af »Out-of-day« goder og erstatte dem med goder, der er efterspørgsel efter. Virksomheden skal understøtte innovationsvirksomhed og sikre innovationer og rationaliseringsforslags omsættelse til virkelighed og en bonus til forslagsstillerne. Virksomhederne skal i god tid fremsætte deres krav til materialer og maskinel, der er fornøden for produktionens kontinuerte drift, så disse ressourcer i planen kan tildeles virksomheden. I overensstemmelse med faste standarder må virksomheden have til sin disposition materialer m. v. fornødent for kontinuert drift, men må ikke tillade lagerakkumulationer ud over planen.

Opfylder virksomheden ikke sin leveringsplan, betragtes dette som et brud på den statslige disciplin, og ledelsen gøres ansvarlig. Outputplanen må kun overskrides, hvis det understøttes af en konsumentefterspørgsel. Virksomheden må tage enhver foranstaltning i anvendelse for at udbygge sine relationer til konsumenterne, så disse på bedst mulig måde forsynes med produkter af den kvalitet og sammensætning, de ønsker. Forbrugsvareproducerende virksomheder skal basere produktionen på ordrer fra handelsorganisationerne.

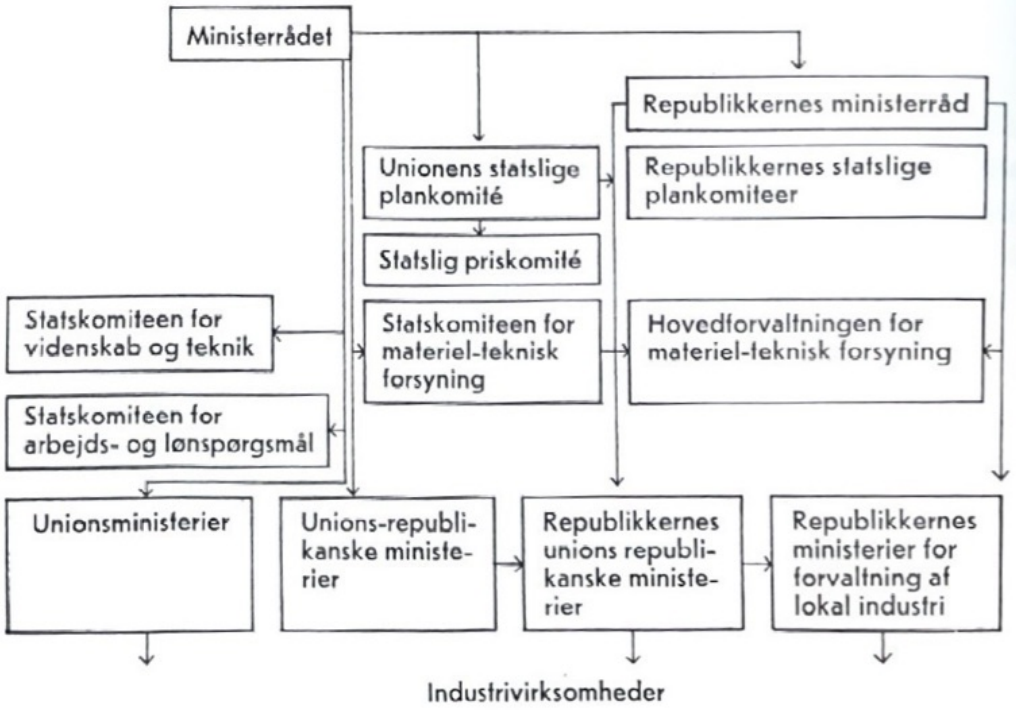
På baggrund af sine kontroltal skal virksomheden opstille såvel årsplaner som mere langsigtede planer i overensstemmelse med etablerede index. Sammen med virksomheden kontrollerer de øvre organer, at planerne er i overensstemmelse med udarbejdede index. På basis af de planindikatorer, virksomheden og dens overordnede organer i fællesskab accepterer og på basis af indgåede kontrakter, opstiller virksomheden sin »teknpromfinplan« og disaggregerer den til at omfatte kortere perioder. De øvre organer skal sikre virksomheden udbud af de fornødne inputs og finansielle resourcer og den lønfond, der er nødvendig for realisering af planmålene.

Virksomheden tillades fra andre virksomheder at acceptere ordrer ud over planen, såfremt de andre virksomheder leverer de fornødne inputs, eller virksomheden selv er i besiddelse af disse og kan anvende dem uden at påvirke opfyldelsen af statsplanen og andre indgåede kontrakter. Virksomheden har ret til at ændre sine produktionsprocesser forudsat, at disse ændringer forbedrer kvaliteten eller reducerer produktionsomkostningerne uden at overskride de statslige standarder og tekniske specifikationer. Foretages sådanne ændringer, skal det øvre organ straks underrettes.

Ved indgåelse af kontrakter om tildeling af inputs har virksomheden ret til at afslå modtagelsen af råmaterialer, der overstiger dens efterspørgsel. Ligeledes skal virksomheden efter overenskomst med udbyderen have ret til at afslå modtagelsen af produkter, den ikke længere har brug for.

Virksomheden sælger sine produkter på basis af leveringskontrakter. Kontrakter for udbud af produkter, der fordeles af de øvre organer (de centralt fordelte goder) sluttes på basis af prioritetsordrer udstedt af dette organ. Virksomheden har ret til efter overenskomst med aftageren at ændre

Den sovjetiske industriforvaltnings struktur efter septemberreformen

Kilde: Hans Herman Höhmann, Die sowjetische Wirtschaftreform vom Herbst 1965 – Ausmass und Bedeutung der institutionellen Veränderungen.

produktsammensætningen, leveringstidspunktet og andre forhold, kontrakten omhandler. De produkter, der ikke produceres under prioritetsordrer, kan i virksomheden frit sælges til andre virksomheder.

I henseende til løn- og arbejdsvilkår har virksomheden ret til at fastsætte »piece rates, time rates and job rates« for de forskellige grupper af arbejdere, at afgøre, hvilke stillinger der skal aflønnes efter et »piece rate« system, og hvilke der skal månedlønnes. Videre at fastsætte de jobs, der er forbundet med et sådant ubehag, at det betinger højere løn, at fastlægge regler for bonusbetalinger, at fastsætte bonusbetalinger for ingeniører, administrativt personale etc.

INCENTIVSYSTEMET

25. Et væsentligt element i reformerne er ændringerne i incentivsystemet. Før reformerne bestod dette system på virksomhedsniveau af tre komponenter, nemlig 1) lønfonden, hvis størrelse kalkuleredes på grundlag af arbejdskraftsinputkoefficienter og gennemsnitlige lønninger, 2) den supplementære lønfond, der er et tillæg til lønfonden, der følger af en overplanopfyldelse. Beregningen af denne supplementære lønfond sker efter formlen

$$\Delta W = \frac{W_p\,(p\,a)}{100}$$

hvor ΔW er tillæg til den planlagte lønfond W_p, p den procentvise planoveropfyldelse og a er en politisk-økonomisk parameter, der via sin fastsættelse kan gøre det mere eller mindre fordelagtigt for virksomhederne at øge produktionen. Den tredje komponent i systemet udgøres af virksomhedsfonden, der baseredes på opfyldelse eller overopfyldelse af planlagt profit.

Virksomhedsfonden giver altid, og den supplementære lønfond hyppigt, større fordele ved overopfyldelse end ved planrealisering, hvilket indebærer et incitament til at søge »lette« planer. Virksomhedsfonden er begrænset af en maksimal henlæggelse på 5,5 pct. af lønfonden, hvilket, når virksomheden har realiseret denne størrelse, lægger et bånd på dens aktivitet. En anden ulempe ved virksomhedsfonden var, at den anvendtes til såvel personlige bonus som investeringsmål. Videre var fonden for lille til at få afgørende betydning, og dens størrelse varierede mellem brancherne, da dens profitmål var profit i forhold til omkostninger. Dette system er illustreret i fig. 2.

I den teoretiske debat så vi dels gruppen omkring Liberman, der argumenterede for profit eller profitabilitet som determinerende indikator, mens en anden gruppe ville anvende profitten sideløbende med andre kriterier.

I praksis er de afgørende succesindikatorer efter reformerne 1) salgsvolumen, 2) profit, 3) profitabilitet og 4) introduktion af ny teknik. En grafisk fremstilling af dette system er givet i fig. 3.

Det relevante for incentivsystemet er det neden for den stiplede linje skitserede. Alle ansatte modtager bonus fra incentivfonden, der modtager størsteparten af residualprofitten. Produktionsudviklingsfonden sigter på finansiering af virksomhedens innovationsaktivitet. Den sociale og kulturelle fonds funktion følger af navnet.

Tidligere incentivsystem

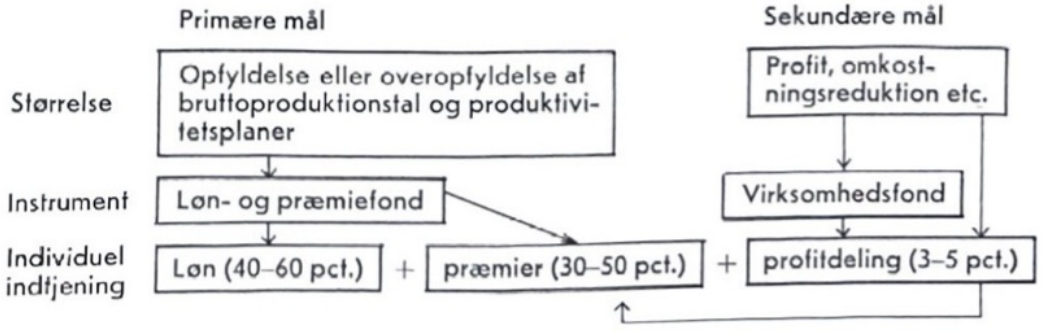

Fig. 2

Indkomstanvendelse under nyt system

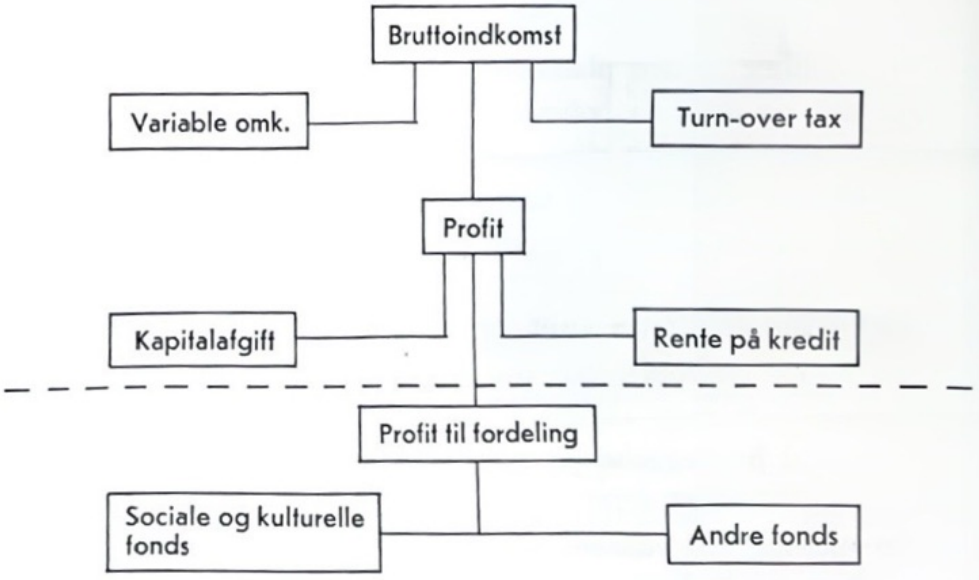

Fig. 3

Den individuelle indkomst vil under dette skema bestå af 1) grundløn, 2) præmier baseret på individuel indsats og præmier baseret på virksomhedens driftsresultat.

Incentivfonden, der finansieres ud af profitten, er via centralt fastsatte normer for øget salgsvolumen og profitabilitetsindex knyttet til den planlagte lønfond. Betegner vi den planlagte lønfond W_p, den centrale incentivnorm for 1 pct. stigning i salgsvolumen S i forhold til forrige år a_1, den centrale incentivnorm pr. pct. profitabilitetsstigning a_2 og profitabiliteten P, vil den totale incentivbetaling I kunne bestemmes ved formlen

$$I = \left(a_1 \frac{\Delta S}{S} + a_2 \frac{\Delta P}{P}\right) W_p$$

under forudsætning af en realisering af de planlagte størrelser ΔS og P. Realiseres disse ikke, finder der ved manglende opfyldelse en deduktion sted, mens overopfyldelse fører til øget incentivbetaling, idet dog incentivnormerne er mindre ved overopfyldelse. Gennem tilknytning til lønfonden tages hensyn til arbejdsstyrkens størrelse.

Dertil kommer en yderligere tildeling til incentivfonden, hvis profitten forøges på grund af prisstigninger, der er en følge af kvalitetsforbedringer.

Tildelingerne til den sociale og kulturelle fond sker på principielt samme vis, mens henlæggelserne til produktionsudviklingsfonden er en funktion af afskrivningerne, salg af overskudsmateriel og realiseret profit.

Ideen i incentivsystemet er at etablere en sammenhæng mellem aflønningen, produktionseffektiviteten og tilfredsstillelsen af konsumentefterspørgslen. Imidlertid er i praksis sammenhængen mellem effektiviteten og profitten på den ene side og mellem profitten og bonus på den anden side ikke ganske klar.

Virksomheden fastlægger to mål for profitten, nemlig 1) tilvæksten i profit i forhold til forrige år og 2) profitabiliteten, som søges realiseret. Årsagen til den manglende forbindelse mellem effektivitet og profitabilitet er, at profitabiliteten er påvirket af faktorer, der ikke er korrelerede med effektiviteten. Der tænkes her på differentialrenter, renter, subsidier og skatter samt det arbitrære prissystem, der ikke tillader en adækvat profitbestemmelse.

Sammenhængen mellem profit og bonus er karakteristisk ved, at profitdeduktionen kun er tilfældigt korreleret med effektiviteten og varierer mellem industrisektorerne. Deduktionen afhænger ikke af den realiserede profit, men af dennes forhold til det planlagte profitniveau og sammenhængen mellem faktisk og planlagt tilvækst i salgsvolumen. På trods af disse problemer vil anvendelsen af profit som succesindikator formentlig indebære et incitament til omkostningsreduktioner, idet virksomhedsledelsens bonus alene afhænger af profitten. Ser vi på den ovenfor opstillede formel, indeholder den i virkeligheden 4 variable, virksomhedsledelsen må tage i betragtning under sit forsøg på at maksimere bonusfonden. De 4 variable er udviklingen i salget, profitten, lønfonden og den samlede kapital, der indgår via profitabiliteten. Virksomhedsledelsen må derfor simultant overveje totaleffekten af de relative ændringer i disse variable på bonusbetalingen. Det er indlysende, at der her kan opstå kontradiktioner[9]).

ANDRE FORHOLD

27. I forhold til det gamle systems skavanker har man på nuværende tidspunkt ikke opnået meget. Der konstrueres stadig vanskeligt realiserbare planer, der sker ændringer i planen i planperioden, der er fortsat tendenser til at opnå lette planer, innovationsvirksomheden er ikke udviklet, der er tendenser til øgelse af planmålene, og prissystemet er stadig inadækvat. Hertil kommer, at regionernes autarki er erstattet af ministerialisme. Incentivsystemet giver ikke incitament til udarbejdelse af kapacitetudnyttende planer. Kapitalrenten er arbitrært fastsat. Problemet om »rent« er ikke

[9]) Eksempler er givet hos G. E. Schroeder – Soviet Economic Reforms a study in contradictions. Soviet Studies, juli 1968.

løst, så virksomheder med gunstig beliggenhed og moderne teknologi får større indkomster end andre. Sitnin har i forbindelse med ændringerne i prissystemet peget på, at i de tilfælde, hvor priserne er baseret på omkostningsforholdene i de marginale virksomheder, må der indføres en »rent« afgift. En sådan er indført for olie- og gasudvindingsindustrierne. Et sådant system bør givetvis gælde hele den extraktive industri, ligesom der er behov for en generel løsning på »rent« problemet. Prissystemet er hyppigt en hindring for ændringer i produktionen. Udbudssystemet har stadig karakter af et rationeringssystem, med alle de konsekvenser, det indebærer. En realisering af Nemchinov's forslag om at substituere materialebalancesystemet med et system baseret på handel mellem virksomhederne er ikke gennemført, om end visse eksperimenter er påbegyndt. På grund af prissystemets udformning, eksistensen af et sælgers marked og mangel på konkurrence er der stadig brug for betydelige kommandoøkonomiske elementer.

Som påpeget i forbindelse med diskussionen af Liberman's forslag betyder anvendelsen af profit som succesindikator, udvidet virksomhedsautonomi og en eventuel indførelse af Nemchinov's forslag, at man må ændre prissystemet. Intentionen må være, som Liberman har sagt, at hvad der er profitabelt for samfundet skal være profitabelt for virksomhederne[10]), hvilket er en prismæssig implikation af de matematiske økonomers arbejder. Et nyt prissystem indførtes 1. januar 1967 i den lette industri og i den øvrige industri 1. juli. Arbejdet med udarbejdelsen skete under stærke begrænsninger, idet detailpriserne og det relative forhold mellem landbrugs- og industripriser ikke måtte ændres. Det nye prissystem er indrettet, så antallet af virksomheder, der arbejder med planlagte tab, er reduceret, og priserne inkluderer en kapitalafgift. Men på trods af disse fremskridt må systemet stadig være underkastet den kritik, vi har fremstillet andetsteds[10]). Profitraterne er forskellige på forskellige goder, hvilket vil tendere mod, at virksomhederne planlægger en produktionssammensætning, der indeholder de profitable goder, men ekskluderer de ikke profitable, hvilket er en alvorlig skavank, når priserne ikke er et relevant udtryk for godernes værdi i nogen henseende. Der vil derfor for mange varer være en tendens til fortsatte lagerforøgelser. Når detailprissystemet ikke måtte ændres, dvs. den duale prisstruktur opretholdtes, betyder det, at relationen mellem produktionen og konsumenternes efterspørgsel vil være særdeles usikker. En markedsclearing for detailgoder vil formentlig kunne opnås gennem prisfluktuationer[11]), men dette strider mod det traditionelle ønske om konstante priser.

[10]) Jfr. Jørn Henrik Petersen: De matematisk orienterede økonomers placering i diskussionen om prissystemet i Sovjetunionen. Nat. Øk. 1968, nr. 3–4.

[11]) Jfr. Jørn Henrik Petersen: De tjekkoslovakiske økonomiske reformer – baggrund og indhold, Økonomi og Politik, 1968, nr. 3.

Intentionen om at lade enkeltvirksomhederne selv beslutte og gennemføre mindre investeringer støder mod en barriere i udbudssystemet, dvs. at selv om virksomhederne har monetære muligheder for at finansiere en investering, er det ikke givet, at de kan opnå materialeallokationscertifikater. Disposition over realkapital er vanskelig opnåelig. Virksomhedsautonomien er begrænset, fordi målene for produktkategorier, og index for salgsvolumen lægger visse (ganske vist fleksible) bånd på autonomien. Der er i en række ministerier og finansielle organer modstand mod reformerne, og hyppigt fordres opgørelser over udviklingen i det forladte bruttooutputindex, hvilket introducerer den psykologiske mekanisme, at man fremdeles betragter bruttooutputindex som en væsentlig størrelse og opfatter salgsindex som supplementær faktor.

De her omtalte problemer viser, at vel indeholder reformerne meget nyt, og vel har de bedret forskellige forhold, men der er endnu stærke islæt af det traditionelle kommandoøkonomiske system, hvorfor Blackman's[12]) metafor er særdeles rammende: »New wine in old bottles«.

Anvendt litteratur

1. Balinky, Bergson, Hazard og Wiles: Planning and the market in the USSR, New Jersey 1967.
2. J. H. Blackman: The Kosygin reforms: New Wine in old Bottles, i The Development of the Soviet Economy, New York 1968.
3. K. Bush: The reforms: A balance Sheet, Problems of Communism 1967.
4. Stanley Cohn: Soviet growth retardation: Trends in resource availability and efficiency, i New Directions in the Soviet Economy, Washington 1966.
5. M. Ellman: On the consistency of Soviet plans, The Scottish Journal of political economy, 1969 nr. 1.
6. I. Erro: Economic reform in the Soviet consumer industry, i New Directions in the Soviet Economy, Washington 1966.
7. G. R. Feiwel: The economies of a socialist enterprise, New York 1967.
8. G. R. Feiwel: The Soviet quest for economic efficiency, New York 1966.
9. J. Felker: Soviet economic controversies, London 1966.
10. T. Frankel: Economic reform: A tentative appraisal, Problems of Communism 1967.
11. M. Gamarnikow: Economic Reforms in Eastern Europe, Wayne State University Press, 1967.
12. L. Gatovskii: The role of profit in a socialist economy, i 37).
13. R. V. Greenslade: The Soviet Economy in transistion, i New Directions in the Soviet Economy, Washington 1966.
14. G. N. Halm: Mises, Lange, Liberman: Allocation and motivation in the socialist economy, Weltwirtschaftliches Archiv 1968.
15. H. H. Höhmann: Die sowjetische Wirtschaftsreform von Herbst 1965 – Ausmass und Bedeutung der institutionellen Veränderungen, i Wirtschaftsreformen in Osteuropa, Köln 1968.

[12]) J. Blackman: New Wine in old Bottles.

16. M. Kabaj: Evolution of the incentive system in the USSR industry, International Labour Review 1966.
17. M. Kaser: Der Weg zum Septemberplenum – Experiment und Reform in der Sowjetischen Wirtschaftsverwaltung, i Osteuropa Wirtschaft.
18. A. N. Kosygin: Septembertalen, Særnummer af Fakta om Sovjetunionen.
19. E. Liberman: Cost accounting and material encouragement of industrial personnel, i 37).
20. E. Liberman: Planning, industrial production and material stimuli for its development, i 37).
21. E. Liberman: Economic Levers for fulfilling the plan for Sovjet industry, i 37).
22. E. Liberman: Plans, profits and bonuses, i 37).
23. E. Liberman: Planning production and standards of long term operation, i 37).
24. S. Merrett: Capital, profit and bonus in Soviet industry, Economica 1964.
25. V. Nemchinov: The plan target and material incentive, i 37).
26. V. Nemchinov: Making enterprises interested in more intensive plans, i 37).
27. V. Nemchinov: Socialist economic management and production planning, i 37).
28. E. Neuberger: Libermanism, computopia and visible hand: the question of informational efficiency, The American Economic Review 1966.
29. J. Noren: Soviet industry – trends in outputs, inputs and productivity, i New Directions in the Soviet Economy, Washington 1966.
30. A. Nove: Wirtschaftliche Ursachen und Folgen des Sturzes von Chruschtschow, Osteuropa Wirtschaft 1965.
31. A. Nove: Soviet planning, reforms in prospects, Soviet Studies 1962.
32. A. Nove: The Soviet Economy, London 1968.
33. J. H. Petersen: De tjekkoslovakiske økonomiske reformer – baggrund og indhold, Økonomi og Politik, 1968, nr. 3.
34. J. H. Petersen: De matematisk orienterede økonomers placering i diskussionen om en reform af prissystemet i Sovjetunionen, Nationaløkonomisk Tidsskrift 1968, nr. 5–6.
35. Hans B. Sand: Die Sowjetische Wirtschaftsreform in der Praxis – Erste Ergebnisse und Probleme, i Wirtschaftsreformen in Osteuropa, Köln 1968.
36. G. E. Schroeder: Soviet economic reforms: A Study in contradictions, Soviet Studies 1968.
37. M. Sharpe (ed.): The Liberman discussion – A new phase in Soviet economic thought, New York 1966.
38. S. Strumilin: Material incentives and planning in the USSR, Problems of Economics 1964.
39. B. Sukharevskii: On improving the forms and methods of material incentive, i 37).
40. M. Tatu: Soviet reforms – The debate goes on, Problems of Communism 1966.
41. V. G. Treml: The politics of »libermanism«, Soviet Studies 1968.
42. E. Zaleski: Planning reforms in the Soviet Union, 1962–66, University of North Carolina Press 1967.
43. J. G. Zielinski: On the theory of socialist planning, Ibadan 1968.
44. A. Zverev: Against oversimplification in solving complex problems, i 37).
45. Sovjetunionens program for kommunismen, København 1964.
46. The decision of the plenary meeting of the central committee of the CPSU adopted on september 29. 1965 i Soviet Economic Reform – main features and aims.
47. Virksomhedsstatutten, samme kilde som 46).

FORBEREDELSERNE TIL DEN NYE POLSKE FEMÅRSPLAN[1])

EMANUEL WINTER

I. DE VÆSENTLIGSTE MÅL FOR FEMÅRSPLANEN 1971–75

Den indeværende polske femårsplan udløber i 1970. Man arbejder derfor intensivt med udarbejdelsen af en ny femårsplan for perioden 1971–75.

Planen sigter på at skabe muligheder for overgang til en intensiv og selektiv økonomisk udvikling[2]). Dette forudsætter fuld overensstemmelse mellem virksomhedernes og »de øvre« organers intentioner og adfærd. »De øvre« organer skal under den nye plan alene have en koordinerende funktion, mens virksomhederne selv gøres ansvarlige for deres plans indhold og opfyldelse.

En intensiv og selektiv udvikling hviler på en hensyntagen til produktionens kvalitet og modernitet og til produktionsprocessernes intensitet og koncentration. Virksomhederne forpligtes således til at undlade produktion af forældede produkter og at gennemføre en produktion af et planlagt udvalg af optimale produkter[3]). Det hidtil producerede varesortiment ønskes indskrænket og produktionsserierne gjort større, hvilket skulle forbedre og »hurtiggøre« produktionsprocessen. Disse forhold skal underordnes virksomhedernes investeringsaktivitet.

Planlægningssystemet skal ændres på væsentlige områder. Det hierarkiske plansystem, hvor virksomhederne tildeltes alle planmål fra »øvre« organer, skal afløses af et system, der virker »nedefra og opad«. Virksomhederne skal således kun foreskrives et mindre antal plandirektiver. Virksomhedsforeningerne[4]), ministerierne og plankommissionen udarbejder de-

---

[1]) Oversat og bearbejdet af kandidatstipendiat, cand. oecon. Jørn Henrik Petersen, Århus Universitet. Da litteraturhenvisningerne alle er polske er de her udeladt. Interesserede vil kunne få en litteraturfortegnelse ved henvendelse til Jørn Henrik Petersen. Artiklen er færdigredigeret aug. 1969.

[2]) I modsætningen til en ekstensiv økonomisk udvikling, der er karakteriseret ved, at væksten er baseret på yderligere produktionsfaktorindsats uden hensyn til produktivitetsudviklingen (J. H. P.).

[3]) Dr. Winter beskriver ikke på hvilket grundlag, virksomhederne skal afgøre hvilke produkter, der er forældede, eller hvordan de skal determinere »udvalget af optimale produkter«.

[4]) Virksomhedsforeningerne er koncernagtige sammenslutninger af virksomheder indenfor samme branche. (J. H. P).

res planer uafhængigt af hinanden. Disse planer konfronteres, og der foretages evt. plankorrektioner på forskellige niveauer.

Virksomhederne forpligtes til at vælge et reelt udgangspunkt for planudarbejdelsen[5]), der tillige skal hvile på en analyse af produktionens hidtidige kvalitet og modernitet. Under denne analyse sammenlignes virksomhedens produktionsresultater med resultaterne i de »bedste« inden- og udenlandske virksomheder. Virksomhederne skal fastlægge deres kapitals udnyttelsesgrad og undersøge moderniseringsmuligheder. Under plankonstruktionen anvender virksomhederne de af plankommissionen foreskrevne planlægnings- og kalkulationsmetoder, bindende normer[6]) og andre »Kennziffern«[7]).

Investeringsaktiviteten, forholdet mellem virksomhederne, deres »foreninger« og udenrigshandelsorganisationerne, virksomhedernes interne organisatoriske struktur og deres finansieringssystem skal ændres.

Arbejderne, parti- og fagorganisationerne søges inddraget i planformuleringen. Derigennem ændres planlægningsprocessen til en kollektiv (gemeinschaftlichen) proces.

Femårsplanens retningslinjer finder udtryk i planstørrelser for nationalindkomst, produktion, arbejdsproduktivitet og udenrigshandel (herunder specielt samhandlen inden for Comecon). Inden belysningen af disse retningslinjer kan det være hensigtsmæssigt at skildre de tidligere reformer af planlægningssystemet.

II. DE HIDTIL GENNEMFØRTE REFORMER AF DET ØKONOMISKE SYSTEM OG PLANLÆGNINGEN

Ved udløbet af industrialiseringsplanen 1950–55 søgte man at bremse tendenser til for kraftig centralisering af virksomhedernes forvaltning bl. a. gennem indførelse af metoder, der i højere grad baseredes på økonomiske end på administrative instrumenter. De ministerielle centrale forvaltningsorganer, der administrativt havde ledet virksomhederne, erstattedes af »virksomhedsforeninger«, der i et vist omfang var uafhængige af ministerierne. De skulle repræsentere virksomhedernes interesser, varetage deres fælles problemer og inden for de fastlagte grænser sikre deres selvstændighed.

I 1958 gennemførtes en finansieringsreform, der stillede en del af virk-

[5]) Dette sigter på imødegåelse af den traditionelle tendens til at skjule det reelle økonomiske potentiel for herved at lette sin egen mulighed for planrealisering og eventuelt overplanopfyldelse i indeværende og ikke mindst i kommende planperioder. (J. H. P.).

[6]) Hyppigst af teknologisk karakter. (J. H. P.).

[7]) Oftest af finansiel karakter. (J. H. P.).

somhedsgevinsten til virksomhedens egen rådighed. Nye investeringsfinansieringsregler og regler for finansiering af tilvækst til materialelagre skulle fremme gennemførelsen af en forvaltningsdecentralisering.

Ændringerne var imidlertid utilstrækkelige, da de ikke i det ønskede omfang påvirkede produktionsprocessernes intensitet og ikke gjorde virksomhederne interesserede i at afsløre deres økonomiske reserver. De medførte heller ikke en efter afsætningsmarkedernes behov rettet produktion[8]). Man henførte disse skavanker til »virksomhedsforeningernes« aktivitet, idet disse fortsat anvendte administrative forvaltningsmetoder, der hæmmede virksomhedernes incitament til bedre ressourceudnyttelse. Også den økonomiske udvikling hæmmede tilpasningen af forvaltningsmetoderne til planmetoderne.

I 1966 gennemførtes en ny reform, der som mål havde overgang til en intensiv økonomisk udvikling. For at skabe betingelser for virksomhedernes selvstændighed udvides virksomhedernes eget potentiel (Eigenmittel), og rammerne for den selvstændige udnyttelse. Den planlagte rentabilitet gjordes til vigtigste direktiv, og det finansielle resultat gjordes til grundlag for vurderingen af virksomhedens aktivitet.

Hvad er nu årsagerne til, at intentionerne ikke er realiseret, og man derfor i dag diskuterer reformer med samme målsætning som i 1966? Visse økonomer forklarer den utilfredsstillende økonomiske udvikling som en konsekvens af forsyningsvanskeligheder, specielt en mangel på visse maskiner, råstoffer og materialer. Under sådanne forhold er virksomhedsledelserne først og fremmest optaget af at overvinde de løbende vanskeligheder. Der bliver mindre tid til at beskæftige sig med de langfristede økonomiske problemer. Mange virksomhedsledere præges af en frygt for nyskabelser, der vil kunne komplicere virksomhedernes funktion[9]). Videre peges på, at en driftsvurdering på grundlag af rentabiliteten forvrides, fordi rentabilitetsdirektiverne ændredes inden for planperioden. Hertil kommer, at sortimentsændringer inden for planperioden fører til en afvigelse mellem plandirektiverne og deres realisering. Rentabiliteten er derfor ikke en objektiv målestok for virksomhedens resultat.

Andre mener, vanskelighederne er en følge af industrialiseringen, hvor befolkningens løbende konsum må begrænses af hensyn til fremtiden. Dette er i nogen grad rigtigt. Ifølge planforudsætningerne skulle industrialiseringsfasen være afsluttet i 1955, men virkeligheden viser noget andet.

---

[8]) Hvilket må ses i sammenhæng med, at man ikke ændrede prissystemet. (J. H. P.).

[9]) Gennemførelse af innovationer kræver tid, men virksomheden skal i hver periode realisere sin plan. Der er knyttet en risiko for manglende planopfyldelse til innovationer, der fordrer ændringer i produktionsprocessen. Derfor er innovationsaktiviteten ringe. (J. H. P.).

III. DEN PLANLAGTE NATIONALINDKOMST

Bruttonationalindkomsten planlægges for årene 1971–75 voksende med gennemsnitlig 6,3 pct. p. a. Til sammenligning anføres tabel 1.

TABEL 1

Vækst i bruttonationalindkomst

1951–53	8,0	pct.	p. a.
1954–57	9,2	–	–
1957–63	5,4	–	–
1964–68	7,1	–	–

Når bortses fra 1957–63, kalkulerer man med lavere vækst i den nye femårsplan, end man tidligere har realiseret. Årsagen til dette må søges i den planlagte hurtigere vækst i sværindustriproduktionen, der under det gældende prissystem er mindre rentabel end produktion i den lettere industri. Industriens andel i bruttonationalindkomsten øges fra 51 pct. i 1968 til ca. 60 pct. i 1975.

Forbrugsandelen i nettonationalindkomsten forøges i 1971–75 med 29 pct. (heraf individuelt forbrug med 22 pct. og kollektivt forbrug med 36 pct.). Tilvæksten til forbrugsandelen har tidligere været irregulær. I 1954–57 øgedes andelen i forhold til de firegående fire år med 7,5 »Punkte«[10]), 1958-63 aftager andelen 8,1 »Punkte« sammenlignet med 1954–57, for i 1964–68 at øges med 1,5 »Punkte«.

Den individuelle konsumstigning er mindre end den kollektive. Der er ikke i 1971–75 tale om nogen væsentlig forøgelse af levestandarden.

I den akkumulerede andel af nationalindkomsten planlægges investeringerne at udgøre 21,3 pct. (21,5 pct. i 1966–70). Investeringsudgifterne planlægges at øges med 6,2 pct. p. a., forbrugsandelen med 5,8 pct. og individuelt konsum med 4,4 pct. p. a.

IV. PRODUKTIONSPLANEN

Produktionen skal under den nye Femårsplan forøges med ca. 9 pct. p. a. I forhold til indeværende femårsplan, hvor den er øget med ca. 7 pct. p. a., er der m. a. o. tale om en stramning af produktionsplanen. At realisere denne produktionstilvækst fordrer organisatoriske ændringer i produktionsplanlægningen.

Tidligere var det et ubetinget krav til produktionsplanen, at den sikrede alle virksomheders ligelige udvikling. Nu skal man satse på udvikling af virksomheder og produktarter, der øger det tekniske fremskridt og tilfreds-

[10]) Må antages refererende til et eller andet indeks. (J. H. P.).

stiller efterspørgslen fra eksportmarkederne. Det drejer sig specielt om virksomheder inden for jernindustrien, maskinindustrien, den kemiske industri, byggematerialeindustrien og træ- og tekstilindustrien.

Ved planlægningen af produktionen skal man i første række tage hensyn til teknologisk højtudviklede sortimenter. De sortimenter, der produceres i små serier, og derfor produceres relativt dyrt, skal kun frembringes i specielle virksomheder.

Producenter af slutprodukter skal arbejde snævert sammen med leverandører af råmaterialer og mellemprodukter. En planlagt tilvækst til slutproduktet må ledsages af en tidligere eller samtidig produktionstilvækst i leverandørvirksomhederne. For at forbedre denne samarbejdsproces vil man i nærmeste fremtid inden for maskinindustrien danne »trusts« (Kombinate). Produktions- og forbrugsudviklingen inden for byggemaskinindustrien, byggematerialeindustrien og landbruget skal i højere grad afstemmes indbyrdes.

Virksomhederne pålægges at fastlægge og udnytte produktionskapaciteten på deres maskiner og andet udstyr, at afbalancere behov og udnyttelse af råstoffer og materialer, øge deres omløbshastighed og økonomisere med produktionsaffald. Forsyningen med råstoffer og materialer må derfor forbedres, og der må etableres kontraktmæssige relationer mellem virksomhederne[11]). Gennem disse foranstaltninger søges opnået en større effektivitet i materialeudnyttelsen og en kvalitativ og kvantitativ formindskelse af materialeabsorptionen i produktionsprocessen.

For at transportvanskeligheder ikke skal lægge sig hindrende i vejen for en smidig materialeudnyttelse skal transportsektoren under den nye femårsplan moderniseres. På grund af de store disproportioner mellem behovet for transportydelser og transportsystemets stand, er det tvivlsomt, om man vil kunne realisere dette mål på så kort tid.

Transportsystemet er lidet effektivt. 30 pct. af jernbanevognparken er fra før krigen. Spornettet er ringe og dårligt vedligeholdt. Vogne, der tidligere var bestemt til kassation, anvendes fortsat. Nyanskaffelserne er små. Udnyttelsen af potentiellet er ringe, idet man hyppigt kører uden last, mens man på den anden side undertiden belaster vognene umådeligt. Disse forhold skyldes ikke mindst, at man ikke har interesseret sig for alternative transportmuligheder.

Den nye femårsplan regner for landbrugets vedkommende med en produktionstilvækst i forhold til foregående planperiode på 12–15 pct. med speciel vægt på korn- og kvægproduktionsudviklingen. 15 pct. af den planlagte nationalindkomst er bestemt til udvikling af landbruget, hvilket er en smule mindre end i indeværende femårsplan.

[11]) Dette skal modvirke tidligere tiders tendens til »boarding« af råmaterialer. (J.H.P.).

Et af de mest komplicerede landbrugsøkonomiske problemer, der formentlig ikke vil finde sin endelige løsning i femårsplanperioden 1970–75, er de statslige landbrugsprodukters rentabilitet. Disse goder produceres med stort finansielt underskud og subventioneres af staten.

Bruttotabene af disse produkter (regnskabsresultaterne uden subventionerne) er i perioden 1963–68 øget fra 4,3 til 4,9 mlr. zloty. I samme periode svingede statssubsidierne mellem 4,0 og 5,3 mlr. zloty. På trods af subventionerne har mange af disse goders finansielle balance udvist underskud. Det er i denne sammenhæng bemærkelsesværdigt, at de private brug ikke drives med tab, selv om de ikke modtager statstilskud, og selv om deres salgspriser hyppigt er mindre end statsprodukternes.

Økonomerne er ikke enige om, hvordan dette spørgsmål skal løses:

Nogle mener, at det er hensigtsmæssigt at oprette en udligningsfond, hvortil der er salgsprovenuet for goder dyrket på den relativt bedre jord og under anvendelse af varige produktionsmidler, hvis værdi overskrider det normale, skal foretages indbetalinger. Indbetalingerne skal have karakter af en differentialafgift i form af en forrentning på den varige produktionskapital og jorden. Bliver fonden med denne finansiering ikke stor nok, kan den suppleres med midler direkte fra statsbudgettet. Af udligningsfonden udbetales subventioner til produkter dyrket på den relativt ringere jord og med anvendelsen af produktionsmidler med en værdi under det normale.

Andre er nok tilhængere af statssubsidiernes opretholdelse, men ikke i form af generelle udbetalinger for at forbedre de faktiske finansielle resultater. Man ønsker i stedet stabile tilskud til enkelte tabsforvoldende produkter. Tilhængerne af denne fremgangsmåde mener, at staten gennem denne metode får større mulighed for at skabe en mere fleksibel landbrugsproduktionsstruktur. Videre påregnes, at stabiliteten i subventionerne vil medføre et incitament til omkostningsreduktioner. En sådan reform er efter disse økonomers mening også rigtig ud fra et teoretisk synspunkt, fordi de mener at kunne bevise, at værdien af landbrugsproduktionen ikke er determineret af de gennemsnitlige omkostninger, men af de laveste omkostninger. Også disse økonomer fremhæver muligheden for at beskatte de goder, der udviser en for høj gevinst, der delvis har karakter af en differentialrente.

V. PLANER FOR UDVIKLINGEN I ARBEJDSPRODUKTIVITETEN

Arbejdsproduktiviteten i industrien (målt som bruttoproduktionens værdi pr. beskæftiget) planlægges at vokse med 6,1 pct. p. a. Således kalkuleres produktionstilvæksten for 70 pct.'s vedkommende at være forårsaget af øget arbejdsproduktivitet.

Udviklingen i arbejdsproduktiviteten må ses i sammenhæng med den planlagte forøgelse i indkøbene af nye maskiner, der skal øge mekaniseringen og produktionsprocessernes automatisering. En anden produktivitetskilde er arbejdsstyrkens forbedrede kvalifikationer og de reserver, der hidtil er forblevet uudnyttet, som følge af dårlig arbejdsorganisation, ringe arbejdspladsforhold og utilfredsstillende arbejdsdisciplin.

Arbejdsproduktivitetsplanen forekommer ikke realistisk under hensyn til udviklingen i foregående år. Således steg arbejdsproduktiviteten (beregnet som nettoproduktion pr. beskæftiget) i 1961–67 med 42 pct., men samtidig øgedes værdien af kapitalapparatet pr. beskæftiget med 35 pct. Når man dertil lægger en årlig beskæftigelsesforøgelse på 3–4 pct., kommer man til den konklusion, at der ikke har fundet nogen produktivitetsforøgelse sted, hvilket er stærkt foruroligende, da de kapitalistiske lande samtidig har realiseret en produktivitetsforøgelse på 6–7 pct.

Videre må fremhæves, at man i første halvår af 1969 kun har opnået 94 pct. af den planlagte produktivitet, skønt denne var lavere end i den kommende femårsplan (4,9 pct.). I indeværende femårsplan skønnes produktivitetsstigningen til 4,2 pct. mod planens 4,6 pct. p. a. Hele overskridelsen af produktionsplanen (en 22 pct. planlagt stigning er overskredet, idet den faktiske stigning er 26 pct.) er et resultat af øget beskæftigelse.

Når det private konsum planlægges voksende med 4,4 pct. p. a., og næringsmidlernes andel af forbruget planlægges mindre end i indeværende femårsplan (hvorimod forbruget af langvarige forbrugsgoder øges med 44 pct.), må afmatningen i reallønsudviklingen antages at hæmme den planlagte stigning i arbejdsproduktiviteten gennem intensivering af arbejdsindsatsen.

Man må videre ved vurderingen tage i betragtning, at verdenskrigen påførte den polske økonomi svære skader. Således stammede i 1965 kun 36 pct. af de erhvervsmæssige anlæg fra efterkrigstiden, og af de øvrige anlæg var kun 10 pct. om- eller udbygget. Fra 1960 til 1967 var den årlige maskintilvækst i Polen 9 pct. (U. S. A. 15 pct.). I 1967 var kun 52 pct. af maskinellet yngre end 10 år, 30 pct. var i alderen 10–20 år og resten ældre. Følgelig er forøgelsen i arbejdsproduktiviteten som følge af en bedre maskinudrustning en langvarig proces.

Mulighederne for en forøgelse af produktivitetsudviklingen under hensyn til forbedringer af organisatorisk art må vurderes på følgende grundlag:

Ved sammenligning mellem den polske og ungarske produktionskoncentration konstateres, at Polen på dette område står tilbage for Ungarn[12]).

[12]) Dette synspunkt bygger på den østeuropæiske bestræbelse på at bygge store virksomheder. Siden slutningen af 20'erne har »gigantonomien« været et dogme i de kommunistiske lande. Dette må ses som et resultat af den marxistiske økonomis anvendelse af et »increasing return to scale« begreb, og med at det er lettere at planlægge for et færre antal større virksomheder. (J. H. P.).

Mens i Ungarn 56 pct. af alle virksomheder beskæftiger mindre end 500 ansatte, er den tilsvarende andel i Polen 66 pct. I Ungarn udgør virksomheder med mellem 501 og 1000 ansatte 14,5 pct. og i Polen 16,5 pct. For virksomheder over 1000 ansatte er andelen i Ungarn 3,5 pct., men i Polen kun 1,4 pct. I Ungarn beskæftiger 1,2 pct. af alle virksomheder over 10.000 arbejdere, mens det tilsvarende tal for Polen kun er 0,2 pct.

Forøget arbejdsproduktivitet som følge af organisatoriske ændringer er kun mulig, såfremt virksomhedernes økonomiske aktivitet hviler på et relativt ukompliceret ledelsessystem. I modsat fald vil såvel på virksomhedsniveau som på »mellemniveau« meget let kunne opstå indbyrdes modstridende informationer, der vil hæmme virksomhedens normale funktion. I Polen er dette problem endnu ikke løst.

Virksomhederne er på samme tid underkastet »virksomhedsforeningerne« og de såkaldte »førende foreninger«, der repræsenterer brancheinteresserne. Dette dobbelte underordningsforhold er en konsekvens af, at virksomhedsforeningerne ikke er landsomfattende brancheorganisationer. »Virksomhedsforeningen« for producenter af værktøjsmaskiner og værktøj omfatter således kun 40 pct. af landets totale produktion af de pågældende produkter. Hertil kommer, at virksomhederne i nogen grad tillige er underkastet lokale plankommissioner og finansorganer.

Videre er »foreningerne« underordnet de økonomiske ministerier, de lokale plankommissioner og finansorganer. De økonomiske ministerier er igen underkastet regeringen (ministerrådet og ministerrådets præsidium), den centrale plankommissoin og finansministeriet.

Der eksisterer også andre organer, der har kompetence til at formulere opgaver af obligatorisk karakter for de økonomiske ministerier og de underordnede organer. F. eks. komiteen for videnskab og teknik, komiteen for produktionskvalitet og de centrale statistiske organer. Alle de nævnte organer er i praksis underkastet partiets kontrol.

Disse komplicerede relationer må forenkles, hvis man alvorligt stræber efter en forøget arbejdsproduktivitet.

Hidtil er kun mindre betydende ændringer gennemført i denne sammenhæng. Man har ophævet den økonomiske komité under ministerrådet, hvis funktion er overtaget af ministerrådets præsidium, der tillige varetager visse af plankommissionens økonomiske funktioner, bl. a. disponerer man her over de centrale reserver. Plankommissionen skal kun være ansvarlig for den centrale planlægning.

VI. INVESTERINGSPROBLEMERNE

Som allerede omtalt er investeringernes andel i den planlagte nationalindkomst en smule mindre end i indeværende plan. Investeringerne er for

perioden 1971–75 planlagt at skulle udgøre 1260 mldr. zloty, hvilket betyder en gennemsnitlig årlig vækst i investeringsudgifterne på 6,2 pct.

Dette vækstempo er langsommere end i indeværende femårsplan. I sammenligning med foregående år er investeringsudgifterne: i 1966 vokset med 8,8 pct., i 1967 med 11,4 pct. og i 1968 med 8,8 pct. Det aftagende tempo i den nye femårsplan begrundes med, at investeringernes kapitalabsorption i denne periode er mindre end i foregående periode som følge af tekniske fremskridt, hvorfor der ikke er behov for en så hurtig tilvækst til investeringsudgifterne.

I den kommende femårsplan er et af de vigtigste spørgsmål investeringsudgifternes koncentration. Man vil hovedsagelig koncentrere investeringerne i metallurgi, maskin- og byggematerialeindustrien. I indeværende femårsplan er investeringsudgifterne i disse sektorer vokset med 35 pct., mens de for den kommende femårsplan er planlagt øget med 58 pct. Koncentrationen sigter på en modernisering af visse udvalgte industrivirksomheder, der skal forstærke deres produktionspotentiel, indføre nye produktionsmetoder og forbedre den hidtil anvendte teknologi.

Investeringsudgifternes andel af nationalindkomsten har været stadig voksende i de seneste år. I 1966 øgedes andelen med 20 pct., i 1967 med 21 pct. og i 1968 med 22 pct. Da en del investeringsmidler udnyttes uproduktivt, er væksten i investeringsudgifterne ikke proportional med væksten i industrivirksomhedernes produktionskapacitet. Dette er en følge af en ikke hensigtsmæssig investeringsudgiftsstruktur og hovedsagelig disse udgifters dekoncentrering, der fører til en stærk udvidelse af omfanget af investeringsarbejder. Disse arbejders planlagte omkostninger overskrides hyppigt betydeligt. Sædvanligvis er investeringernes gennemførelsesperiode betydelig længere end planlagt, og de projekterede øgede produktionskapaciteter forbliver hyppigt urealiserede. Således overskrides investeringernes materielle omfang i sammenligning med projekteringen med gennemsnitligt 5–10 pct., og byggecyklus ekspanderer i gennemsnit 20–30 pct. i forhold til planen.

Investeringsplanernes korrekte koordination med den øvrige økonomiske aktivitet må bero på en afbalancering af investeringsopgaverne med byggeforetagendernes produktionskapacitet og med byggematerialeproduktionen. Derudover må sikres konvergens mellem tempoet i nybygningen og modernisering af eksisterende bygninger og med omfanget af maskinleveringerne ud fra hensynet til kvalitet, kvantitet og modernitet. Dette afbalanceringsproblem er overordentligt vanskeligt.

Man må sikre et konsistent forhold mellem tilvæksten til byggematerialeproduktionen og investeringerne. Dette synspunkt synes ikke mindst rigtigt under hensyn til, at byggeinvesteringernes andel i totalinvesteringen stadig synes for stor. I 1967 anvendtes mere end halvdelen af investerin-

gerne til dette formål. I sammenligning med 1957 er disse udgifter dog aftaget med 2 pct. I årene 1960–67 forøgedes udgifterne til maskin- og andre »indretnings«investeringer 69 pct., men udgifterne til byggeinvesteringer er dog i denne periode øget med 47 pct. I USA udgjorde tilvæksten til den passive del af de varige produktionsfaktorer i årene 1945–61 ikke mere end en tredjedel af værdien af disse midler.

Et indeks over forholdet mellem tilvæksten til maskinproduktion og tilvæksten til de samlede investeringer viser, at med voksende investeringstempo afsvækkes maskinproduktionstempoet, hvilket kun er hensigtsmæssigt, såfremt maskinproduktionens struktur er tilpasset investeringsstrukturen, hvilket ikke er tilfældet, idet investorerne hyppigt fremfører klager over det leverede maskinels tekniske niveau, manglende leveringspræcision og ufuldstændige leveringer.

Industrimaskinellets udnyttelsesgrad har i året 1967 udgjort 51 pct., mens dette forbrug i USA udgør 30–35 pct. Indeks for de varige midlers fornyelse i industrien (forholdet mellem bruttoværdien af nyerhvervede varige midler og de varige midlers årlige bruttoværdi) har i årene 1961–67 udgjort 0,53, mens et indeks, der karakteriserer likvideringen af forbrugte og uanvendelige langvarige midler har udgjort 0,079. Moderniseringsprocessen for de langvarige midler er altså temmelig langsom.

Ikke alle leverede maskiner kommer til udnyttelse til det påregnede tidspunkt. Af de i årene 1964–68 leverede maskiner er en del (vurderet til en værdi på 6–8 mldr. zloty, dvs. ca. 1/4 af værdien af alle leverede maskiner) lagret og kommer derfor ikke til udnyttelse. En del af disse maskiner (til en værdi af ca. 2 mldr. zloty) opmagasineres for to år. Blandt disse maskiner er der flere, der bliver uanvendelige som følge af indkøb, der ikke foretages, ændringer i investeringsplanerne, tekniske fremskridt etc. I foregående femårsplanperiode (1961–65) mindskedes mængden af uanvendeligt maskinel på lager med 43 pct., men selv i de seneste år er hvert år en maskinmængde svarende til 10–30 mill. zloty blevet betegnet uanvendeligt.

Et andet problem er den store indefrysning af pengemidler i investeringsprocessen. Investeringsudgifternes indefrysningsindeks (forholdet mellem værdien af de inden for året afsluttede investeringer og de i året afholdte investeringsudgifter) har i årene fra og med 1964 udviklet sig således: 1,11 – 1,13 – 1,09 – 1,05. Drejer det sig om de centrale investeringer, hvor byggeinvesteringerne udgør en stor andel, er størrelserne for den samme tidsperiode 1,33 – 1,36 – 1,31 – 1,24.

Udgiftsindefrysning er en normal foreteelse i investeringsprocessen, men den skildrede indefrysningsgrad er alt for stor. Der eksisterer ikke i Polen nogen accepteret norm for den acceptable indefrysning, men man er almindeligvis af den opfattelse, at indeks ikke må overskride 1,0.

For at løse disse investeringsproblemer påbegyndes med den nye femårsplan en reform af investeringernes planlægning og finansiering. En investeringsreform er tidligere gennemført i 1966. Vi skal derfor først beskrive indholdet af denne ændring.

Det traditionelle system, hvor investeringerne uden tilbagebetaling finansieredes af statsbudgettet, erstattedes i et vist omfang af bankkreditfinansiering eller finansiering ved egenkapital. Der gennemførtes ændringer og sanktioner, der tilsigtede at gøre investorerne interesserede i økonomisk adfærd. Investorerne forpligtedes til at sammenligne de faktiske investeringsomkostninger med investeringernes effektivitet.

Investeringerne opdeltes i fem kategorier, nemlig: 1) prioritetsinvesteringer, 2) centrale investeringer, 3) »foreningsinvesteringer«, 4) virksomhedsinvesteringer og 5) andre investeringer.

Centralinvesteringerne er siden 1966 blevet finansieret gennem bankkredit. Prioritetsinvesteringerne finansieredes indtil 1969 af budgettet. Fra 1969 overførtes de til bankfinansiering. Centralinvesteringerne og specielt prioritetsinvesteringerne sigtede på en forøgelse af alle vigtige sektorers produktionskapacitet såvel gennem nybygninger som gennem ombygninger. Bankkreditten havde imidlertid teknisk karakter. Den var ikke forrentet og tilbagebetaltes af statsmidler efter investeringens afslutning. Kreditten indrømmedes uafhængigt af investeringsarbejdernes påregnede varighed, hvorimod de fra statsbudgettet under det traditionelle system tildelte midler tildeltes på årsbasis. Denne finansieringsform kombineredes med, at omkostningsoverskridelser og for sen afslutning af arbejdet resulterede i renteomkostninger, der belastede virksomhedens finansresultat.

Hovedfunktionen fra »forenings«- og virksomhedsinvesteringer har været moderniseringer af eksisterende anlæg og indkøb af nyt maskinel. Finansieringskilden var primært egenkapital. I mangel af egenkapital kunne virksomhederne opnå bankkredit. »Foreningernes« investeringer finansieredes gennem en investeringsfond, hvis midler tilvejebragtes gennem bidrag fra virksomhedernes amortisationsfond og gevinst. På virksomhedsniveau finansieredes investeringerne gennem en udviklingsfond frembragt gennem profitdeduktioner. En evt. bankkredit til disse investeringers gennemførelse forrentedes og tilbagebetaltes af egne midler.

Andre investeringer finansieredes af statsbudgettet. Udtømtes budgetmidlerne ikke inden for det givne år, overførtes de og stod til investorernes rådighed det kommende år.

Forud for 1966-reformen spillede bankkreditten en ringe rolle for finansieringen, mens 70 pct. af alle investeringer i 1969 finansieredes ad denne vej. I 1966 finansierede bankkreditter 11 pct. af »foreningernes« investeringer, men i 1968 28 pct. I virksomhederne er bankkredittens andel af den samlede finansiering steget fra 18 pct. i 1966 til 26 pct. i 1968.

Anvendelsen af bankkredit og egenkapital som finansieringskilder øger interessen for økonomisering med investeringspotentiellet, ikke mindst fordi indsparede midler stilles til rådighed for andre formål som finansiering af tilvæksten til omløbsforrådet eller forøgelse af bonusfonden.

Trods 1966-reformens fordele er der stadig større problemer knyttet til investeringsaktiviteten. Tidsoverskridelser er lige så hyppige som tidligere, hvilket har bidraget til årlige tab på mellem 1 og 3 mldr. zloty. Forøgelser i investeringsomkostningerne i forhold til det planlagte vurderes til årligt at udgøre 2–5 pct. af investeringsudgifterne. Den planlagte færdiggørelse inden for et år opfyldtes i gennemsnit kun 80 pct. De indførte sanktioner, specielt renten på de for centralinvesteringerne bestemte bankkreditter, var i mange tilfælde på grund af investeringsprocessens uhensigtsmæssige funktion uden resultat. Dette hang i høj grad sammen med, at »foreninger« og virksomheder inden for byggesektoren fungerede som investorer, uden selv at skulle udnytte anlæggene. Deres økonomiske resultater kunne ikke belastes, da de ikke var underkastet »Resultatrechnung«[13]). En lignende situation forelå i de virksomheder, der som følge af prissystemets udformning udviste en for høj eller for lav rentabilitet.

Under den nye femårsplan opdeles investeringerne i tre kategorier: 1) brancheinvesteringer, 2) virksomhedernes egeninvesteringer og 3) sådanne organisationers investeringer, der finansieres via statsbudgettet.

Brancheinvesteringerne, der skal omfatte 90 pct. af industriens samlede investeringer, skal bankfinansieres. Kreditten forrentes med 3 pct. For moderniseringsinvesteringer skal forrentningen dog kun udgøre 1 1/2 pct. Overskrides de planlagte omkostninger, øges forrentningen med 1 pct. for hver 5 pct. overskridelse. For overskridelser af byggetiden forøges forrentningen med 1/2 pct. for hver 5 pct. overskridelse.

Ved overholdelse af omkostningsplanen reduceres forrentningen med 0,3 pct. og reduceres yderligere med 0,3 pct. ved overholdelse af byggeperioden. Overholdes såvel omkostnings- som tidsplanerne, formindskes forrentningen med yderligere 0,4 pct.

Branchernes lån tilbagebetales gennem en investeringsfond, der finansieres af bidrag fra virksomhedernes amortisationsfond og gevinst. Besparelser som følge af forrentningsreduktioner skal for 75 pct. vedkommende tilbageføres investeringsfonden og for 25 pct. vedkommende anvendes til bonusbetalinger. I visse tilfælde skal bankkreditten tilbagebetales af den gevinst, en virksomhed opnår som følge af den foretagne investering. Maskinindkøb finansieres umiddelbart af investeringsfonden.

Virksomhedernes egne investeringer omfatter maskinindkøb og mindre

[13]) »Resultatrechnung« svarer til det fra sovjetiske virksomheder kendte begreb »Khozrastchyot«, dvs., at virksomheder underkastet »Resultatrechnung« fungerer som autonome finansielle enheder med selvstændig tabs- og vindingskonto. (J. H. P.).

tilbygningsinvesteringer. De finansieres principielt af virksomhedens investeringsfond, hvis midler stammer fra amortisationsbeløb og gevinstdeduktioner. Bankkredit udnyttes kun, såfremt denne fond ikke kan finansiere indkøbene.

De med statshusholdningen forbundne organisationers investeringer finansieres på samme måde som brancheinvesteringerne, men kreditten skal kun forrentes, såfremt investeringsprocessen afviger fra det planlagte. Bankkreditten skal tilbagebetales af statsbudgettet.

De enkelte investorer gøres ansvarlige for investeringsprocessens forløb. Gennemførelse af en investering forudsætter godkendelse af banksektoren. Dette er i modstrid med tidligere praksis for prioritets- og centralinvesteringer, der vanskeliggjorde en afbalancering af investeringsplanen.

Udførlige investeringsplaner omfattende hele femårsperioden udformes kun for metallurgi, byggematerialeindustri og visse råstofindustrier. I de øvrige sektorer planlægges investeringerne for en treårsperiode. For de sidste to år udarbejdes kun tentative planer, og man samler over de første tre år reserver til finansiering af disse tentative planer. Dette sigter på at få større manøvrefrihed og at hindre overskridelser af det totale til rådighed værende investeringsomfang.

Plankommissionen, virksomhedsforeningerne og bankerne har pligt til at føre regnskab med og opstille kalkulationer over investeringsomkostningerne. Disse kalkulationer skal omfatte omkostningsoverslag, omfanget af omkostningsindefrysningen i kontinuerte investeringer, størrelsen af de omkostninger, der er fornødne for at afslutte investeringen, ligesom investeringernes modernitet og importindhold skal vurderes.

Bankerne har kompetence til at afslå kreditgivning, såfremt de anslåede omkostninger overstiger visse fastlagte normer. I sammenhæng hermed ændres også effektivitetskalkulationerne i investeringsprocesserne, idet man indfører fem effektivitetsklasser, hvor investeringer i højere klasser går forud for investeringer i lavere klasser, og hvor den femte kategori ikke er omfattet af planen.

Investeringsreformen er formentlig et fremskridt, men er ikke ganske konsekvent. F. eks. vil brancher i ekspansiv udvikling og derfor med utilstrækkelige investeringsfonds kunne opnå statsbudgetkredit, ligesom de nye regler ikke er konsekvent gennemført for visse investeringer, der gennemføres inden for Comecon's rammer. Erfaringen viser, at sådanne undtagelsesbestemmelser udhuler det generelle system.

VII. UDENRIGSHANDELSPLANEN

Tempoet i handelsomsætningen i sammenligning med indeværende femårsplan øges fra 39 pct. til 50 pct. Udenrigshandelsomsætningen skal

m. a. o. vokse hurtigere end nationalindkomsten og bruttoproduktionen. Eksportstigningen er planlagt til 51 pct. og importstigningen til 50 pct. I eksporten planlægges først og fremmest en forøget maskineksport (78 pct.). Eksport af forbrugsvarer planlægges øget fra 16 til 18 pct., hvorimod udførslen af råstoffer (bl. a. kul og landbrugsprodukter) formindskes i sammenligning med perioden 1966–70.

Specielt sigtes på en eksportstigning for sådanne produkter, der fører til stor valutaindtjening.

I importen vokser i første række indførslen af produktionsråstoffer og materialer, hvilket må ses i sammenhæng med den planlagte industriudvikling og udvidelsen af samarbejdet inden for Comecon's rammer.

Reglerne for samarbejdet mellem produktionsvirksomhederne og udenrigshandelsorganisationerne ændres. Hidtil har de interne priser været uafhængige af verdensmarkedsprisen, og man har ikke haft en økonomisk begrundet valutakurs. Positive differencer som følge af kalkulationer i to prisniveauer indbetales til statsbudgettet, mens negative differencer finansieres af statsbudgettet. I en sådan situation er virksomhederne ikke interesseret i udenrigshandelsorganisationens resultater.

Tidligere var udenrigshandelsorganisationerne forpligtet til ud over den alm. bogføring at foretage en kalkulation af eksport- og importeffektiviteten. Denne størrelse lå til grund for bonusudbetalinger til virksomhedernes og udenrigshandelsorganisationens medarbejdere. Metoden viste sig utilfredsstillende, fordi de gennemførte kalkulationer ikke var objektive og nøjagtige.

Man foreslår nu bl. a. inden for rammerne af udenrigshandelsorganisationens bogføring at foretage en resultatbestemmelse af udenrigshandelsoperationerne. Denne kalkulation skal inddrage de til polsk valuta konverterede indkomster og udgifter, hvor konverteringen er baseret på økonomisk begrundede index. Eksportleverandørerne betales ud af udenrigshandelsoperationens resultat, til hvilket importørerne bidrager med deres indbetalinger. Den tiloversblevne differens vil være et udtryk for udenrigshandelsresultater, der, såfremt det er positivt, beskattes progressivt. Nettoresultatet anvendes til følgende formål: etablering af reserve- og risikofonds, en fond til finansiering af tekniske fremskridt og produktionsudvikling af nye eksportgoder eller sådanne produkter, der kan mindske importen. Der foreslås oprettet en fond til aflønning af de medarbejdere, der har medvirket ved den samlede udenrigshandelstransaktion.

Disse forslag går ud fra, at udenrigshandelsorganisationerne fortsat skal spille en væsentlig rolle.

Der er fra anden side fremsat forslag sigtende på hel eller delvis ophævelse af udenrigshandelsorganerne. Efter disse forslag skal virksomhederne eller deres »foreninger« selv varetage udenrigshandelen. Udenrigs-

handelens resultater opgøres da enten i virksomheden eller i »foreningen«.

For at forbedre udenrigshandelsprocessernes effektivitetskalkulationer er det væsentligt at frembringe økonomisk begrundede omregningsindex fra udenlandsk til polsk valuta. Dette fordrer en prisreform af råstoffer, materialer og investeringsgoder. Sådanne prisreformer er under forberedelse og planlægges afsluttet ved den nye femårsplans begyndelse. De nye priser skal hvile på relevante omkostninger og fastsættes under hensyn til en ensartet valutakurs. Prisreformen er meget arbejdskrævende og kompliceret, hvorfor det er tvivlsomt, om arbejdet kan afsluttes til den fastsatte tid.

Hovedvanskeligheden i udenrigshandlen er imidlertid ikke alene de enkelte virksomheders manglende interesse for udenrigshandelsresultaterne. Eksporttilvæksten hæmmes i første række af mangel på eksportvarer og en manglende tilpasning til de udenlandske efterspørgeres krav. Der er store problemer i denne relation, og man kan spørge, om de ikke er så store, at det udelukker en realisering af femårsplanens intentioner.

VIII. PLANFORMULERING I SAMMENHÆNG MED SAMARBEJDET INDEN FOR COMECON

Brancher og virksomheder er forpligtet til inden for femårsplanen at prioritere eksport til Comecon lande højst. Alt skal sættes ind på at integrere de langsigtede planer inden for Comecons rammer. I det økonomiske samarbejde skal Polen koncentrere sig om maskinindustri, skibsbygningsindustri, kemisk industri og kulminedrift. Disse sektorer skal derfor have høj prioritet.

Det forudses, at der i alle Comecon lande skal finde en forskriftsmæssig fordeling af den planlagte produktion sted. Gennem specialisering af produktionsprocesserne og gensidigt samarbejde skal der ske en udligning mellem de mere og de mindre industrialiserede lande. Det drejer sig ikke alene om enkeltlandenes udnyttelse af bedre konstruktioner i produktionen, men om en forbedring af produktionsmetoderne.

I den kommende femårsplan skal man stræbe efter et mere smidigt handelssamkvem mellem Comecon landene. Man overvejer derfor at harmonisere prissystemet, først og fremmest for kapitalgoder. Det er også nødvendigt at fastlægge regler for fastlæggelsen af valutakurser, ligesom man må overgå til en multilateral clearingsmekanisme.

IX. REFORM AF PLANLÆGNINGSSYSTEMET

Under det nye system skal virksomhederne selv formulere deres planprojekter uafhængig af øvre organer. De øvre organer udarbejder selvstændige planprojekter. Først derefter kommer det til en konfrontation mellem de på disse niveauer udarbejdede planer.

Følgende plandirektiver skal være af obligatorisk karakter: bruttoproduktionens værdi, eksportdirektiver, vækst i arbejdsproduktivitet, produktionsstørrelse for visse præference produkter og investeringsudgifternes maximale niveau.

Det påregnes, at virksomhederne afslutter deres arbejde med planformuleringen omkring november 1969, hvorefter planerne oversendes til virksomhedsforeningerne, der igen skal videresende de samlede planer til de økonomiske ministerier i december 1969. Ministerierne afslutter planarbejdet i februar 1970, hvorefter de oversender planerne til plankommissionen, der 15. maj 1970 videresender plandokumenterne til ministerrådet, der skal have gennemgået og accepteret planerne inden september 1970.

X. ET FORSØG PÅ EN VURDERING AF FORBEREDELSERNE TIL FEMÅRSPLANEN

Femårsplanen 1971–75 er et forsøg på en sanering af den økonomiske aktivitet i Polen. Man kan imidlertid ikke med sikkerhed hævde, at der eksisterer reelle muligheder for realisering af alle intentioner.

Et spørgsmål, der endnu ikke er afklaret, er finansieringen af virksomhedernes forrådstilvækst. Hidtil har denne tilvækst sammen med virksomhedsinvesteringerne været finansieret af virksomhedens udviklingsfond. I sammenhæng med etablering af en investeringsfond er det uklart, hvorledes forrådstilvæksterne skal finansieres.

Reglerne for samarbejdet mellem produktionsvirksomhederne og udenrigshandelsorganisationerne må nærmere fastlægges. Dette er sammenhængende med problemet om en prisreform, der må sikre en fuldstændig afbalancering af de overvurderede produktionsgoders værdi med de overvurderede omkostninger for de forbrugte goder. Dette arbejde er endnu ikke påbegyndt. Produktionsovervurderingen forekommer i producentvirksomhederne, mens omkostningsovervurderingen eksisterer i anvendelsesvirksomhederne. Summen af overvurderingen må være den samme for disse to kategorier.

Man påtænker en reform af omsætningsskatten, der skal ændres fra at være en fast afgift til en procentskat, hvilket igen rejser spørgsmålet om prissystemets indretning. I Polen arbejdes med et to-dimensionalt prissystem, hvor investeringsgoder hyppigt ikke belastes med en skat, mens konsumvarerne er belastet med en skat. Ved overgang til en procentskat må det anses for ønskeligt at kalkulere priserne på samme grundlag.

Officielt er de obligatoriske plandirektivers antal formindsket, men i virkeligheden vil flere direktiver være bindende for virksomhederne, hvilket skyldes, at præmiebasis til de ansatte er afhængig af visse af de overordnede organisationer foreskrevne størrelser, der hyppigt er andre end de

obligatoriske plandirektiver. En ændring af plansystemet må derfor også fordre en ændring af præmiesystemet.

De fastsatte terminer for afslutning af planarbejdet forekommer for kompakte. Tidligere erfaringer viser, at det er vanskeligt at overholde sådanne tidsgrænser.

Den største tvivl er knyttet til mulighederne for overgang til en mere intensiv økonomisk aktivitet uden en samtidig forbedring i befolkningens levestandard gennem en bedre tilfredsstillelse af deres materielle behov og en dertil hørende lønforøgelse.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

DEN ØKONOMISKE UDVIKLING I VESTTYSKLAND I 1969 OG REVALUERINGEN I OKTOBER

I. INDLEDNING

I oversigten over den internationale økonomiske situation i Økonomi og Politik 1968 nr. 3 skildredes den økonomiske udvikling i Vesttyskland for perioden 1967 og frem til slutningen af 1968. Det fremhævedes især, at Tyskland – med udgangspunkt i omkostningsudviklingen i den recessive konjunkturfase – havde erhvervet en sådan konkurrencedygtighed på verdensmarkedet, at betalingsbalancen udviste et betydeligt overskud. Oversigten sluttedes med en omtale af de revalueringsrygter, der opstod i august 1968 som følge af det betalingsbalanceoverskud, der fortsat eksisterede på trods af en betydelig indenlandsk aktivitetsstigning.

I den følgende økonomiske oversigt (Ø og P, 1968 nr. 4) beskæftigede vi os med »valutakrisen« i november måned 1968, der havde Frankrig og Vesttyskland som hovedaktører. I gennemgangen af denne »krises« forløb konkluderedes, at »... Det afgørende spørgsmål bliver, i hvilket omfang vesttyskerne vil tillade en ekspansion, dvs. om de vil slække så meget på den hidtidige pris- og omkostningsmæssige stabilitet, at der gennem interne tyske prisstigninger åbnes mulighed for en udligning af betalingsbalanceoverskuddet. Ellers vil man formentlig være godt på vej mod en gentagelse af begivenhederne forud for revalueringen af DM i 1961.«

Det er den videre udvikling af denne vesttyske betalingsbalanceoverskud-akkumulation, vi i det følgende skal drøfte. Indledningsvis skitseres den økonomiske udvikling frem til september 1969, da spekulationen i en DM revaluering igen tog fart. Derefter fremstilles udviklingen i september, og endelig diskuteres efterårets økonomiske udvikling og en række virkninger af revalueringen i oktober.

II. DEN ØKONOMISKE SITUATION I SOMMEREN 1969

På efterspørgselssiden fortsatte ekspansionen med uformindsket kraft. Virksomhedernes investeringer øgedes, og ordreafgivelserne på realkapitaludstyr voksede. De indkomne ordrer oversteg salget. I kapitalgodeindustrierne skønnedes ordrebeholdningen i juni måned at svare til ca. 5,4

måneders produktion, mens den største ordrebeholdning i den foregående højkonjunktur (juni 1965) svarede til ca. 4,4 måneders produktion. Sideløbende hermed øgedes erhvervsbyggeriaktiviteten, idet virksomhederne søgte deres kapacitet tilpasset til de store ordrebeholdninger og de forlængede leveringstider. Under hensyn til den akutte mangel på arbejdskraft substituerede man med øget efterspørgsel efter realkapital, hvilket ikke mindst sigtede på at fremme rationaliseringen af produktionen.

Den fortsatte ekspansion i kapitalprojekternes omfang må ses i sammenhæng med den gunstige udvikling i profitternes størrelse. I industrien forblev arbejdsomkostningerne i sommermånederne omtrent uændrede, da produktivitetsudviklingen holdt trit med udviklingen i lønningerne. Da salgspriserne samtidig øgedes noget, udviklede profitterne sig særdeles acceptabelt for virksomhederne. Erfaringerne fra tidligere opsvingskonjunkturer viser netop, at virksomhedernes investeringstilbøjelighed i høj grad er en funktion af profitmarginalen.

Denne kraftige investeringsekspansion stimuleredes tillige af den forholdsvis lette adgang til at opnå banklån til en omtrent uændret rente, samtidig med at selvfinansieringsgraden var høj.

Ikke alene det erhvervsmæssige byggeri steg meget kraftigt. Det samme gjaldt boligbyggeriet, der i månederne maj/juni lå ca. 15 pct. over boligbyggeriet i de to foregående måneder. Denne forcering af boligbyggeriet skal formentlig ses i sammenhæng med visse forventninger om fremtidige pris- og rentestigninger.

Også den fra udlandet stammende efterspørgsel steg i sommerperioden om end i noget afsvækket tempo i forhold til forårsmånederne. Tysklands meget kraftige eksportstigning må ses som et resultat af det konjunkturopsving, der har præget Tysklands samhandelspartnere i den senere tid. Ganske vist er efterspørgslen fra U. S. A. og England aftaget noget som følge af disse landes restriktive finans- og pengepolitik, men samtidig er konjunkturopsvinget fortsat i Italien, Østrig og Schweiz, der tilsammen importerer mere end U. S. A. og England tilsammen. Den tyske eksport til Frankrig var, da den franske devaluerings virkninger endnu ikke var slået igennem i sommer, fremdeles høj. Eksportekspansionen er ikke mindst en konsekvens af den i Økonomi og Politik 1968, nr. 4 omtalte disparitet i omkostnings- og prisudviklingen mellem Tyskland på den ene side og dets handelspartnere på den anden. Denne disparitet ville i sommermånederne antagelig have været større – på grund af handelspartnernes højere prisstigningstakt – hvis ikke Tyskland i november 1968 som substitut for en revaluering havde indført den tidligere i den internationale oversigt diskuterede eksportskat og importtilskud på 4 pct., og hvis ikke Frankrig havde foretaget en devaluering af francen.

Også det private forbrug øgedes i sommermånederne kraftigt. Omregnet

til årsbasis var der tale om en stigning med ca. 10 pct. Specielt ekspanderede efterspørgslen efter de varige forbrugsgoder, hvilket ytrede sig i store forlængelser af leveringstiderne.

Samtidig steg den private opsparing, hvilket viser, at husholdningernes indkomster må være steget betydeligt. Dette viser sig også at være tilfældet, idet de personlige disponible indkomster i andet kvartal af 1969 omregnet til årsbasis fremviste en stigning på ca. 11 pct. Årsagen til dette må naturligvis søges i den mere »stramme« situation på arbejdsmarkedet. Specielt prægedes byggesektoren af en meget kraftig lønudvikling, mens den forarbejdende industris lønninger som helhed forblev stabile, da der ikke i sommermånederne fandt overenskomstfornyelser sted. Man må imidlertid nævne, at lønglidningen, d. v. s. den lønstigning, der ligger ud over det af indgåede overenskomster betingede, øgedes betydeligt, ligesom en række strejker resulterede i lønstigninger på virksomhedsniveau. Sommerens udvikling peger derfor frem mod en senere forøgelse i arbejdsomkostningerne, der vil tendere til at øge gabet mellem løn- og produktivitetsudviklingen.

Hvad udbudssiden angår, voksede den hjemlige produktion i sommermånederne, men med et noget aftagende vækstempo. Man nærmede sig meget stærkt til en fuld kapacitetsudnyttelse, og kapacitetsudnyttelsen var større end i nogen af de to foregående højkonjunkturer. Inden for handelen og industrien udviklede arbejdskraftsmængden sig til at blive den væsentligste flaskehals. Når man i andet kvartal af 1969 registrerede en vis forøgelse i antallet af beskæftigede, hænger dette sammen med en øget anvendelse af udenlandsk arbejdskraft. De hjemlige arbejdskraftsreserver var i det store og hele udtømt, da arbejdsløsheden var nået ned på ca. 0,6 pct., der må antages at svare til den arbejdsløshed, der altid vil blive registreret som følge af arbejdspladsskift etc. Efterspørgslen efter arbejdskraft oversteg langt udbudet, hvilket ytrede sig i registrering af et stort antal ledige stillinger og en øget udbredelse af overarbejde og skifteholdsarbejde.

Den aftagende udbudselasticitet på det hjemlige marked øgede behovet for import. Denne øgedes da også kraftigt, men ikke tilstrækkeligt til at fjerne den hjemlige overefterspørgsel, da eksporten samtidig i absolut værdi steg mere, så at overskuddet på handelsoverskuddet på trods af den indenlandske højkonjunktur tenderer at øges, hvilket vil sige, at den hjemlige til rådighed værende produktion mindskedes.

Det voksende gab mellem udbud og efterspørgsel resulterede i forlængede leveringstider endog for produkter, der normalt leveres direkte fra lager. Samtidig begyndte producentpriserne, der især er sensitive over for konjunktursvingninger, at stige. Disse prisstigninger nåede imidlertid ikke i sommermånederne at slå igennem på forbrugerpriserne, da en god høst medvirkede til at holde priserne på fødevarer nede, samtidig med at stigningen i huslejerne afsvækkedes noget.

Udviklingen i de væsentligste poster på den tyske betalingsbalance i 1969. Mill. DM

Balance på løbende poster og kapitalbevægelser

	Løbende poster				Nettotransfereringsbetalinger	Kapitalbevægelser			Nettobalance på løbende og kapitalposter	Residual	Ændring i Forbundsbankens monetære reserver
	Nettotransaktioner i goder og tjenesteydelser					Nettokapitalbevægelser	Langfristet	Kortfristet			
	Total	Total	Handelsbalance	Tjenestebalance							
Januar	÷ 728	÷ 55	+ 115	÷170	÷673	÷6443	÷1579	÷4864	÷7171	÷2112	÷ 5059
Februar	+ 731	+1198	+1055	+143	÷467	÷1605	÷2227	+ 622	÷ 874	+ 302	÷ 572
Marts	+1219	+1605	+1595	+ 10	÷386	÷1980	÷1989	+ 9	÷ 761	÷ 639	÷ 1400
April	+ 799	+1312	+1311	+ 1	÷513	+1517	÷2198	+3715	+2316	+ 375	+ 2691
Maj	+1260	+1790	+1432	+358	÷530	+2735	÷ 664	+3399	+3995	+7065	+11060
Juni	+ 181	+ 838	+1149	÷311	÷657	÷5451	÷1316	÷4135	÷5270	÷ 522	÷ 5792
Juli	+ 395	+1155	+1659	÷504	÷760	÷ 462	÷1607	+1145	÷ 67	+ 124	+ 57
August	+ 245	+ 928	+1007	÷ 79	÷683	+ 882	÷1533	+2415	+1127	+1039	+ 2116
September	+1065	+1645	+1325	+320	÷580	+2979	÷ 587	+3566	+4044	+1259	+ 5303

Kilde: Monthly Report of the Deutsche Bundesbank, november 1969.

Ser man på betalingsbalancens udvikling i sommermånederne, jfr. tabellen, har den udvist stærke fluktuationer, hvis man betragter det totale resultat som udtrykt i ændringerne i de centrale monetære reserver. I hovedsagen er disse voldsomme fluktuationer udtryk for eftervirkningerne af den monetære »krise« i foråret 1969 (jfr. Ø og P, 1968, nr. 4). Den stærke tilstrømning af udenlandsk spekulationskapital i perioden 28. april til 9. maj vendtes i maj og juni til en udstrømning efter Forbundsregeringens erklæring om, at DM ikke ville blive revalueret. Augusttallene er præget af kreditinstitutionernes transfereringer af udenlandske balancer til Forbundsbanken, og kun en ringe del er udtryk for en egentlig tilstrømning fra udlandet.

Ser man bort fra de af forårets forventninger om en opskrivning af DM betingede spekulative kortsigtede kapitalbevægelser, er tendensen på betalingsbalancen fortsat. Overskuddet på handelsbalancen og de totale løbende poster er yderligere forøget på trods af den fortsatte stigning i den indenlandske aktivitet. Samtidig er den betragtelige eksport af langsigtet kapital fortsat. Frem til september måned var denne eksport større end overskuddene på de løbende poster, så disse to ting tilsammen udviste et underskud. Når de monetære reserver ikke ændredes, er det sammenhængende med udviklingen i de korte kapitalbevægelser. Tendensen til overskud på den løbende balance er ikke blevet mindre i sommermånederne, snarere tværtimod. For månederne maj til juli var handelsoverskuddet ca. 1/2 mldr. større end i de tilsvarende måneder i 1968.

Den franske devaluering i august 1969 vil naturligvis påvirke samhandlen mellem Frankrig og Tyskland og forskyde deres relative konkurrenceevne på tredjelandsmarkeder. Den samlede virkning vil være afhængig af, om de franske eksportører lader devalueringsfordelen slå igennem til de udenlandske købere, og af om Frankrig kan forøge den samlede produktion. Virkningen vil videre være afhængig af den franske omkostningsudvikling, der naturligvis vil være afhængig af den prisforøgende virkning af devalueringen på importen, men samtidig påvirket af de inflationsdæmpende foranstaltninger, den franske regering har gennemført. Imidlertid vil virkningerne af den franske devaluering kun langsomt slå igennem.

Sommermånedernes monetære udvikling i Tyskland påvirkedes af de store spekulative tilstrømninger i april og maj. Denne tilstrømning i form af indlån i tyske kreditinstitutter fra udlændinges side er i det store og hele strømmet tilbage i sommerens løb. Banklikviditeten påvirkedes ikke synderligt af disse strømme på grund af reglen om, at sådanne indlån 100 pct. skal forøge minimumsreserverne. Virkningerne har derimod været følelige af den indstrømning, der af forskellige kanaler er sket til den tyske ikke-bank sektor, dvs. i hovedsagen til industri og handelsvirksomhederne. Størsteparten af denne tilstrømning er ikke strømmet ud igen, hvilket har

øget den tyske pengeforsyning betydeligt, og likviditeten har været rigelig. Den stærke ekspansion i virksomhedernes monetære margin står i modsætning til den ovenfor skildrede mindskede mulighed for reel vækst. Der må derfor ventes en inflationær påvirkning fra den monetære side.

Tilstrømningen til ikke-banksektoren har naturligvis tenderet at øge bankernes likviditet. Denne øgede banklikviditet søgte man modvirket gennem finans- og pengepolitiske foranstaltninger. 1. juni og 1. august øgedes således kravene til minimumsreserverne, og i slutningen af august gennemførtes kravet om 100 pct. reservedækning af væksten i udenlandske tilgodehavender i tyske banker. Samtidig er de frie likviditetsreserver blevet mindsket på grund af den i juli gennemførte nedskæring af rediskonteringskvoterne. Samtidig har Forbundsregeringen og en række delstatsregeringer reduceret cirkulationen af korte papirer, der, på grund af Forbundsbankens løfte om altid at være villig til at købe disse, er et af de mest likvide aktiver. Sammenfattende gælder det imidlertid, at likviditetsudviklingen har gjort det muligt at holde en omtrent uændret rente.

III. UDVIKLINGEN I DEN MONETÆRE SITUATION I SEPTEMBER

I september måned udviklede sig sikre forventninger om, at DM ville blive revalueret efter det tyske valg til Forbundsdagen. Efterhånden som valgdagen nærmede sig, registreredes en stadig tilstrømning fra udlandet til Tyskland. I de første 17 dage af september købte Forbundsbanken dollars for ca. 2,5 mldr. DM i »spot-forretninger«, og i den følgende uge registreredes en yderligere tilstrømning på ca. 3,5 mldr. DM til Forbundsbanken. For at undgå en tilspidsning af den internationale monetære situation i de sidste to dage før Forbundsdagsvalget og for at hindre en tredje omfattende spekulationsbølge i opskrivningen af DM, opfordrede Forbundsbanken regeringen til at lukke valutamarkederne fra 25. september. Dette accepteredes, og man udvidede senere lukningen til også at gælde dagen efter valget. Samtidig accepterede regeringen, at Forbundsbankens intervention på de udenlandske valutamarkeder suspenderedes. 30. september åbnedes på ny for handel med udenlandsk valuta, men uden Forbundsbankens intervention.

Det øjeblikkelige mål med lukningen af valutamarkederne og suspension af Forbundsbankens intervention var at standse tilstrømningen af spekulationskapital, hvilket for så vidt lykkedes. Markedet reagerede ved at forøge værdien på DM i overensstemmelse med forventningerne om en revaluering. Relationen mellem dollar og DM udviklede sig frem mod en sådan størrelse, der svarede til den forventede relation efter en revaluering. Forbundsbanken understregede, at formålet med suspensionen af interventionen ikke var at etablere en frit fluktuerende valutakurs, men at For-

bundsregeringen inden for en kortere periode agtede at fastlægge en fast paritet, som ingen nu længere ventede ville blive identisk med den gamle paritet. IMF (International Monetary Fund) accepterede de tyske forholdsregler, men understregede, at Tyskland, så snart en ny paritet var fastsat, burde vende tilbage til en fast valutakurs.

Forbundsbanken understregede i september, at det ville være af væsentlig betydning for den internationale monetære situation, at usikkerheden om den fremtidige paritet hurtigt bragtes til ophør. Udviklingen på valutamarkederne understregede fremdeles forventningerne om yderligere revalueringsgevinster for besiddere af DM aktiver, selv om mængden af disse aktiver nok var aftaget en smule i forhold til situationen før suspensionen af interventionen. Så længe der var forventninger om selv en lille opskrivning af DM, kunne man ikke vente en udstrømning af den tidligere indstrømmede spekulationskapital. Denne tilbagestrømning var naturligvis ønskelig under hensyn til betalingsbalancen og af hensyn til mulighederne for at føre kreditpolitik.

Man fremhæver, at etablering af en ny DM paritet vil bidrage til skabelse af ligevægt i de internationale betalinger og vil øve en stabiliserende effekt på den tyske økonomi. Naturligvis vil denne stabiliserende effekt på det interne marked kun langsomt slå igennem af årsager, vi senere skal vende tilbage til.

IV. DEN ØKONOMISKE UDVIKLING I EFTERÅRET OG REVALUERINGEN

Den tyske højkonjunktur er ikke blevet afsvækket i efterårsmånederne. Efterspørgslen er steget med uformindsket hast, mens væksten i udbudet som følge af den i sommer nåede fulde kapacitetsudnyttelse er blevet stabiliseret, så spændingen mellem efterspørgsel og udbud er blevet forøget. Skønt de fleste statistiske data, der er tilgængelige i øjeblikket, stammer fra perioden umiddelbart forud for revalueringen af DM, ændrer dette ikke billedet, da virkningerne af den nye paritet først kan ventes at slå igennem i løbet af nogen tid. Givet er det, at den periode, for hvilken vi endnu ikke har data, vil være præget af, at eksporten er blevet fremskyndet og importen udsat som følge af revalueringsforventningerne og vil være præget af en fortsat stigning i den hjemlige efterspørgsel.

Det væsentligste træk for efterårsperioden er, at indkomsterne nu er begyndt at stige betydeligt. Virkningen af det øgede gab mellem efterspørgslen og udbudet har været en ny forlængelse af leveringstiderne og stigning i ordrebeholdningerne. Den kraftige efterspørgsel har motiveret mange virksomheder til prisstigninger. Som tidligere omtalt kunne disse tendenser allerede spores i producentpriserne i sommerperioden, mens de i efteråret er slået igennem til konsumentpriserne. Den væsentligste flaske-

TABEL 2

Udviklingen i industriens lønniveau

(1958 = 100)

	På timebasis		På ugebasis		Lønninger pr. beskæftiget	
	1958 = 100	Årsændring i pct.	1958 = 100	Årsændring i pct.	1958 = 100	Årsændring i pct.
Januar	195,4	+6,3	177,4	+6,2	213,2	+11,0
Februar	195,8	+6,2	177,7	+6,1	196,4	+ 4,9
Marts	196,0	+6,2	177,9	+6,2	210,4	+ 7,6
April	198,7	+5,4	180,4	+5,3	225,8	+ 9,6
Maj	199,9	+4,7	181,4	+4,6	232,3	+ 7,2
Juni	200,3	+4,7	181,8	+4,7	239,6	+ 9,7
Juli	200,7	+4,6	182,2	+4,6	244,2	+ 8,5
August	200,9	+4,6	182,3	+4,5	234,8	+ 6,5
September ..	208,1	+8,3	188,8	+8,2	239,8	+12,7
Oktober	210,9	+9,6	190,7	+9,1		

Kilde: Monthly Report of the Deutsche Bundesbank, december 1969.

hals har været udviklingen på arbejdsmarkedet. Den meget kraftige efterspørgsel ytrede sig i et pres på lønningerne. En lang række strejker gennemførtes, og i september påbegyndtes en lang række lønforhandlinger.

I sommermånederne havde lønningerne fulgt den økonomiske udviklings opsving med et betydeligt »time-lag«, og stabiliteten sikredes gennem gældende overenskomster. I første halvdel af 1969 havde man indgået overenskomster, der gennemsnitligt førte til lønstigninger på ca. 5–7 pct., men i september ændredes situationen, idet man i en række sektorer forhandlede sig til rette om lønstigninger på mellem 10 og 12 pct. Ser man alene på grundlønningerne, lå de i slutningen af september måned ca. 8 pct. over de tilsvarende lønninger i 1968. Man mener, at lønglidningen i efterårsmånederne yderligere har medført en lønstigning på omkring 3 pct. ud over det i overenskomsterne fastsatte. Omregnet til årsbasis udgjorde lønstigningerne i tredje kvartal en stigning på omkring 10 pct. Denne kraftige lønstigning vil naturligvis øve væsentlig indflydelse på det fremtidige økonomiske forløb. Det er givet, at produktiviteten ikke kan udvikle sig med samme hast. Produktiviteten øgedes i første halvår på årsbasis med ca. 7 pct., men det er en plausibel antagelse, at denne produktivitetsstigning er mindre i årets sidste halvdel. I Forbundsbankens beretning fra november måned, regner man med, at kun ca. halvdelen af lønstigningen vil modsvares af en produktivitetsstigning, hvorfor denne omkostningsudvikling vil komme til at øve kraftig indflydelse på prisudviklingen.

Denne kraftige lønstigning har naturligvis muliggjort et forøget privat forbrug fra arbejderne. Således viste index for detailhandel en årsstigning på 13,5 pct. i september måned, hvilket kan sammenlignes med tallet 9,5 pct. for juli og august. Det private forbrug af varige forbrugsgoder øgedes temmelig kraftigt i september, ikke mindst som følge af forventninger om fremtidige prisstigninger.

Samtidig er virksomhedernes efterspørgsel efter kapitalgoder vokset med uformindsket kraft. Ordrebeholdningen er fortsat vokset, så den i september estimeres at svare til ca. 5,7 måneders produktion.

Efterspørgslen fra udlandet fortsatte sin vækst op mod revalueringen om end med noget afsvækket tempo. Dette afsvækkede tempo må i høj grad forklares ved tyske leveringsvanskeligheder som følge af den fulde kapacitetsudnyttelse. Samtidig er efterspørgslen fra U. S. A. aftaget betydeligt som følge af den restriktive amerikanske politik, men dette er fortsat blevet kompenseret af efterspørgslen fra andre aftagerlande, hvor højkonjunkturen er fortsat.

På udbudssiden øgedes den hjemlige produktion på trods af, at man allerede i sommermånederne befandt sig nær kapacitetsudnyttelsen. Da der ikke har eksisteret reservekapaciteter, må denne produktionsfremgang ses som et resultat af virksomhedsudvidelser og forbedringer samt af øget anvendelse af arbejdskraft ikke mindst udenlandsk.

Godeudbudet fra importen øgedes mere end den hjemlige produktion. Således øgedes importen af industrielt forarbejdede goder med 9 pct. fra andet til tredje kvartal. Importen af halvfabrikater øgedes kraftigt i tredje kvartal som følge af indenlandske flaskehalse.

Som allerede anført viste efterårsperioden stærke tegn på begyndende prisstigninger. Virksomhederne øgede salgspriserne som reaktion på de stærke lønstigninger i september. Index for producentpriserne for industrielle produkter øgedes alene i september med samme størrelse som i de foregående to måneder, og på årsbasis øgedes disse priser med ca. 5 pct. Konsumpriserne øgedes med ca. 0,6 pct. i tredje kvartal, hvilket er en fordobling i forhold til udviklingen i andet kvartal.

Den væsentligste begivenhed i forbindelse med vurderingen af betalingsbalancen er naturligvis revalueringen i oktober. Vi må derfor behandle denne problematik i tre afsnit, nemlig en vurdering af udviklingen før revalueringen, en vurdeing af den periode, hvor interventionen fra Forbundsbankens side på valutamarkederne var suspenderet, og endelig en vurdering af revalueringens forventede effekter.

I tredje kvartal af 1969 syntes der ikke at være tendenser til mindskelser af det meget store overskud på betalingsbalancens løbende poster. På årsbasis tegnede det sæsonkorrigerede overskud til at blive omkring 11 mldr. DM, dvs. ca. det samme som i 1968, selv om højkonjunkturen var fortsat.

Selv om visse poster på den løbende balance påvirkedes af forventninger om en revaluering, var betalingsbalancens reaktion på det udvidede gab mellem eftespørgsel og udbud meget beskeden selv i månederne umiddelbart forud for revalueringen.

Forventningerne om en ændring i pariteten påvirkede øjensynlig de langsigtede kapitalbevægelser i tredje kvartal, jfr. tabellen, der viser en reduktion fra 1,5 mldr. DM i august til 0,6 mldr. DM i september for eksporten af langsigtet kapital. Specielt omfatter dette fald en reduktion i den private nettoeksport af kapital. Udlændinge investerede mere i Tyskland end før, idet forventningerne om en revaluering medførte en betydelig interesse for placering af kapital i tyske aktiver. Udenlandske lånere var betænkelige ved at pådrage sig gæld i en valuta, man ventede stod over for en snarlig revaluering.

De kortsigtede kapitaltransaktioner, der naturligvis er underkastet spekulative overvejelser, prægedes af en kraftig tilstrømning til Tyskland. Således voksede udenlandske fordringer på tyske banker alene i september måned med 1,9 mldr. DM. På samme måde som tidligere var tilstrømningen af udenlandsk kapital til erhvervsvirksomhederne større end til bankerne.

Som tidligere omtalt lukkedes valutamarkederne i dagene op til Forbundsdagsvalget og holdtes lukket til og med 29. september. 30. september genåbnedes markederne uden Forbundsbankens intervention. Virkningen var fastlæggelse af forholdet 3,84 DM pr. dollar, men dette forhold ændredes yderligere i den kommende tid, så man i midten af oktober havde et forhold 3,73:1, der ikke ændrede sig væsentligt, fordi markedet betragtede denne størrelse som den øvre grænse for den forventede nye paritet.

Umiddelbart efter interventionssuspensionen påbegyndtes en kapitaludstrømning fra Tyskland. I perioden fra 30. september til 15. oktober solgte Forbundsbanken ca. 1 mldr. dollars svarende til ca. 3,8 mldr. DM. Denne udstrømning standsede omkring midten af oktober, og der skete kun små ændringer frem til 24. oktober, hvor Forbundsregeringen meddelte den endelige revaluering. Udstrømningen tog til igen umiddelbart efter revalueringens gennemførelse, og i perioden fra 30. september til først i november reduceredes de centrale monetære valutareserver med ca. 11 mldr. DM.

Den nye paritetsværdi i forhold til dollaren fastsattes den 24. oktober til 3,66 DM pr. dollar, dvs. en revaluering med ca. 9,3 pct.

Revalueringen vil have virkninger såvel for den indenlandske økonomiske udvikling som for handelssamkvemmet med udlandet. Den væsentligste virkning vil naturligvis gå via indflydelsen på udenrigshandlen, men der er her tale om en langsigtet effekt. Revalueringsvirkningerne på priserne bliver mindre end svarende til revalueringens 9,3 pct., fordi Forbundsregeringen 30. oktober ophævede de tidligere gennemførte foranstalt-

ninger, der skulle medvirke til en betalingsbalanceudligning, nemlig skatten på eksporten på 4 pct. og tilskuddet til importen på 4 pct. For det andet vil virkningerne af revalueringen være noget mindre i henseende til »forward« valutakurserne, hvor revalueringen er blevet foregrebet gennem fastsættelse af høje diskonteringsfaktorer på udenlandsk valuta. Dette mindsker virkningerne af den nominelle paritetsændring.

Det må antages at være usikkert, hvordan eksport- og importpriserne vil reagere. Eksportørerne vil givetvis forsøge at undgå en reduktion i eksportpriserne, fordi omkostningerne i Tyskland, som omtalt, har været stærkt stigende i efteråret. Det er derfor vanskeligt at sige noget om, hvor meget dyrere tyske varer vil blive for udenlandske købere, men det må dog antages, at prisudviklingen vil resultere i en mindsket udenlandsk efterspørgsel efter tyske produkter. På den anden side vil de udenlandske udbydere på det tyske marked forsøge at forøge deres priser beregnet i deres egne valutaer med revalueringens fulde størrelse. Virkningen må antages at blive en billiggørelse af importvarerne set fra tysk synspunkt, hvilket skulle resultere i en forøget efterspørgsel efter udenlandske varer. I denne relation vil landbrugsvarer udgøre en undtagelse. Da de fleste landbrugspriser er knyttet til dollarens værdi, der tjener som regneenhed i fællesmarkedets landbrugsordninger, vil revalueringen reducere landbrugssektorens indkomster, men man har fra politisk hold tilkendegivet, at disse tab ikke skal påhvile landbruget. Dette vil blive holdt skadesløs gennem indkomsttilskud eller ændringer i merværdibeskatningen. Selv om det antages, at landbrugspriserne vil reduceres noget for konsumenterne, er det usandsynligt, at efterspørgslen efter udenlandske landbrugsprodukter vil øges væsentligt, for det første fordi prisreduktionen vil omfatte såvel hjemligt som udenlandsk producerede varer, og for det andet fordi efterspørgslen efter fødevarer ikke synes at være særlig prisfølsom. Det må derfor antages, at revalueringsvirkningen vil blive en forøgelse alene af industriimporten. Men det gælder for importvirkningen som for eksportvirkningen, at den kun manifesterer sig på langt sigt. Der vil derfor hengå en betragtelig tid, før man vil registrere virkelige fald i handelsoverskuddet, hvilket igen til den tid vil øge rådighedsproduktionen i Tyskland.

På tjenestebalancen vil revalueringen slå igennem med sin fulde nominelle størrelse, da udvekslingen af tjenesteydelser ikke har været underkastet de specielle foranstaltninger fra november 1968. Virkningen vil derfor være stærkere end på handelsbalancen.

Hvad angår kapitaltransaktionerne, vil den væsentligste virkning af revalueringen være en betydelig reduktion af den spekulativt betingede kapitaltilstrømning.

Indenlandsk vil virkningen være en gradvis reduktion af overefterspørgslen, så en større del af nationalproduktet vil være til rådighed indenlandsk.

Revalueringen må forventes at reducere de pris og omkostningsmarginaler mellem Tyskland og dets handelspartnere, vi tidligere har omtalt. Revalueringen vil tendere at stabilisere det indenlandske pris- og omkostningsniveau og hindre, at de stærke prisstigninger i efteråret antager kumulativ karakter. Da disse virkninger, som omtalt, er langsigtede, må det forventes, at man på kortere sigt vil føre en restriktiv kredit- og finanspolitik.

J. H. P.

24. 1. 1970

DEN DANSKE ØKONOMISKE SITUATION

Omkring årsskiftet blev offentligheden præsenteret for ikke mindre end fire betænkninger eller redegørelser vedrørende betydningsfulde økonomisk-politiske emner.

I november måned afgav det såkaldte Kurt Hansen-udvalg sin redegørelse vedrørende obligationsmarkedets forhold.

Ved nytårstid kom såvel byggeriets B og W-rapport som betænkningen fra udvalget vedrørende landbrugsordningerne (Krogstrup-udvalget), og endelig lidt senere i januar betænkningen fra realkreditkommissionen af 1966.

Det hurtigste politiske udspil kom på redegørelsen vedrørende obligationsmarkedet. Udvalgets opgave havde været at overveje, hvilke foranstaltninger der kunne træffes for mere varigt at opnå en bedre balance på obligationsmarkedet.

Den 9. december 1969 afgav økonomiministeren i folketinget en redegørelse om visse økonomiske foranstaltninger som et led i regeringens langsigtede økonomiske politik. Foranstaltningerne til afhjælpning af obligationsmarkedets problemer måtte ifølge udvalget og ministeren navnlig ses på baggrund af den manglende balance mellem opsparing og investering og en manglende tilpasning af realkredittens institutioner og deres udlånspolitik efter en udvikling, der har været præget af stærke ændringer i erhvervsmønstret og stadige prisstigninger. Blandt foranstaltningerne vil komme til at indgå en fondsdannelse med henblik på en udbygning af folkepensionen. Fondens midler agtes primært anbragt i obligationer. Derimod tænkes et bidrag, på 1/2 pct. årligt fra og med 1973, til en alle omfattende dagpengeordning at skulle finansiere løbende udbetalinger. Der vil endvidere blive foreslået en præmiering af boligopsparingskontrakter, lejeværdien for nyopførte og nyerhvervede parcelhuse vil fremtidig være 4 pct. af den seneste vurdering, og analogt hermed ændres reglerne om beskatning af nyopførte og nyerhvervede ejerlejligheder. Lånegrænser og løbetider for realkreditlån er foreslået nedsat, og forhåndslåneordningen ved skibsbyggeri vil blive ophævet. Tillige vil omfanget af de senere års kraftige kommunale låneaktivitet blive søgt dæmpet gennem krav om en større selvfinansieringsgrad i kommunerne end hidtil.

FINANSLOVFORSLAGET FOR 1970–71

Økonomiministerens redegørelse vedrørende den økonomiske situation indgik i den følgende dags debat omkring regeringens forslag til finanslov for finansåret 1970–71. Foruden finanslovforslaget har folketinget fået forelagt budgetoverslagene vedrørende statens udgifter i 1971–72, 1972–73 og 1973–74 samt publikationen »Statsfinanserne« for 1968–69.

De samlede indtægter på finanslovforslaget for 1970–71 andrager 33,8 mia kr. og de samlede udgifter på drifts-, anlægs- og udlånsbudgettet 32,2 mia kr. Sammenholdt med regnskabstallene for finansåret 1968–69 er statsudgifterne vokset fra 24,8 mia kr. og indtægterne fra 25,2 mia kr. På en lang række af store udgiftsområder, således de sociale pensioner, den automatiske vejrefusion, sygehusudgifterne og folkeskolevæsenet, er finanslovforslaget for 1970–71 præget af byrdefordelingsreformens ændrede udgiftsfordeling mellem staten og kommunerne, hvilket vanskeliggør vurderingen af den egentlige udgiftsstigning på de enkelte områder.

Statens udgiftsbudget 1968–69 til 1973–74

	Regnskab 1968–69	Finanslov 1969–70	Finanslov-forslag 1970–71	Budget-overslag 1971–72	Budget-overslag 1972–73	Budget-overslag 1973–74
	Mill. kr.					
Driftsudgifter	11.965	12.153	13.277	13.694	14.007	14.312
Driftstilskud	14.503	14.962	17.514	18.285	19.085	19.781
Driftsindtægter	4.719	4.742	4.923	5.199	5.373	5.556
Anlægsudgifter	2.021	2.429	2.630	2.674	2.645	2.640
Anlægstilskud	271	267	297	294	304	309
Ejendomserhvervelser m. v.	223	132	103	106	101	99
Udlån	797	978	1.126	1.178	1.266	1.260
Køb af værdipapirer	2	–	3	–	–	–
Kapitalindtægter	264	275	278	272	289	310
Nettoudgifter	24.799	25.904	29.749	30.760	31.746	32.535
Reserver[1])		340	260	400	550	700
Nettoudgifter incl. reserver	24.799	26.244	30.009	31.160	32.296	33.235
Vækst i forhold til året før, pct.	..	..	..	3,8	3,6	2,9

Anm.: Tallene for 1970–71 til 1973–74 er alle opført i det pr. 1. april 1969 gældende pris- og lønniveau, hvorimod finanslovtallene for 1969–70 er opgjort i de pr. 1. april 1968 gældende priser og lønninger, d. v. s. ca. 5 pct. lavere. Statsregnskabstallene for finansåret 1968–69 er opført med de i dette år faktisk gældende priser og lønninger.

1) Til dækning af merudgifter som følge af ny lovgivning, tillægsbevillinger m. v., men excl. reserver til dækning af stigninger i priser, lønninger og pensioner.

Der er på finanslovforslaget afsat reserver på i alt 2460 mill. kr., hvoraf de 2200 mill. kr. er skønnet at medgå til stigninger i priser, lønninger og pensioner. De i lovforslaget indeholdte udgifter er budgetteret i april 1969-pris- og lønniveau. Af de resterende reservebeløb foreslås 135 mill. kr. afsat til merudgifter vedrørende ny lovgivning og 125 mill. kr. til merudgifter vedrørende nye bevillingsforslag.

ARBEJDSMARKEDET

Mulighederne for skattefri indtjening i 1969 er som ventet ikke gået sporløst hen over den danske økonomi. Den demografisk betingede tilvækst til arbejdsstyrken har været faldende i de seneste år, men blandt andet som følge af nedgangen i landbrugets arbejdsstyrke, omkring 12.000 personer i 1969, har det været muligt alligevel at opnå en betydelig tilgang til arbejdsstyrken i byerhvervene. Denne er i 1969 blevet yderligere forøget gennem tilgangen af kvindelig arbejdskraft, hvortil endvidere skal lægges en stærkere tilgang af udenlandsk arbejdskraft. Byerhvervenes arbejdsstyrke anslås at være vokset med 2,5 pct. eller ca. 50.000 personer i afvigte år.

Ved udgangen af oktober måned beskæftigede industrien 383.000 personer svarende til en stigning på 5 pct. i forhold til 1968. Fordelt på mænd og kvinder var ændringen henholdsvis 4 og 7 pct. Landbrugets faste og løse medhjælp blev ved tællingen i november 1969 opgjort til 27.000 personer, hvilket er en nedgang på 3500 eller 11,5 pct. sammenlignet med tællingen i samme måned året før. Sammenholdt med november 1968 er antallet af faste medhjælpere i landbruget reduceret med 4400 til 24.100 i november 1969. Hertil kommer den afgang, som udgøres af faldet i antallet af selvstændige landmænd. Det store arbejdskraftsudbud i 1969 genfindes i antallet af arbejdsløshedsforsikrede, der ved udgangen af oktober måned nåede de 800.000, hvilket er ca. 27.000 flere end på samme tidspunkt i fjor.

Først i september måned nåede ledigheden ned under niveauet for både 1968 og 1967. For november blev arbejdsløshedsprocenten 2,6, hvilket svarer til 21.100 arbejdsløse. I samme måned i 1968 og 1967 var tallene henholdsvis 3,9 og 3,3 pct. svarende til 30.800 og 26.300 ledige.

Specielt for arbejdsmændene har ledighedstallene i andet halvår ligget et godt stykke under de foregående års, hvorimod kvindernes ledighed har været noget højere. Efter at de offentlige arbejdsformidlingskontorer fra 1. april 1969 har overtaget den arbejdsanvisning, der indtil da blev foretaget af arbejdsløshedskasserne, har Danmarks Statistik benyttet lejligheden til at etablere en månedlig arbejdsformidlingsstatistik. Som det fremgår af tallene, gives der oplysninger om antallet af pladser, der i månedens løb er nyanmeldt som ledige, de af arbejdsformidlingen besatte pladser, de

Arbejdere og funktionærer i industrien

	Funktionærer	Arbejdere	Samlet antal ansatte
1968:			
September	90,8	274,1	364,9
Oktober	90,9	274,8	365,7
November	90,7	274,9	365,6
December	90,5	272,9	363,4
1969:			
Januar	91,9	275,9	367,8
Februar	92,1	278,8	370,9
Marts	92,4	281,1	373,5
April	92,1	282,2	374,3
Maj	92,5	284,3	376,8
Juni	92,6	290,3	382,9
Juli	92,5	287,2	379,7
August	93,2	287,6	380,8
September	93,6	288,2	381,8
Oktober	94,0	289,8	383,8

De enkelte ugeopgørelser

Dato for opgørelsen		Antal ledige				Samlet ledighedsprocent	
		Arbejdsmænd		Byggefag			
1968	1969	1968	1969	1968	1969	1968	1969
28/8	27/8	9.358	5.348	862	857	2,7	1,8
4/9	3/9	9.263	3.994	767	410	2,7	1,6
11/9	10/9	8.268	3.766	651	185	2,6	1,5
18/9	17/9	8.871	3.652	693	161	2,7	1,5
25/9	24/9	10.081	4.074	792	191	3,0	1,6
2/10	1/10	10.139	6.482	791	1.002	3,1	2,2
9/10	8/10	20.299	4.886	3.070	328	4,8	1,9
16/10	15/10	15.110	4.561	2.119	422	4,0	1,9
23/10	22/10	11.115	4.773	1.312	408	3,3	1,9
30/10	29/10	11.888	6.332	1.532	943	3,5	2,2
6/11	5/11	12.310	7.858	1.614	1.243	3,6	2,6
13/11	12/11	12.625	8.438	1.709	1.202	3,6	2,6
20/11	19/11	14.208	7.527	2.024	1.086	3,8	2,4
27/11	26/11	19.969	10.991	3.227	1.566	4,8	2,8

Arbejdsformidlingsstatistik april–september 1969

	Antal pladser, der i månedens løb er nyanmeldt som ledige	Antal pladser, der i månedens løb er besat gennem arbejdsformidlingen	Antal pladser, der ved månedens udgang stod ubesatte	Heraf pladser, der har stået ubesat i mindst 1 uge
April 1969	29.530	20.884	5.112	–
Maj –	28.558	20.635	7.468	5.521
Juni –	28.058	22.288	6.662	5.497
Juli –	22.512	18.441	6.243	4.871
August –	26.684	20.444	6.969	5.672
September –	27.164	22.338	6.280	5.111

ultimo måneden ubesatte pladser og antallet af disse, der har været ubesatte i mere end en uge. Antallet af ubesatte pladser omfatter såvel pladser, der er kommet til i månedens løb, som de ubesatte fra de foregående måneder. Oplysningerne gives med fordeling på køn, erhvervsgrupper, lokale områder, kontorområder og større byer og er senere lovet udbygget med en fordeling på fag. Ligeledes er lovet en tilpasning mellem arbejdsløsheds- og arbejdsformidlingsstatistikken. I perioden april–september har antallet af ubesatte pladser varieret mellem 5100 og 7500, hvoraf omkring 80 pct. har været ubesatte i mere end en uge. Den største udækkede arbejdskraftefterspørgsel har været inden for jern- og metalindustri og bygge- og anlægsvirksomhed. Efter geografiske områder har den været størst på Sjælland og mindst i Nordjylland.

FORBRUG OG INVESTERING

I sin nytårsoversigt skønner Danmarks Statistik, at den samlede produktion, målt ved bruttofaktorindkomsten, er steget med 6–7 pct. fra 1968 til 1969 regnet i faste priser. Opgivet i løbende priser kommer man til en vækst på omkring 12 pct., dvs. fra et bruttonationalprodukt på 101,5 mia kr. til 113,5 mia kr. i 1969. Det samlede offentlige og private konsum skønnes at nå op på 83,1 mia fra 75,0 mia i 1969, hvoraf det private konsum antages at være steget 10 pct. og det offentlige forbrug 12 pct. Målt i faste priser skønnes forbrugsstigningen at andrage ca. 7 pct.

De private og offentlige investeringer udgør 32,7 mia kr., hvilket er en stigning på 4,8 mia kr. i forhold til året før. I faste priser antages de samlede investeringer at være vokset med ca. 12 pct.

Den bemærkelsesværdigt kraftige vækst må blandt andet søge sin forklaring i en fortsat og forstærket opgang i den indenlandske efterspørgsel. Stigningen i det private forbrug på omkring 10 pct. i 1969 synes ifølge

Forbrug, investering og nationalprodukt 1967–69

	Årets priser			1955-priser		
	1967	1968	1969	1967	1968	1969
	Milliarder kr.					
Forbrug, privat og kollektivt	67,6	75,0	83,1	39,9	40,9	43,7
Investering, privat og offentligt ..	26,4	27,9	32,7	16,3	16,3	18,4
I alt	94,0	102,9	105,8	56,2	57,2	62,1
Nationalproduktet	92,5	101,5	113,5	53,1	55,1	58,7

indeks for detailomsætningen at have haft en accelererende tendens igennem året. Indeks for de enkelte forbrugsgrupper viser endvidere en uensartet stigning blandt de forskellige varegrupper. Mest udtalt har omsætningsfremgangen været inden for de såkaldte »hårde hvidevarer«, dvs. de varige forbrugsgoder. At den kraftige stigning i forbrugsefterspørgslen i første række har været rettet mod varer af denne kategori, understøttes af væksten i bilsalget. I perioden januar–november solgtes godt 111.000 personbiler, hvilket er omkring 27.000 flere end i den samme periode i 1968 – en stigning på godt 1/3.

Den kraftige efterspørgselsstigning i 1969 har også sat sig sine spor på prisudviklingen, hvor den relativt rolige udvikling i 1968 blev afløst af en stigning på ca. 5 pct. i løbet af 1969. Indeks vedrørende forbrugerpriser viser den største stigning blandt tjenesteydelserne, hvor blandt andet en række priser på offentlige ydelser er sat i vejret. Prisopgangen har imidlertid også været udtalt for de animalske landbrugsvarer. Landbruget fik to gange i 1969 reguleret hjemmemarkedspriserne på husdyrprodukter, senest i oktober, hvor prisen på okse- og kalvekød blev hævet med 15 øre pr. kg.

Fra 1. januar er der foretaget en korrektion af hjemmemarkedspriserne, der for okse- og kalvekød indebar en yderligere stigning på 53 øre pr. kg, medens hjemmemarkedspriserne for æg og fjerkrækød er faldet med hen-

Indeks for detailomsætningen

1961 = 100

	Januar–februar	Marts–april	Maj–juni	Juli–august	September–oktober
1968	163	175	181	187	180
1969	178	189	201	206	206
Stigning i pct.	9	8	11	10	14

holdsvis 20 øre og 102 øre pr. kg. Priskorrektionerne er dels en følge af ændrede bestemmelser i loven om afsætning af danske landbrugsvarer m. m., der blev revideret i juni, dels et resultat af tekniske justeringer, som monopoltilsynet havde forlangt gennemført i forbindelse med de løbende beregninger af hjemmemarkedsafgifterne.

Månedsprisindekset til brug for beregningen af reguleringspristallet steg i december til 137,6, hvilket er en stigning på 0,4 i forhold til november måned. I de foregående måneder androg stigningen 1,6 og 0,5. Den voldsomme stigning i november skyldes for 0,6 points vedkommende den halvårlige indregning af stigningen i boligudgiften. Udløsningen af en pristalsportion ved reguleringspristallet for januar er herefter sikret, idet denne udløses ved 135,5 – beregnet som et gennemsnit af månedsindekset for november, december og januar.

Opgangen i priserne på råstoffer til industrien, specielt metaller, er fortsat i anden halvdel af 1969, og priserne ligger for jern og ståls vedkommende omkring 50 pct. over niveauet i oktober kvartal 1968. Derimod har priserne på flydende brændselsprodukter været faldende. Råvareprisindekset, der belyser prisudviklingen på importerede råvarer, nåede i december op på 110 (1968 gnstl. = 100). For hele året 1969 var indekset godt 3 pct. højere end indekset for 1968. Indekset for industriråstofferne steg imidlertid næsten 16 pct., hvorimod brændselsstoffer og råstoffer til landbruget viste fald på henholdsvis 11 og 2 pct. Engrosprisindekset, der belyser prisudviklingen på det indenlandske engrosmarked, viser ligeledes en stigning på godt 3 pct. for hele året 1969 i forhold til 1968.

UDENRIGSHANDEL OG BETALINGSBALANCE

Værdien af den totale eksport nåede for perioden januar–november i 1969 op på 20.037 mill. kr., hvilket er en stigning i forhold til samme tidspunkt i fjor på ligeved 14 pct. Af den samlede eksportstigning på 2431 mill. kr. vedrørte de 2100 industriens produkter, hvoraf for 820 mill. kr. udgjordes af maskiner og instrumenter. Andre produktgrupper med en væsentlig eksportstigning har været tekstil og beklædning og andre kemiske artikler, der hver især er forøget med 247 mill. kr. i nævnte periode. Den samlede eksport af industrivarer er således steget med godt og vel 20 pct. i 1969.

Værdien af den animalske landbrugseksport er stort set uændret fra 1968 til 1969. Derimod lå eksporten af vegetabilske landbrugsprodukter, først og fremmest som følge af en fordoblet korneksport, godt 110 mill. kr. over sidste års niveau. Eksporten af kød og mælkekonserves er steget med et tilsvarende beløb.

Med en importstigning på 19 pct. eller 3245 mill. kr. når handelsbalan-

Handelsbalancen

	Indførsel		Udførsel		Merindførsel	
	1968	1969	1968	1969	1968	1969
	Mill. kr.					
Januar	1855	2160	1415	1665	440	495
Februar	1922	2058	1519	1754	403	304
Marts	2024	2358	1791	1870	233	488
April	2117	2416	1600	1907	517	509
Maj	2113	2202	1585	1645	528	557
Juni	1702	2591	1494	2023	208	568
Juli	1969	2202	1486	1600	484	602
August	1786	2126	1546	1607	240	519
September	1978	2610	1740	2022	238	588
Oktober	2187	2483	1739	2010	448	473
November	1983	2410	1693	1934	290	476
I alt	21648	25615	17606	20037	4042	5578

Kvantumindeks og indeks for enhedsværdier i udenrigshandelen

	Kvantumindeks				Indeks for enhedsværdier			
	Indførsel		Udførsel		Indførsel		Udførsel	
	1968	1969	1968	1969	1968	1969	1968	1969
	1965 = 100							
1. kvartal ..	108	126	116	124	108	107	101	108
2. kvartal ..	111	135	116	131	107	108	103	107
3. kvartal ..	110	131	117	125	107	119	104	108
4. kvartal ..	128		126		108		107	
Hele året ..	114		119		107		104	

Anm.: Ekskl. skibe og fly.

cens underskud for de elleve måneder af 1969 op på 5578 mill. kr. eller godt 1500 mill. mere end i fjor, hvor betydelige importprisstigninger, blandt andet som en følge af devalueringen i 1967, satte sig spor i importværdien. Foruden at være påvirket af den kraftige indenlandske forbrugsstigning har indførslen været præget af en stærkt stigende efterspørgsel efter råvarer og halvfabrikata. Indekset for enhedsværdier i importen viser for 3. kvartal en opgang på 2 pct. i forhold til samme kvartal året før, og en stigning

Indeks for bytteforholdet i udenrigshandelen

1965 = 100

	1968	1969
1. kvartal	94	101
2. kvartal	96	99
3. kvartal	97	99
4. kvartal	99	
Hele året	97	

Anm.: Ekskl. skibe og fly.

Betalingsbalancens hovedposter

	1968	1969			
	Hele året	1. kvt.	2. kvt.	3. kvt.	I alt 1.–3. kvt.
	Mill. kr.				
A. Indtægter eller udgifter netto vedrørende:					
Vareindførsel og -udførsel	÷3333	÷928	÷1264	÷1342	÷3534
Søtransport	870	245	300	285	830
Rejser	25	÷29	÷20	103	54
Øvrige varer og tjenester	840	215	240	230	685
Renter o. lign.	÷240	÷65	÷85	÷85	÷235
Gaveydelser o. lign.	81	÷25	÷128	÷35	÷188
Løbende poster i alt	÷1757	÷587	÷957	÷844	÷2388
B. Forbedring eller forringelse af status for:					
Nationalbanken	÷754	÷886	÷124	5	÷1005
Forretningsbankerne	594	84	÷374	÷78	÷368
Offentlige institutioner m. v.	÷452	85	÷679	÷131	÷725
Større erhvervsvirksomheder	÷694	218	240	÷481	÷23
Tilsammen	÷1306	÷499	÷937	÷685	÷2121
C. Statusændring i øvrigt samt mangler	÷451	÷88	÷20	÷159	÷267

på 1 pct. i forhold til det foregående kvartal i 1969. Kvantumindekset er, målt i samme kvartal, steget med 20 pct. i forhold til 1968, men er faldet i forhold til 2. kvartal 1969. For udførslens vedkommende viser kvartalsindekset en stigning på ca. 7 pct. i forhold til 1968, men en nedgang i forhold til 2. kvartal 1969. Prisstigningen har været på ca. 4 pct. i forhold til 1968. Indekset for bytteforholdet i udenrigshandelen er ændret fra 2. til 3. kvartal.

For de tre første kvartaler af 1969 andrager underskuddet på betalingsbalancens løbende poster 2388 mill. kr. Det er ca. 1300 mill. kr. mere end for de tilsvarende kvartaler af 1968. For hele året vil underskuddet overstige 3 mia kr. Det er naturligvis primært det meget store handelsbalanceunderskud, der slår igennem. Importoverskuddet i årets tre første kvartaler var således større end i hele 1968.

Underskuddet på betalingsbalancens løbende poster er først og fremmest blevet dækket gennem en betydelig forringelse af Danmarks officielle internationale likviditet, hvilket vil sige Danmarks Nationalbanks valutabeholdning og trækningsrettigheder i Den internationale Valutafond. Også de private bankers valutastilling er forringet med 368 mill. kr. Den offentlige kapitalimport har udgjort 725 mill. kr., hvilket er 240 mill. kr. mere end i de samme kvartaler af 1968. I 3. kvartal udgjorde den private kapitalimport 481 mill. kr., hvilket betegner en ændring i forhold til første halvår, hvor der fandt en kapitaleksport sted af næsten det samme omfang, idet danske virksomheder nedbragte deres udenlandske gæld på grund af valutauroen og renteudviklingen.

KONJUNKTURBAROMETRET FOR INDUSTRIEN

Et af de første bud på den økonomiske udvikling i en del af 1970 er afgivet af de 650 større danske industrivirksomheder, som indgår i Danmarks Statistiks konjunkturbarometerundersøgelse.

Industriens forventninger til sidste kvartal af 1969 var meget store, ikke mindst for såvidt angik produktion og indgang af eksportordrer, men også i hjemmemarkedsordrer, beskæftigelse og investeringer forventedes en fremgang. Det faktiske forløb viser, at selv de mest dristige forventninger er blevet opfyldt, og specielt ordreindgangen fra hjemmemarkedet er blevet langt mere end opfyldt.

Industriens investeringer steg lidt mere end forventet, og investeringsplanerne ultimo kvartalet er forøget i 11 pct. af virksomhederne og formindsket i 6 pct. af disse. Fremgangen forefindes i næsten alle industribrancher, men mest udtalt for elektroindustri, møbelindustri, gummiindustri og drikkevareindustri.

Konjunkturbarometer. Hele industrien

	Faktisk forløb i oktober kvartal 1969 i forhold til juli kvartal 1969			Forventet forløb i januar kvartal 1970 i forhold til oktober kvartal 1969		
	Mindre	Omtrent uændret	Større	Mindre	Omtrent uændret	Større
	Pct.					
Produktion	6 (6)	47 (50)	47 (44)	10	60	30
Antal beskæftigede arbejdere, ultimo kvartalet	8 (6)	70 (73)	22 (21)	7	75	18
Ordreindgang fra hjemmemarked	14 (14)	43 (61)	43 (25)	24	56	20
Ordreindgang fra eksportmarked	14 (8)	42 (48)	44 (44)	17	53	30
Færdigvarelagre, ultimo kvartalet	24 (19)	50 (61)	26 (20)	14	61	25
Råvarelagre, ultimo kvartalet	16 (18)	54 (67)	30 (15)	23	64	13
Samlede investeringer .	9 (12)	74 (72)	17 (16)	7	72	21
Investeringsplaner, ultimo kvartalet	6	83	11	.	.	.

Anm.: Tallene i parentes angiver forventningerne for oktober kvartal, således som de fremgik af forrige konjunkturbarometerundersøgelse.

Det forventede forløb i januar kvartal 1970 viser en afsvækket, men fortsat fremgang i forhold til oktober kvartal 1969. De samlede investeringer forventes forøget, hvorimod ordreindgangen for hjemmemarkedet ventes at gå en del tilbage. Forventningerne til produktion og eksportordrer ligger på et lavere, men dog fortsat højt niveau.

P. M. 25/1-70

POLITISK KRONIK

UDLANDET

Oktober 1969

1. – Den kristelig-demokratiske gruppe i den tyske forbundsdag erklærer, at valget 28/9 har givet forbundskansler Kiesinger klart mandat til at lede den næste forbundsregering. Om de påbegyndte forhandlinger mellem den socialdemokratiske gruppe og de frie demokrater hedder det i erklæringen, at en centrum-venstre regering vil være i modstrid med vælgernes vilje. På en pressekonference gentager Kiesinger sit tilbud af 30/9 til FDP om koalition med CDU/CSU. – 3. Forhandlingerne mellem SPD og FDP slutter med en beslutning om at danne en koalitionsregering. Resultaterne af forhandlingerne om et fælles regeringsprogram godkendes enstemmigt af SPD's gamle og nye forbundsdagsgruppe. Også FDP's ledelse godkender enstemmigt, idet dog enkelte undlader at stemme. Willy Brandt, SPD, og Walter Scheel, FDP, opsøger derefter forbundspræsident Heinemann og underretter ham om resultatet. – 15. afsluttes koalitionsforhandlingerne mellem SPD og FDP endeligt. – 20. Den nye forbundsdag træder sammen og genvælger Kai Uwe von Hassel som formand. – 21. Forbundsdagen vælger på forslag af præsident Heinemann Willy Brandt til forbundskansler med 251 stemmer eller 2 stemmer mere end nødvendigt (absolut flertal blandt forbundsdagens 496 medlemmer). De to koalitionspartier har tilsammen 254 mandater, og alle 254 er til stede ved afstemningen. – 22. udnævnes den nye forbundsregering, der består af 12 socialdemokrater, 3 frie demokrater og 1 uden for partierne, nemlig professor Hans Leussink, der bliver minister for undervisning og videnskab. De 3 frie demokrater er udenrigsminister og vicekansler Walter Scheel, indenrigsminister Hans-Dietrich Genscher og landbrugsminister Josef Ertl. Socialdemokraternes 12 mand er forbundskansler Willy Brandt, justitsminister Gerhard Jahn, finansminister Alex Müller, økonomiminister Karl Schiller, arbejds- og socialminister Walter Arendt, forsvarsminister Helmut Schmidt, minister for familie og sundhed Käte Strobel, minister for transport, post og telekommunikation Georg Leber, minister for boliger og byplanlægning Lauritz Lauritzen, minister for indretyske anliggender (navneforandring fra fællestyske anliggender) Egon Franke, minister for økonomisk samarbejde Erhard Eppler og Horst Ehmke, minister i forbundskanslerembedet. 7 af de socialdemokratiske ministre var også medlemmer af den foregående koalitionsregering under Kiesinger, nemlig Brandt (udenrigsminister), Schiller (økonomiminister), Leber (transportminister), Lauritzen (boligminister), Strobel (sundhedsminister), Eppler (minister for økonomisk samarbejde) og Ehmke (justitsminister). Til leder af SPD-fraktionen i forbundsdagen i stedet for den nye forsvarsminister Helmut Schmidt vælges den hidtidige minister for fællestyske spørgsmål Herbert Wehner, og til gruppeleder for CDU/CSU vælges Rainer Barzel.

4. – Reuters korrespondent i Peking Anthony Grey, der siden 21/7 1967 har været holdt i husarrest, frigives af de kinesiske myndigheder og får udrejsetilladelse.

5. – Premierminister Harold Wilson gennemfører en omfattende rekonstruktion af den britiske regering, herunder udnævnelse af to nye »superministre«. Den hidtidige minister for teknologi Anthony Wedgwood Benn overtager tillige ministeriet for kraftforsyning samt dele af handelsministeriet og økonomiministeriet, hvilket sidste nedlægges, og hans sagsområde omfatter herefter praktisk taget hele industrien, både den private og den offentlige sektor. Den hidtidige handelsminister (President of the Board of Trade) Anthony Crosland bliver som statssekretær (Secretary of State) for lokalforvaltning og regional planlægning chef for et område, der omfatter ministeriet for boliger og lokalforvaltning under Anthony Greenwood (der mister sin kabinetsrang) og ministeriet for transport under Frederick Mulley; den hidtidige transportminister Richard Marsh ønsker ikke at fortsætte under en anden ministers overledelse. En tredie vigtig ændring er, at minister uden porteføljе George Thomson udnævnes til viceudenrigsminister (med titel af kansler for hertugdømmet Lancaster) og medlem af kabinettet med europæiske anliggender og fællesmarkedsforhandlingerne som særligt område. Den hidtidige økonomiminister Peter Shore bliver minister u. p. med sæde i kabinettet, og til chef for det reducerede handelsministerium udnævnes Roy Mason, hidtil minister for kraftforsyning. Finanssekretær Harold Lever bliver Paymaster General med sæde i kabinettet, medens den hidtidige Paymaster General Judith Hart bliver minister for oversøisk udvikling. Ved disse ændringer reduceres antallet af kabinetsministre fra 23 til 21, idet Lever kommer til og Greenwood, Hart og Marsh udtræder af kabinettet, den sidste helt af regeringen.

I Belfast kommer det for første gang til sammenstød mellem protestantiske demonstranter og britiske tropper (se 3/8). – 8.–12. Den britiske indenrigsminister James Callaghan forhandler i Belfast med den nordirske regering. – 10. Huntkomiteens betænkning om Nordirland foreslår afvæbning af politikorpset (Royal Ulster Constabulary) og opløsning af det protestantiske hjælpepolitikorps, de såkaldte »B-specials«. City of Londons politikommissær Sir Arthur Young tager kommandoen over Royal Ulster Constabulary. – 11. Afvæbningen af RUC begynder. Under uroligheder i det protestantiske kvarter Shunkill Road i Belfast dræbes 1 politimand og 2 civile. – 12. Faldskærmstropper flyves til Nordirland. – 13. Under en debat i det engelske underhus meddeler forsvarsminister Healey, at i tilfælde af en yderligere forværrelse af situationen vil britiske tropper i Tyskland blive forlagt til Nordirland. I underhuset er der enighed mellem partierne om, at alle borgere i Nordirland skal have samme status.

7. – Den kinesiske regerisg meddeler, at der i nær fremtid vil blive optaget forhandlinger mellem Kina og Sovjetunionen om grænsespørgsmålet. Mellem marts og august er der opstået en spændt situation mellem de to lande som følge af en række episoder både på grænsen mellem den kinesiske autonome region Sinkiang og sovjetrepublikken Kazakhistan og på Amur og Ussuri floderne, der danner grænsen i det fjerne østen. Den alvorligste episode fandt sted ved Sinkianggrænsen 13/8, og spændingen mellem de to lande forøgedes stærkt. I denne situation havde ministerpræsident Kosygin på vej hjem fra Ho Chi Minh's begravelse 11/9 samtaler i Peking med ministerpræsident Chou En-lai. – 19. Den russiske forhandlingsdelegation under ledelse af viceudenrigsminister Kuznetsov ankommer til Peking, og forhandlingerne åbnes 20/10.

Overkommandoen over Brasiliens væbnede styrker indstiller general Emilio Garrastazu Medici til at efterfølge den syge præsident Arthur da Costa e Silva (se 1/9), der har bifaldet valget. – 15. Militærjuntaen udsteder et dekret, der erklærer embederne som præsident og vicepræsident for vakante og indkalder det hjemsendte parlament for at vælge det nye statsover-

hoved. – 25. Parlamentet vælger general Emilio Garrastazu Medici til præsident.

10. – Det islandske fremskridtspartis mangeårige gruppeformand i altinget Eysteinn Jonsson træder tilbage fra denne post. I hans sted overtager partiets formand Olafur Johannesson også formandshvervet i tinggruppen.

12. – Ved parlamentsvalget i Tyrkiet forøger både regeringspartiet, retspartiet (Adela) og det ledende oppositionsparti, Atatürks og Ismet Inönüs republikanske folkeparti, deres mandattal. Retspartiet får 256 (1965 : 240) mandater og har dermed absolut flertal i nationalforsamlingen (450 medlemmer) og det republikanske folkeparti får 143 (134) mandater. Et nyt parti, dannet maj 1967 af udbrydere fra det republikanske folkeparti, får 15 mandater, et andet nyt parti, Unionspartiet, dannet oktober 1966, 8. Alle de andre partier går stærkt tilbage. Det ny Tyrkiet fra 19 til 6, Nationspartiet fra 31 til 6, Det tyrkiske arbejderparti fra 15 til 2, National Aktion, tidligere De republikanske bønders nationale Parti, fra 11 til 1. Desuden vælges 13 uafhængige. Efter valget indmelder 1 uafhængig sig i retspartiet og 1 i det republikanske folkeparti, således at stillingen herefter er: retspartiet 257, folkepartiet 144 og uafhængige 11.

14. – Tage Erlander afløses på statsministerposten i den svenske regering af det socialdemokratiske partis nye formand, undervisningsminister Olof Palme (se 26/9). Til undervisningsminister udnævnes Ingvar Carlsson, der bliver regeringens yngste medlem (født 1934), og til justitsminister efter Herman Kling, der forlader regeringen samtidig med Erlander, udnævnes Lennart Geijer. Geijers hidtidige post som konsultativt statsråd besættes med Carl Lidbom. De øvrige ministre fortsætter på deres hidtidige poster: Torsten Nilsson som udenrigsminiter, Sven Andersson som forsvarsminister, Sven Asplin som socialminister. Bengt Nording som kommunikationsminister, Gunnar Sträng som finansminister, Ingemund Bengtsson som jordbrugsminister, Gunnar Lange som handelsminister, Eric Holmqvist som indenrigsminister, Svante Lundkvist som civilminister, Krister Wickman som industriminister, Sven-Eric Nilsson, Alva Myrdal, Camilla Odhnoff, Sven Moberg og Bertil Löfberg som konsultative statsråder. Da hverken den nye undervisningsminister eller hans konsult Sven Moberg står i statskirken, henlægges de kirkelige anliggender i undervisnings (tidligere ecklesiastik) ministeriet under konsultativt statsråd Alva Myrdal. Foruden ændringerne i regeringens sammensætning i forbindelse med statsministerskiftet kan nævnes, at LO-sekretæren Bengt Nording 1/7 havde overtaget posten som kommunikationsminister efter Svante Lundkvist, der blev civilminister efter Hans Gustafsson. Samtidig blev Bertil Löfberg konsultativt statsråd i finansministeriet, hvor han overtager lønspørgsmålene, der er overført til dette ministerium fra civilministeriet. Civilministeriet har herefter karakter af et ministerium for kommunale anliggender.

15. – Somalias præsident Abdi Rashid Ali Shermarke dræbes ved et revolverskud af en politimand. – 21. Hæren og politiet tager magten ved et ublodigt kup og arresterer hele regeringen med premierminister Muhammad Ibrahim Egal i spidsen. – 23. Statens navn ændres til Den somaliske demokratiske Republik. Revolutionsrådet meddeler, at en ny forfatning allerede er blevet udarbejdet, at der vil blive oprettet revolutionsråd rundt omkring i hele landet, og at præsidenten for det øverste revolutionsråd vil blive valgt på demokratisk vis.

17. – I Bolivien besætter politi og militær Bolivian Gulf Oil Company's anlæg. Præsident Alfredo Ovando Candia (se 26/9) erklærer i en radiotale, at hans regering ikke vil tillade en koncentration af øko-

nomisk magt, der bringer landets økonomiske uafhængighed i fare.

Ved et referendum i Republikken Korea (Sydkorea), hvor 75.9 pct. af de stemmeberettigede deltager, godkender 65.1 pct. af de stemmende en forfatningsændring, hvorefter den samme person kan beklæde præsidentembedet i 3 i stedet for to valgperioder à 4 år. Den nuværende præsident Park Chung Hee's anden periode udløber i 1971.

19. – Det kommer i Beirut til væbnet sammenstød mellem libanesisk militær og arabiske partisaner fra den palæstinensiske befrielsesorganisation (PLO). PLO afslår de libanesiske myndigheders krav om at trække sig ud af det sydlige Libanon og kræver, at »belejringen« af partisanerne hæves. – 21. angriber enheder af den libanesiske hær partisanerne i en landsby nær ved grænsen til Israel, og det kommer til hårde kampe, der i de følgende dage breder sig til andre dele af det sydlige Libanon. – 22. Libanons premierminister Rashid Karami demissionerer, fordi han ikke kan billige hærens fremgangsmåde, som han ikke var blevet underrettet om på forhånd. Præsident Nasser appellerer til Libanons præsident Charles Hélou om at gribe ind for at standse sammenstødene.

24. – Den tyske forbundsregering beslutter at opskrive D-marken med 9.2 pct.

25. – Ved valget i Australien har arbejderpartiet under Gough Whitlam meget stærk fremgang, men regeringskoalitionen af det liberale parti og landpartiet bevarer flertallet blandt de 125 (hidtil 124) medlemmer i repræsentanternes hus. Det liberale parti får 46 (59) mandater, landpartiet 20 (21) og arbejderpartiet 59 (42). I det gamle parlament fandtes ved opløsningen desuden 2 uafhængige. Alle kabinetsministre med undtagelse af udenrigsminister Gordon Freeth opnår genvalg. – 30. ministeren for national udvikling David Fairbairn erklærer, at han ikke vil være medlem af en ny regering under premierminister John Gorton.

Uroen i Luostammen i Kenya (se 5/7) giver sig udslag i voldsomme demonstrationer mod præsident Jomo Kenyatta under et besøg i Kisumu ved Victoriasøen; præsidentens eskorte åbner ild mod demonstranterne, og mange dræbes og såres. Præsidenten truer lederen af landets eneste oppositionsparti, Kenya People's Union (KPU), Oginga Odinga, der beklager voldsomhederne. – 27. Oginga Odinga og hans stedfortræder J. Nthula underkastes husarrest, og de 6 andre parlamentsmedlemmer tilhørende KPU anholdes. – 30. Regeringen forbyder KPU, og Kenya er dermed faktisk en etpartistat.

26. – Ved valget i Portugal besætter det eneste tilladte parti Unido Nacional alle 130 pladser i nationalforsamlingen, men valget adskiller sig fra det foregående i 1965 dels ved en udvidelse af kvindernes valgret, dels ved at oppositionen har fået lov til at oprette valgkomiteer til at forberede valget og ved, at oppositionens kandidater ikke trækker sig tilbage inden valget. Regeringspartiet samler i alt ca. 673.000 stemmer, oppositionen ca. 106.000.

Tidligere premierminister under general de Gaulle Maurice Couve de Murville mislykkes i sit forsøg på at komme ind i nationalforsamlingen igen, idet han ved suppleringsvalg i Yvelines besejres i anden valgomgang af lederen af det venstresocialistiske PSU, Michel Rocard. I 5 andre suppleringsvalg har 5 ministre i Couve de Murville's regering 19/10 genvundet deres mandater i første valgomgang.

Medlemmer af nationalistpartiet i Sydafrika, som har brudt med partiet, fordi det efter deres mening under premierminister Vorsters ledelse fører en udvandet apartheidpolitik, har dannet et nyt pati under ledelse af den tidligere minister dr. Albert Hertzog.

28. – Ved parlamentsvalget i Israel får Alliancen (Israels arbejderparti og Mapam) under ledelse af premierminister

Golda Meïr 56 mod hidtil 63 mandater og mister dermed flertallet i Knesset, der tæller 120 medlemmer. Incl. de 4 (4) arabiske deputerede, der er tilsluttet Alliancen, råder denne efter valget over nøjagtigt halvdelen af Knessets medlemmer. (I Golda Meïrs koalitionsregering indgår foruden arbejderpartiet også Gahal og det nationale religiøse parti). Det næststørste parti er som før valget Menachem Beigins Gahal med 26 (22) mandater, mens Frit Centrum, der er opstået ved nogle parlamentsmedlemmers udtræden af Gahal, får 2 (4) mandater. De tre religiøse partier går tilsammen frem med 1 mandat til 18: Det nationale religiøse parti får 12 (11), Agudat Israel 4 (4) og Poalei Agudat Israel 2 (2) mandater. Fhv. ministerpræsident Ben-Gurions »statsliste« får 4 (1) mandater, og de to kommunistpartier får uforandret henholdsvis 3 (Det nye kommunistparti) mandater og 1 (Israels kommunistiske parti) mandat.

Generalmajor Jaafar al-Nemeiry, lederen af det nye styre i Sudan (se 25/5) overtager selv posten som premierminister og udnævner en ny regering på 25 medlemmer. Den hidtidige premierminister Abu Bakr Awadallah bliver næstformand i revolutionsrådet samt udenrigs- og justitsminister.

29. – General Franco foretager en gennemgribende omdannelse af den spanske regering. General Franco selv fortsætter som regeringens øverste leder, vicepræsidenten, admiral Luis Carrero Blanco, og de 3 militære ministre ligeledes, men i øvrigt besættes ministerposterne med yngre eksperter på de forskellige områder, og Falangen demonstrerer. Gregorio Lopez Bravo bliver udenrigsminister, på hvilken post han afløser Fernando Maria Castiella, der står for den hårde spanske linie over for Gibraltar.

30. – Ved suppleringsvalg i 5 valgkredse – 4 engelske og en skotsk – holder arbejderpartiet 3 af de engelske valgkredse og den skotske (Gorbals i Glagow), medens de konservative vinder Swindon; i de andre engelske valgkredse svinder arbejderpartiets store flertal ved de almindelige valg i 1966 stærkt ind. I Gorbals bliver det skotske nationalistparti det næststørste parti foran de konservative. Siden de almindelige valg i marts 1966 har arbejderpartiet ved 34 suppleringsvalg tabt 11 kredse til de konservative, 2 til de skotske og walisiske nationalister og 1 til de liberale.

November 1969

1. – Navnene på de 25 medlemmer af revolutionsrådet i Somalia (se 15/9) offentliggøres. Generalstabschefen Mohammad Siyad er rådets formand, politichefen, general Jama Ali Korshal og general Muhammad Aimanshe viceformænd, desuden består rådet af endnu en general, 7 oberster, 7 majorer og 7 kaptajner. Samtidig udnævnes en ny 14 mands regering, for størsteparten civile. Politichefen er indenrigsminister, og forsvarsministeriet er forbeholdt revolutionsrådet.

2. – Efter forhandlinger i Cairo mellem den libanesiske hærs øverstkommanderende general Emile Bustani og lederen af den palæstinensiske partisanorganisation Al Fatah, Yasser Arafat, opnås der enighed mellem de to parter om våbenstilstand, indtil man har fundet en løsning af spørgsmålet om guerillaaktiviteten fra Libanon over den israelske grænse (se 19/10). Præsident Hélou's standpunkt er, at medens Libanon tolererer commandoaktiviteten kan det ikke godkende noget, der bringer dets suverænitet og territoriale integritet i fare; Al Fatah har krævet bevægelsesfrihed på libanesisk territorium, frigivelse af alle, der er arresteret siden sammenstødene begyndte og straf for de ansvarlige

derfor. – 3. meddeles fra Cairo, at der mellem parterne er sluttet en overenskomst som er tilfredsstillende for såvel Libanon som patisanerne og alle dem, der er berørt af krisen. – 24. Rashid Karami danner koalitionsregering med repræsentanter for alle partier og grupper i Libanon med undtagelse af Raymod Eddé's nationale blok.

Det indiske kongresparti splittes åbenlyst, idet premierminister Indira Ghandi og hendes tilhængere har oprettet et styringsudvalg, som skal modarbejde arbejdsudvalget, der er partiets udøvende organ. – 3. Kongrespartiets præsident S. Nijalingappa har beskyldt Indira Ghandi for at være potentiel diktator. – 4. Indira Ghandi afskediger jernbaneminister Ram Subhag Singh, fordi han har støttet en resolution, der fordømmer regeringens udenrigspolitik og specielt Indiens mislykkede forsøg på at deltage i den islamiske topkonference i Rabat i september. – 12. 11 af arbejdsudvalgets 21 medlemmer under forsæde af Nijalingappa ekskluderer Indira Ghandi. – 14. Kongrespartiets parlamentsgruppe giver Indira Ghandi et tillidsvotum, idet 330 af kongrespartiets 432 medlemmer i begge kamre støtter hende. Arbejdsminister Jai Sukblal Hathi demissionerer. – 16. Indira Ghandis modstandere i kongrespartiets parlamentsgruppe vælger den tidligere vicepremierminister Morarji Desai (se 16/7) til deres formand. I underhuset bliver den tidligere jernbaneminister Ram Subhag Singh leder af fraktionen, der tæller 65 medlemmer af underhuset og 46 af overhuset, hvor S. U. Mishra bliver leder. Underhuset har i alt 525 medlemmer. – 17. I underhuset forkastes et mistillidsvotum til Indira Ghandi, foreslået af Swatantra partiet, med 306 stemmer mod 140. 65 medlemmer af kongrespartiet stemmer imod regeringen. – 18. 60 parlamentsmedlemmer af kongrespartiet under ledelse af Morarji Desai tager plads på oppositionsbænkene. Underhusets formand træffer bestemmelse om, at fru Ghandis tilhængere benævnes kongrespartiet, hendes modstandere kongrespartiets opposition. – 23. Et møde sammenkaldt af Indira Ghandi afsætter enstemmigt S. Nijalingappa som kongrespartiets præsident og hylder Indira Ghandi, der hævder, at 441 af de 708 delegerede fra den alindiske kongreskomité deltog i mødet. Nijalingappa erklærer, at mødet er ulovligt.

Den australske minister for national udvikling David Fairbairn (se 25/10) meddeler, at han er kandidat til lederposten i det liberale parti. – 3. Finansminister William McMahon, det liberale partis næstformand, meddeler, at han agter at stille sig som kandidat til lederposten. – 7. John Gorton genvælges som leder af det liberale parti og William McMahon som dets næstformand. Minister David Fairbairn træder tilbage. – 11. John Gorton danner ny regering af liberale og landpartiet. Landpartiets leder John McEwen fortsætter som vicepremierminister og minister for handel og industri. William McMahon (lib.) udnævnes til udenrigsminister i stedet for Gordon Freeth (se 25/10), og til finansminister udnævnes den hidtidige arbejdsminister Leslie Bury (lib.). – 12. Arbejderpartiet genvælger Gough Whitlam som leder og Lance Barnard som næstformand.

Tunesiens præsident Habib Bourguiba genvælges for en tredie periode uden modkandidat.

3. – Præsident Richard Nixon erklærer som svar til oppositionen i USA mod krigen i Vietnam, at hans politik går ud på en fuldstændig tilbagetrækning af alle amerikanske kampstyrker og deres afløsning af sydvietnamesiske styrker efter en fast tidstabel, medens der søges opnået en afgørelse ved forhandling. – 4. Præsident Thieu udtaler, at vietnameserne ikke har noget højere ønske end gradvis at tage ansvaret for bevarelsen af deres uafhængighed og frihed.

Den tyrkiske ministerpræsident Suleyman Demirel omdanner efter retspartiets valgsejr (se 12/10) sin regering. Foruden Demirel selv fortsætter kun 4 af ministrene, deriblandt udenrigsminister Ihsan Sa-

bri Caglayangil og forsvarsminister Ahmet Topaloglu, i deres hidtidige embeder. 8 ministre får andre poster i regeringen, og der udnævnes 12 nye ministre. Alle de nye ministre tilhører Demirels liberale fløj inden for retspartiet; 8 ministre fra partiets konservative, pro-vestlige fløj udelukkes ved omdannelsen fra regeringen. – 5. Senatet vedtaget et lovforslag, der giver tidligere medlemmer af det demokratiske parti, som blev stødt fra magten ved militærkuppet i maj 1960, deres politiske rettigheder tilbage.

9. – Ved lokalvalgene i Nordrhein-Westfalen har CDU fremgang på bekostning af SPD og FDP.

15. – I Island er dannet et nyt politisk parti, Frisindede Venstre (FV) (se 29/5). Formand er Hannibal Valdimarsson, næstformand professor Bjarni Gudnason og sekretær Bjørn Jonsson. Partiet vil arbejde for at forme det islandske samfund i socialistisk, kooperativ og frisindet ånd. Partiet er i altinget repræsenteret ved Valdimarsson og Jonsson.

17. – I Helsingfors åbnes forberedende forhandlinger mellem USA og Sovjetunionen om begrænsning af strategiske våben (SALT, dvs. Strategic Arms Limitation Talks) altså de langtrækkende raketter, som er grundlaget for de to supermagters afskrækkelsesbalance. Den amerikanske delegation ledes af Gerard Smith, den russiske af viceudenrigsminister Vladimir Semjonov, og forhandlingerne i Helsingfors drejer sig om at fastsætte en dagsorden og mødested og -tid for de egentlige forhandlinger.

Premierminister Eisaku Sato ankommer til Washington for at forhandle med præsident Nixon om tilbagegivelse af Okinawa, som har været under amerikansk administration siden slutningen af anden verdenskrig. 21/11 meddeles, at USA er gået med til at tilbagegive Okinawa i 1972 og at fjerne alle kernevåben fra øen. De kan kun bringes tilbage igen med Japans samtykke i tilfælde af en international konflikt, der truer Japans sikkerhed. Ligeledes kræves Japans samtykke, før amerikanske tropper, der er stationeret på øen, kan anvendes mod tredieland. Til gengæld forpligter Japan sig til at gå med til at forlænge traktaten af 1951, som giver USA ret til at opretholde militære anlæg på japansk territorium.

25. – Præsident Nixon erklærer, at USA giver afkald på biologisk krigsførelse, og at alle lagre af sådanne våben i USA vil blive destrueret. USA giver også afkald på at begynde anvendelse af kemiske våben, også sådanne, som ikke dræber, herfra dog undtaget tåregas o. lign.

Som bebudet i forbundskansler Willy Brandts programtale 28/10 overrækker chefen for den vesttyske handelsmission i Warszava den polske viceudenrigsminister en note, hvori Vesttyskland tilbyder Polen forhandlinger om en normalisering af forholdene mellem de to lande.

28. – Vesttyskland underskriver traktaten om forbud mod spredning af kernevåben.

29. – Ved parlamentsvalget i New Zealand bevarer regeringspartiet Det nationale parti under premierminister Keith Holyoake trods fremgang for arbejderpartiet under ledelse af Norman Kirk flertallet. Det nationale parti får 44 (43) mandater, arbejderpartiet 40 (36). Social Credit partiet, der i 1966 opnåede 14 pct. af stemmerne og fik 1 mand valgt, får sit stemmetal halveret og bliver ikke repræsenteret i det nye parlament. Antallet af valgkredse (mandater) er siden sidste valg forøget med 4, hvoraf arbejderpartiet erobrer de 3.

December 1969

2. – På mødet i Haag mellem stats- henholdsvis regeringschefer fra EEC-landene opnås enighed om, at forberedelserne til optagelse af forhandlinger med Storbritannien, Danmark, Irland og Norge om medlemsskab af EEC skal være tilendebragt 1. juli 1970. Inden den tid skal medlemslandene enes om de problemer, der er dem imellem, først og fremmest finansieringen af landbrugsordningerne i fællesmarkedet.

4. – Ved suppleringsvalg i Louth og Wellingborough bevarer den konservative kandidat Louth for sit parti med stærkt forøget majoritet, og de konservative erobrer Wellingborough fra arbejderpartiet (se 30/10).

6. – Primærvalgene i Kenya, der reelt også er de endelige valg, fordi der efter forbudet mod Kenyas eneste oppositionsparti KPU (se 25/10) kun kan stemmes på kandidater, der opstilles inden for regeringspartiet (KANU) bliver til trods herfor et nederlag for præsident Jomo Kenyatta og hans regering. Kenyatta genvælges uden modkandidat til præsident, men kun 54 af 158 valgte parlamentsmedlemmer opnår genvalg. Blandt de besejrede er 5 kabinetsministre og 19 juniorministre.

10. – Præsident Zinsou af Dahomey styrtes ved et kup iværksat af politiet og hæren. Som leder af kuppet opgives generalstabschefen, oberstløjtnant Maurice Kouandate. Siden 1963, da den daværende generalstabschef general Christophe Soglo styrtede præsident Hubert Maga, har Dahomey oplevet gennemsnitlig et kup om året.

12. – Den græske udenrigsminister Panayi tis Pipinelis meddeler under diskussionen i Europarådets ministermøde om suspension af Grækenlands medlemskab, at Grækenland trækker sig tilbage fra rådet. Det skandinaviske forslag om suspension, indtil der er garanteret demokratiske tilstande i Grækenland, havde fået støtte af 12 lande, nemlig foruden Danmark, Norge, Sverige og Island af Irland, Vesttyskland, Italien, Belgien, Holland, Luxembourg, Storbritannien og Malta.

15. – Præsident Nixon bebuder tilbagetrækning af yderligere 50.000 mand amerikanske tropper fra Vietnam før 15/4 1970. Hermed vil tilbagetrækningen siden Nixon overtog præsidentembedet i begyndelsen af 1969 omfatte 115.000 mand.

18. – Den tidligere jernbaneminister, dr. Ram Subhag Singh (se 2/11) bliver Indiens første officielle leder af oppositionen i spidsen for kongrespartiets oppositions 58 underhusmedlemmer, idet et oppositionsparti for første gang siden Indien opnåede uafhængighed opfylder betingelsen: at have over 10 pct. af underhusets medlemmer.

22. – Forhandlingerne i Helsingfors (SALT) mellem USA og Sovjetunionen (se 17/11) slutter, efter at der er opnået enighed om at fortsætte i Wien 16/4 1970 og senere igen i Helsingfors.

Den polske regering accepterer den vesttyske regerings tilbud om forhandlinger mellem de to lande (se 25/11). Samme dag udtaler ministerpræsident Cyrankiewicz i en tale i Sejm'en, at Polens villighed til at forhandle er betinget af, at udgangspunktet for en normaliseringsproces af forholdet mellem de to lande er endelig anerkendelse af Oder-Neisse grænsen.

25. – Fem franskbyggede kanonbåde, oprindelig solgt til Israel, senere ramt af den franske våbenembargo, forlader Cherbourg og sejler til Haifa.

27. – Valget til det japanske andetkammer er præget af et meget alvorligt nederlag for Japans socialistiske parti og stærk fremgang for premierminister Eisaku Satos liberale demokrater, Komeito-partiet og Japans kommunistiske parti. De liberale demokrater vinder 16 mandater og får 288 repræsentanter, Japans socialistiske parti taber 44 og får 90, Komeito, der repræsenterer den militante buddhistiske sekt Soka Gakkai, får 47, hvilket næsten er en fordobling af dets repræsentation, og Japans kommunistiske parti går frem fra 4 til 14 mandater. De demokratiske socialister bevarer status quo med 31 mandater, og endelig vælges der 16 uafhængige, hvoraf de 12 efter valget slutter sig til de liberale demokrater, således at regeringen herefter råder over i alt 300 stemmer af tilsammen 486, 114 flere end alle de andre partier tilsammen.

Oktober 1969

1. – Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejderforbunds kongres opfordrer hovedbestyrelsen til at optage forhandlinger med et eller flere forbund om en sammenslutning af levnedsmiddelarbejderforbundene i ét centralforbund (se også 20/8 og 9/9).

7. – Folketinget konstituerer sig for folketingsåret 1969–70 med Skytte (r.v.) som formand, Kaj Andresen (s.), Hanne Budtz (k.f.), From (v.) og Morten Lange (s.f.) som henholdsvis 1., 2., 3. og 4. næstformand. Statsminister Hilmar Baunsgaard fremsætter derefter redegørelsen for rigets almindelige stilling og de af regeringen påtænkte foranstaltninger. Redegørelsen debatteres 9. og 10. oktober.

8. – Statsminister Hilmar Baunsgaard genfremsætter forslag til lov om Danmarks Journalisthøjskole og Institut for Presseforskning (se 21/5).

Kulturminister K. Helveg Petersen fremsætter forslag om ændring af lov om bygningsfredning, hvorefter det årlige statstilskud til statens bygningsfredningsfond forhøjes fra 400.000 til 800.000 kr. Forslaget vedtages enstemmigt 5/12.

Socialminister Nathalie Lind fremsætter forslag om ændring af lovene om folkepension, invalidepension og pension og hjælp til enker m. fl. samt af lov om omsorg for invalide- og folkepensionister. Ved de foreslåede ændringer i pensionslovene forhøjes grundbeløbene derved, at det midlertidige tillæg, der som kompensation for lønforbedringerne på arbejdsmarkedet ydes pensionisterne i tiden indtil 1/4 1970, fra dette tidspunkt indregnes i grundbeløbene. Herudover forhøjes grundbeløbene med 1,6 pct. svarende til de lønforbedringer, som lavtlønnede mandlige arbejdere vil opnå i overenskomstperiodens andet år. Endelig gennemføres en væsentlig udvidelse af adgangen for folkepensionister til at få udbetalt pensionen, når de tager ophold i udlandet. De samlede merudgifter ved lovforslagene anslås til 240 mill. kr. i 1970–71 og 245 mill. kr. i 1971–72. Forslagene vedtages enstemmigt 11/12.

Socialministeren fremsætter endvidere forslag til lov for Færøerne om den offentlige sygeforsikring (enstemmigt vedtaget 28/11).

Minister for offentlige arbejder Guldberg genfremsætter forslag til lov om vintervedligeholdelse og renholdelse af veje (se 27/11 1968). I forhold til det tidligere forslag er der foretaget en begrænsning af de forpligtelser, der kan pålægges grundejere, hvis ejendom grænser til offentlig vej eller sti. Ministeren fremsætter videre forslag om ændringer i vejlove som følge af ændringerne i den kommunale styrelseslovgivning m. v. og forslag til lov om radiokommunikation, der vedtages enstemmigt 28/11.

Minister for Grønland A. C. Normann fremsætter forslag om ændring af lov for Grønland om indførselsafgifter m. v. (enstemmigt vedtaget 16/12) og forslag om ændring af lov om ungdomsklubber m. v. i Grønland.

Landbrugsminister Peter Larsen fremsætter forslag til lov om indkøbsforeninger for mindre jordbrugere, hvorefter der i 5 år fra 1/4 1970 kan stilles 25 mill. kr. til rådighed til udlån til foreningerne.

Undervisningsminister Helge Larsen fremsætter forslag om ændring af lov om statsstøtte til visse private seminarier. Formålet er at gøre undervisningen af elever på kursus til højere forberedelseseksamen

vederlagsfri på samme måde som for de lærerstuderende. Forslaget vedtages enstemmigt 12/12. Endvidere fremsætter undervisningsministeren forslag til lov om styrelsen af kommunernes skolevæsen og af virksomhed efter lov om fritidsundervisning m. v.

Handelsminister Knud Thomsen fremsætter forslag om ændring af næringsloven, der vedtages enstemmigt 31/10. Forslaget bemyndiger handelsministeren til efter indstilling fra Grosserer-Societetets Komité at bestemme, hvornår de københavnske grossereres tvungne medlemskab af Grosserer-Societetet, der fra 1/1 1969 er blevet en landsomfattende organisation, Danmarks Engros Handelskammer, skal ophøre. Endvidere bestemmes, at næringslovens bestemmelse om, at næringsbrevet skal afskaffes, først skal træde i kraft 1/1 1971 i stedet for som nu fastsat i loven 1/1 1970, for at der kan blive tid til at oprette et centralt erhvervsregister.

Finansminister Poul Møller fremsætter forslag om ændring af ligningsloven. Hovedformålet er at give regler om den skattemæssige lejeværdi af enfamilieshuse, der ikke er vurderet før 14. alm. vurdering. Lejeværdien foreslås i disse tilfælde fastsat til 2 pct. af ejendomsværdien efter 14. alm. vurdering i indkomståret 1969 og 2¼ pct. i indkomståret 1970, svarende til henholdsvis 3 og 3¼ pct. af værdien efter 13. alm. vurdering. Forslaget vedtages enstemmigt 9/12; 3 medlemmer undlader at stemme. Finansministeren fremsætter endvidere forslag om ændring af lov om indkomstbeskatning af aktieselskaber – skattefritagelse for saneringsselskaber – der vedtages enstemmigt 31/10, og forslag til lov om optagelse af statslån i udlandet, der giver bemyndigelse til at optage lån i udlandet til et samlet beløb af indtil 1.000 mill. kr. i udenlandsk valuta. Formålet er at styrke valutalikviditeten. Forslaget vedtages enstemmigt 27/11.

Justitsminister Thestrup fremsætter forslag til lov om offentlighed i forvaltningen, en videreførelse af den gældende lov om partsoffentlighed. Efter forslagets hovedbestemmelse kan enhver forlange at blive gjort bekendt med dokumenter i sager, der er eller har været under behandling i den offentlige forvaltning, men begæringen skal indeholde en nærmere angivelse af den pågældende sag, og hensynet til privatlivets fred og tungtvejende offentligretlige hensyn medfører en række vigtige undtagelser fra den almindelige regel, ligesom der ikke bliver adgang til interne arbejdsdokumenter. Sager om ansættelse og forfremmelse i det offentliges tjeneste holdes uden for den foreslåede offentlighedsordning. Justitsministeren fremsætter endvidere forslag om ændring af lov om pressens brug, hvorefter bestemmelsen om, at trykkerierne har pligt til at aflevere et eksemplar af alle periodiske skrifter til politiet, ophæves. Forslaget vedtages enstemmigt 31/10. Endelig fremsætter justitsministeren forslag om ændring af myndighedsloven (nedsættelse af myndighedsalderen fra 21 til 20 år) samt forslag om ændring af forskellige lovbestemmelser med 21 års aldersgrænse. Disse to forslag vedtages 12/12, begge enstemmigt.

Jørgen Peder Hansen (s.) genfremsætter forlag til folketingsbeslutning om fremme af forskning og produktudvikling i erhvervslivet og fremme af kontakten mellem erhvervslivet og forskningen (se 16/10 1968). 1. behandling 7/11.

Folketinget vælger Hanne Budtz (k.f.) til statsrevisor i stedet for indenrigsminister H. C. Toft.

14. – Kjær Rasmussen (vs.) genfremsætter forslag om ændring af straffeloven (forbud mod registrering af politisk tilhørsforhold i efterretningsøjemed (se 14/1). 1. behandling 22/10.

Aksel Larsen (s.f.) fremsætter forslag til folketingsbeslutning om Danmarks opsigelse af Den nordatlantiske Traktat og om andre skridt i forbindelse med overgangen til en alliancefri udenrigspolitik samt forslag til folketingsbeslutning om optagelse af diplomatisk forbindelse med fem regeringer, nemlig regeringerne i

Nordvietnam, Nordkorea, Østtyskland og Republikken Biafra og den proviosriske revolutionsregering i Sydvietnam. 1. behandling af begge forslagene 30/10.

15. – Bundvad (s.) genfremsætter forslag til folketingsbeslutning om gennemførelse af en pensionsreform (se 14/11 1968). 1. behandling 29/10.

Erling Dinesen (s.) genfremsætter forslag til folketingsbeslutning om ændring af lov om ferie med løn, lov om lærlingeforhold og medhjælperlov, og Krog Hansen genfremsætter socialistisk folkepartis tilsvarende forslag til beslutning om en reform af ferielovgivningen (se 9/2). 1. behandling af forslagene 28/10 sammen med regeringsforslag til lov om ferie.

Arne Larsen (s.f.) fremsætter forslag til folketingsbeslutning om fri bytteret for lejere og om oprettelse af central boligformidling i større byområder, og Helge Nielsen (s.) fremsætter forslag til folketingsbeslutning vedrørende ejerlejligheder (forbud mod oprettelse af ejerlejligheder i den bestående boligmasse). 1. behandling af forslagene 31/10.

Monopolrådet beslutter, at der ikke foreløbig skal indføres bindende kalkulationsregler for bilreparationer, efter at et 40 dages prisstop er udløbet. Håndværksrådets formand murermester Adolph Sørensen erklærer, at handelsministeren nu snarest bør benytte sin ret til at ophæve den ekstraordinære prislovgivning.

16. – Kaj Andresen (s.) fremsætter forslag om ændring af lov om boligbyggeri. Forslaget tilsigter en gradvis forhøjelse af det sociale byggeris kvota fra 13.000 til 18.000 lejligheder årligt. 1. behandling 13/11.

Krog Hansen (s.f.) genfremsætter forslag om ændring af lov om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v. (Forhøjelse af dagpenge m. v.) (se 21/11 1968). 1. behandling 18/11. Morten Lange (s.f.) genfremsætter forslag om ændring af lov om foranstaltninger i anledning af svangerskab – om indførelse af fri adgang til abort. 1. behandling 7/11.

21. – Ømann (s.f.) fremsætter forslag om ændring af ligningsloven. Forslaget drejer sig om den skattemæssige behandling af parcelhuse, men er noget videregående end et tilsvarende forslag fremsat 14/3, idet fradrag for private renter nu foreslås afskaffet i det hele taget. 1. behandling 4/11.

22. – Boligminister Hastrup fremsætter forslag om ændring af lov om boligsikring. Formålet er at sikre folkepensionister m. v. uændrede boligsikringsydelser trods forhøjelsen af pensionerne som kompensation for bortfald af nedslag i skatteansættelsen i forbindelse med kildeskattens ikrafttræden 1/1 1970. Forslaget vedtages enstemmigt 11/12.

Arbejdsminister Lauge Dahlgaard fremsætter forslag til lov om ferie. Forslaget indeholder en hovedsagelig teknisk revision af den eksisterende ferielovgivning. Den persongruppe, der omfattes af loven, udvides med lærlinge med lærekontrakt efter lærlingelovens § 1. Ved 1. behandling 28/10 sammen med de fra socialdemokratisk og folkesocialistisk side fremsatte forslag til folketingsbeslutning afviser arbejdsministeren og regeringspartierne s. og s.f.'s forslag om forlængelse af ferien til 4 uger og en tilsvarende forhøjelse af feriegodtgørelsen, idet spørgsmålet om feriens længde henvises til overenskomstforhandlingerne mellem arbejdsmarkedets parter.

Indenrigsminister H. C. Toft fremsætter forslag om ændring af lov om værnepligt, hvorved lægdsmandsinstitutionen nedlægges. Forslaget vedtages enstemmigt 11/12.

Aksel Larsen (s.f.) fremsætter forslag til folketingsbeslutning om nedsættele af et udvalg til at foretage en gennemgang af forbrugsbeskatningen. Efter 1. behandling 5/11 henvises forslaget til udvalgsbehandling, og 19/11 beslutter udvalget, at et særligt udvalg skal gennemgå og vurdere punktskatterne og komme med forslag til eventuelle revisioner, og forslagsstillerne tager derefter forslaget til folketingsbeslutning tilbage.

Finansminister Poul Møller fremsætter forslag om ændring af kildeskatteloven, arveafgiftsloven og landsskatteretsloven. Lovforslaget om ændring af kildeskatteloven har først og fremmest til formål at samordne reglerne om dødsbobeskatning og reglerne om arveafgift. Desuden foreslås der adgang for dødsboer til at indhente forhåndsbesked i skattespørgsmål. Ved 2. behandling 12/12 vedtages en ændring til kildeskatteforslaget, hvorefter der sker en lempelse af reglen om, at beskatning af medhjælpende hustru ikke kan finde sted, hvis hustruen i det pågældende indkomstår har haft særskilt indkomst. Et ændringsforslag fra s. og s.f. om, at der samtidig med lempelsen af arveafgiften for ægtefællen og udsættelsen af afgiftbsetalingen for privat skiftet bo sker en forhøjelse af arveafgiften for de fjernere arveklasser, forkastes. Ved 3. behandling 16/12 vedtages forslagene om ændring af kildeskatteloven og landsskatteretsloven enstemmigt, idet dog s.f. undlader at stemme om det sidstnævnte, og ændringen af arveafgiftsloven vedtages med 125 stemmer mod 11, idet s.f. stemmer imod.

Finansministeren fremsætter endvidere forslag om ændring af afskrivningsloven. Lovforslaget går ud på at indarbejde de regler om forskudsafskrivning på visse anskaffelser af maskiner m. v. og bygninger, som i en årrække har haft hjemmel i en tekstanmærkning til finansloven, i afskrivningsloven. Forslaget vedtages 27/11 med 122 stemmer mod 2; 2 undlader at stemme.

23. – Landbrugsminister Peter Larsen fremsætter forslag om tillæg til lov om en kornordning. Forslaget er fremkaldt af den situation, der er opstået for landbruget og kornhandelen, efter at monopolrådet har indberettet til handelsministeriet, at der er grundlag for at gribe ind mod den af landbrugets og kornhandelens organisationer indgåede aftale om mindstepriser for dansk korn af høst 1969. Lovforslaget vedtages 9/12 med 125 stemmer mod 11 (s.f.).

Ministeren for offentlige arbejder Guldberg fremsætter forslag til lov om visse hovedlandevejsstrækninger. Forslaget omfatter en række bemyndigelser til ministeren til anlæg af motorveje og hovedlandeveje m. v.

28. – Udenrigsminister Hartling fremsætter forslag om ændring af lov om Nordisk Råd. Ved forslaget udvides antallet af valgte (stemmeberettigede) repræsentanter fra de nuværende 69 til 78. Danmarks folketing vælger 16 medlemmer som hidtil, Finlands riksdag vælger 17 (16) Islands alting 6 (5) og Norges storting og Sveriges riksdag hver 18 (16). Desuden vælger Færøernes lagting 2 medlemmer, der indgår i Danmarks delegation, og Ålands landsting 1 medlem, der indgår i Finlands delegation. Ved forslagets 1. behandling 12/11 giver begge de færøske repræsentanter i folketinget, Hakún Djurhuus og Johan Nielsen, udtryk for deres skuffelse over, at færingernes ønske om en selvstændig delegation til Nordisk Råd ikke er blevet opfyldt. Forslaget vedtages enstemmigt 5/12, idet Poul Dam (s.f.) og Djurhuus undlader at stemme.

Justitsminister Thestrup fremsætter forslag om ændring af færdselsloven vedrørende hyrevogne. Forslaget imødekommer ikke hyrevognsorganisationernes og andres ønske om antalsbegrænsning for alle hyrevogne, men det foreslås, at kommunerne får adgang til i et hyrevognsreglement at fastsætte nærmere regler for hyrevognskørsel fælles for alle hyrevogne, idet der dog skal være adgang for kommunerne til at opretholde eller indføre en droskeordning. Der foreslås også en vis omlægning af administrationen af dette område, der henlægges til de kommunale myndigheder, således at politiets medvirken kun sker med henblik på varetagelsen af færdselsmæssige hensyn.

Bundvad (s.) fremsætter forslag om ændring af lov om den offentlige sygeforsikring. Dagpengene foreslås forhøjet og gjort ens for forsørgere og ikke-forsørgere. Maksimalsatsen forhøjes fra 67 kr. pr. dag til 100 kr. pr. dag, der indføres au-

tomatisk regulering og en bestemmelse om, at dagpengene ikke kan overstige 9/10 af den pågældendendes daglige fortjeneste mod hidtil 4/5. Ventetidsbestemmelserne foreslås ophævet, således som det allerede er sket for arbejdsløshedsforsikringens vedkommende, ligeledes foreslås begrænsningen af antallet af dage hvori sygedagpenge kan oppebæres, ophævet. 1. beh. 26/11.

Bundvad fremsætter endvidere forslag til folketingsbeslutning om ændring af lov om forsikring mod følger af ulykkestilfælde og af lov om erstatning til tilskadekomne værnepligtige m. fl., der tilsigter lignende forhøjelser og forbedringer. 1. beh. 26/11.

Dinesen (s.) fremsætter forslag om ændringer i lov om arbejdsløshedsanvisning og arbejdsløshedsforsikring (forhøjelse af dagpenge m. v.). 1. beh. 18/11.

Søgaard (s.) fremsætter forslag til folketingsbeslutning om foranstaltninger vedrørende de indkaldte værnepligtiges økonomiske og sociale forhold. 1. beh. 19/11.

Der er gennem en ny aftale mellem Nationalbanken og pengeinstitutterne åbnet mulighed for en lempelse af kreditrationeringen for det sociale byggeri i form af en midlertidig genbelåningsordning, således at det statsgaranterede (rentesikrede) almennyttige boligbyggeri på 12–13.000 lejligheder om året kan blive gennemført. (Finansieringsvanskelighederne er opstået ved afskaffelsen af forhåndslåneordningen med udstedelse og salg af obligationer under byggeri).

Det meddeles, at professor, dr. polit. Anders Ølgaard er udset til formand for det økonomiske råd efter professor, dr. polit. Carl Iversen, der fratræder 1/1 1970.

29. – Monopolrådet godkender landbrugsorganisationernes ansøgning om forhøjelse af hjemmemarkedspriserne med 25 øre pr. kg for smør og 15 øre pr. kg for svinekød, okse- og kalvekød, fjerkrækød og æg. Prisforhøjelserne svarer til en årlig merindtjening for landbruget på 60–65 mill. kr.

30. – Såvel Arne Larsen (s.f.) som Otto Mørch (s.) fremsætter forslag om ændring af færdselslovens bestemmelser om hyrevogne. Begge forslagene tager sigte på en regulering af antallet af hyrevogne og indgreb mod »piratkørsel«. 1. beh. 6/11 sammen med regeringsforslaget (se 28/10).

31. – Jens Kampmann (s.) fremsætter forslag til folketingsbeslutning om bekæmpelse af forurening. Forslaget samler sig om tre hovedpunkter: 1) effektivisering af det administrative system bl. a. gennem oprettelse af sundhedskommissioner for hvert amt, 2) oprettelse af et centralt forsknings- og informationsinstitut og 3) indgreb mod svovlindholdet i brændselsolien, blyindholdet i højoktanbenzin, nedgravede olietanke, udvidet kontrol med levnedsmidler samt påbud om støjdæmpning af motorkøretøjer. 1. beh. 27/11.

November 1969

6. – Justitsminister Thestrup fremsætter forslag til lov om svangerskabsafbrydelse. Forslaget går ud på i overensstemmelse med et kommissionsflertal at liberalisere adgangen til abort.

11. – Kjeld Olesen (s.) fremsætter forslag til folketingsbeslutning vedrørende idrættens forhold (Om nedsættelse af en hurtigt arbejdende kommission). 1. beh. 9/12.

14. – Holst (s.) fremsætter forslag til folketingsbeslutning vedrørende fremtidsforskning. Forslaget tager sigte på at fremme forskningsmuligheder, der belyser alternative løsningsmuligheder og langtidsvirkninger såvel over for de besluttende

og bevilgende myndigheder som over for offentligheden, og der foreslås oprettet en fond. 1. beh. 28/11.

18. – På et ministermøde besluttes det at omdanne administrationsrådet og dets sekretariat til et departement med en ansvarlig chef og et rådgivende organ. Departementschefen, som skal sortere under arbejdsministeren, der skal være formand for rådet, får adgang til direkte for de enkelte ministre at forelægge spørgsmål vedrørende administrations- og rationaliseringsforhold. Samtidig nedsættes et regeringsudvalg – identisk med regeringens politisk-økonomiske udvalg – bestående af statsministeren som formand, finansministeren, økonomiministeren og arbejdsministeren. Dette udvalg skal følge administrations- og rationaliseringsarbejdet og behandle indstillinger fra administrationsdepartementet.

20. – Folketinget behandler en forespørgsel til statsministeren af Kjær Rasmussen (vs.), der anmoder regeringen om at oplyse, hvilke retningslinier der ligger til grund for den tiltagende anvendelse af politistatsmetoder i form af f. eks. ransagning uden dommerkendelse, retsmøder for lukkede døre, beslaglæggelse af tidsskrifter, militær infiltration på universitetsområdet og manglende vilje til efterforskning af højtstående embedsmænds ansvar for dette samt beskyttelse af en vicepolitiinspektør, der afgiver falsk forklaring i retten. Den aktuelle baggrund for forespørgslen er, at det er kommet frem, at der i Københavns universitets anneks i Kejsergade har været installeret en militær varslingscentral, og at politiet er skredet ind over for enkelte blade, som har bragt oplysninger i denne forbindelse.

Statsminister Hilmar Baunsgaard afviser beskyldningerne og udtaler, at man ikke kan lukke øjnene for at der findes kræfter, som i en given situation med ulovlige midler vil omstyrte den demokratiske samfundsordning, og at samfundet skal kunne overvåge, forebygge og modvirke aktiviteter, der kan medføre fare for selvstændighed, sikkerhed og lovlig samfundsorden. Han siger videre, at efterretningstjenesten, der ikke er rettet mod danske borgere, udfolder sin virksomhed på lovlig grund. Også justitsminister Thestrup og forsvarminister Ninn-Hansen tager ordet i debatten og udtaler sig på linie med statsministeren. Forsvarsministeren udtaler på et spørgsmål af Gert Petersen (s.f.) at Kejsergadeinstallationerne var et led i varslingstjenesten, som må være hemmelig, såvel i placering om funktioner, og der vil derfor ikke ved denne eller andre lejligheder blive givet besked om funktionerne, heller ikke selv om tjenesten i Kejsergade er ophørt.

Kjær Rasmussen fremsætter et dagsordensforslag, der tager afstand fra politiets optræden i sagerne mod Politisk Revy og Vietnam-Orientering og konstaterer, at regeringens erklæring af 30/9 1968 om efterretningstjenestens registrering på grundlag af politisk virksomhed på baggrund af justitsministerens seneste offentlige udtalelser må anses for vildledende, og at folketinget erkender sin manglende mulighed for effektivt at kontrollere efterretningstjenestens virksomhed. Poul Dam (s.f.) foreslår en dagsorden, hvorefter folketinget beslutter at nedsætte et udvalg på 17 medlemmer til at undersøge mulighederne for en effektiv parlamentarisk kontrol med politiets efterretningstjeneste. Derefter foreslår Langkilde (k.f.) på regeringspartierns vegne en dagsorden, der tager statsministerens redegørelse til efterretning herunder at regeringen, når de aktuelle sagers retslige behandling er afsluttet, vil overveje, om der er anledning til at revidere de instrukser, der ligger til grund for efterretningsvæsenets virksomhed. Socialdemokratiets ordfører Kjeld Olesen, erklærer, at hans parti ikke kan stemme for noget af de stillede dagsordensforslag. Regeringspartiernes dagsordensforslag vedtages derefter med 90 stemmer mod 12 (s.f. og vs.). Socialdemokraterne undlader at stemme, det samme gør Jens Peter Jensen

(Sorø amt) (v.) med den motivering, at han helst havde set, at regeringspartierne havde undladt at stille dagsordensforslag, men subsidiært havde kunnet stemme for det, hvis det havde nøjedes med at tage statsministerens redegørelse til efterretning.

27. – Undervisningsminister Helge Larsen fremsætter i folketinget en redegørelse for uddannelsespolitikken. Redegørelsen debatteres 3/12.

Under 1. behandling af det socialdemokratiske forslag til folketingsbeslutning om bekæmpelse af forurening (se 31/10) foreslår Morten Lange (s.f.) en dagsorden, der opfordrer regeringen til at overføre et beløb på 500 mill. kr. af finansårets forventede kasseoverskud til statens bygge- og boligfond til kommunernes finansiering af rensnings- og kloakanlæg. Forslaget forkastes med 72 stemmer mod 50 (s., s.f. og vs.). Under debatten erklærer indenrigsminister H. C. Toft, at det må anses for rigtigst at afvente resultatet af det nedsatte forskningsråds arbejde.

28. – Finansminister Poul Møller fremsætter forslag til finanslov for 1970–71 og fremlægger samtidig budgetoverslag for de 3 følgende finansår. De samlede indtægter i 1970–71 er anslået til 33.7 milliarder kr. og de samlede udgifter på drifts-, anlægs- og udlånsbudgettet til 32.2 milliarder kr., hvilket giver et overskud på omkring 1.5 milliarder kr., medens overskuddet i 1968–69 ifølge statsregnskabet var godt 350 mill. kr. og for 1969–70 nu skønnes at ville blive godt 600 mill. kr. Udviklingen af overskuddet afspejler den gradvise stramning af finanspolitikken, som er nødvendiggjort af det øgede efterspørgselspres og det voksende underskud på betalingsbalancen. Den reelle udgiftsstigning fra 1969–70 til 1970–71 skønnes at blive godt 2 milliarder kr. eller godt 7 pct., hvoraf omkring halvdelen vedrører socialministerens budget og særlig pensionsudgifterne. Finansministeren beskæftiger sig i sin fremsættelsestale ret udførligt med de nydannelser inden for budgetlægningen, som regeringen har iværksat for at få en mere effektiv styring af udgiftsforløbet, nemlig budgetteringsrammerne og personalelofterne, og nævner, at den samlede udgiftsstigning, som budgetteringsrammerne er udtryk for, fra 1969–70 til 1970–71 andrager 4.1 pct., og de følgende finansår henholdsvis 2.9, 2.7 og 1.7 pct. Budgetteringsrammerne omfatter imidlertid kun omkring halvdelen af samtlige statsudgifter. Udenfor falder de lovbundne udgifter, og denne del af udgifterne stiger fra 1970–71 og fremefter med henholdsvis 3.7, 3.7 og 3.1 pct. Til disse stigninger vil komme en forøgelse som følge af højere priser, lønninger og pensioner, og uden for budgetteringsrammerne ligger tillige de beløb, der afsættes på budgetterne til imødegåelse af merudgifter som følge af nye beslutninger i den periode, udgifterne dækker.

Undervisningsminister Helge Larsen fremsætter forslag til lov om lægevidenskabelig studenterundervisning på hospitaler under Københavns hospitalsvæsen og Københavns amts sygehusvæsen. Ved lovforslaget søges tilvejebragt hjemmel for ved det lægevidenskabelige fakultet under Københavns universitet at oprette to nye kliniske lægeskoler, der sideordnet med rigshospitalet kan varetage undervisningen i fag ved 2. del af det lægevidenskabelige studium. Undervisningsministeren fremsætter endvidere forslag til lov om Københavns universitets placering og universitetscentre. Lovforslaget bestemmer, at der snarest oprettes et universitetscenter ved Roskilde og at der oprettes et universitetscenter i Aalborg. Med henblik herpå nedsættes der en planlægningsgruppe, som skal udarbejde forslag til en koordinering og udbygning af videregående uddannelser i Aalborg. Endvidere skal der senere oprettes et universitetscenter i den sydlige del af Jylland.

Boligminister Hastrup fremsætter forslag til lov om sammenlægning af kredit- og hypotekforeninger m. v. Baggrunden for forslaget er, at kredit- og hypotekforenin-

gerne under realkreditkommissionens arbejde er blevet enige om at gå ind for en to-lags ordning med de hidtidige kredit- og hypotekforeninger som 1. prioritetsinstitutter og realkreditfondene som sekundære prioritetsinstitutter, samt kommunesammenlægningerne.

Boligministeren fremsætter endvidere forslag om ændring i byggelov for købstæderne og landet. Baggrunden for forslaget er, at den hidtidige sondring mellem købstæder og sognekommuner bortfalder ved kommunalreformens ikrafttræden 1/4 1970.

Boligministeren fremsætter i folketinget en redegørelse for statens lokale- og byggeadministration (se 8/5). Redegørelsen debatteres 4/12.

December 1969

2. – Undervisningsminister Helge Larsen fremsætter forslag til lov om udbygningen af Odense universitetscenter, og handelsminister Knud Thomsen fremsætter forslag til lov om lån til håndværk og mindre industri. Håndværkerkommissionen har i sin betænkning stillet forslag om, at den bevilling på 10 mill. kr., der nu står til rådighed for statens långivning til håndværk og mindre industri, forhøjes med 10 mill. kr., og handelsministeren følger på dette punkt kommissionen, dog med den modifikation, at bevillingen for finansåret 1970–71 kun forhøjes med 5 mill. kr., således at forhøjelsen med 10 mill. kr. først får virkning fra og med finansåret 1971–72.

Kulturminister K. Helveg Petersen fremsætter forslag til lov om teatervirksomhed. Ifølge lovforslaget skal bevillingssystemet afløses af tilladelser, der gives af de lokale politimyndigheder, og støtten til teatrene forhøjes. På finansloven vil merudgiften beløbe sig til ca. 6 mill. kr., hvis forslaget vedtages.

Poul Dam (s.f.) fremsætter et forslag til lov om offentlige indsamlinger, der bygger på de tre principper: indsamlingsfrihed, sikkerhed for borgerne for, at der administreres forsvarligt og at de indsamlede midler anvendes i overensstemmelse med de offentliggjorte formål samt at indsamlingerne foregår uden gene for de borgere, som ikke ønsker at yde bidrag. 1. beh. 13/1 1970.

Folketinget behandler en forespørgsel af Peter Nielsen (s.), der ønsker oplysning om regeringens planer for rationaliseringen af statsadministrationen og regeringens overvejelser med hensyn til administrationsrådets fremtid. Statsminister Hilmar Baunsgaard gør rede for regeringens beslutning om administrationsrådets afløsning af et departement m. v. (se 18/11).

3. – Finansminister Poul Møller fremsætter forslag om ændring af lov om vurderingen af landets faste ejendomme. Den vigtigste ændring går ud på, at årsomvurderingen i 1970 bortfalder.

Justitsminister Thestrup fremsætter forslag til lov om fremgangsmåden ved udpantning for skatter og afgifter m. v. samt forslag om ændring i lov om rettens pleje (Ophævelse af udpantningsfristen) samt forslag om ændring af lov om en statstidende. Dette forslag går ud på, at Statstidende ikke længere skal udkomme på mandage samt dagen efter 2. påskedag, 2. pinsedag og 2. juledag. Begrundelsen er arbejdstidsforkortelsen.

5. – Ivar Nørgaard (s.) fremsætter forslag til lov om visse hovedlandevejsstrækninger i og ved København. 1. beh. 21/1 1970.

9. – Økonomiministeren fremsætter en redegørelse for folketinget om forholdsregler af mere langsigtet karakter med det for-

mål at sikre balancen i den danske økonomi, idet udviklingen i 1969 med det meget store underskud på betalingsbalancen og udviklingen på obligationsmarkedet har afsløret visse grundlæggende svagheder i økonomien. Hvad obligationsmarkedet angår, henviser økonomiministeren til Kurt Hansen-udvalgets betænkning afgivet for en måneds tid siden, der foreslår, at den fastsatte grænse for långivning i faste ejendomme ikke som hidtil skal være bestemt af ejendommens pantesikkerhed, men tillige bør bero på formålet med långivningen, og at afdragstiderne nedsættes. Endvidere har udvalget peget på ønskeligheden af en øget selvfinansieringsgrad i kommunernes økonomi. Regeringen har dog ønsket at modificere udvalgets skitse og besluttet at fremsætte forslag, der tager problemerne omkring opsparingen og kapitalmarkedet op med et bredere udgangspunkt. Økonomiministeren nævner derefter, at socialministeren vil fremsætte forslag om, at en forhøjelse af folkepensionsbidraget i nogle år opsamles i en social fond, der i løbet af nogle år vil kunne udbygges til en størrelsesorden af 5–6 milliarder kr., hvoraf den første rate af en tillægspension vil kunne udbetales fra 1976. Blandt regeringens forslag indgår endvidere en række finans- og boligpolitiske foranstaltninger. Finansministeren vil fremsætte forslag om præmiering af boligopsparingskontrakter og forhøjelse af lejeværdien for nyopførte og nyerhvervede parcelhuse til 4 pct. af den senest foreliggende vurdering.

Umiddelbart efter økonomiministerens redegørelse fremsættes de første af de bebudede lovforslag af finansministeren og boligministeren. Finansministeren fremsætter forslag om ændring af ligningsloven vedrørende bolig i egen ejendom, og boligministeren fremsætter forslag om ændring af lov om kreditforeninger, ændring af lov om hypotekforeninger og ændring af lov om boligbyggeri. I fremsættelsestalen nævner boligministeren, at der mellem Grundejernes Landsforbund og Lejernes Landsorganisation 20/11 er opnået principiel enighed om en løsning af huslejeproblemerne, som skulle føre til en afvikling af de hidtidige lejerestriktioner og dermed til en normalisering af boligmarkedet. Efter henstilling fra statsministeren og de forskellige partier nedsættes straks inden 1. behandling et 21 mands udvalg til behandling af de fremsatte lovforslag.

11. – Folketinget afslutter en to dages debat om finanslovforslaget, en debat, der i høj grad drejer sig om de netop bebudede foranstaltninger til opretning af skævhederne i dansk økonomi (se 9/12).

12. – Finansminister Poul Møller fremsætter forslag til lov om boligsparekontrakter (se 9/12). Forslaget giver adgang for alle personer over 18 år til ved oprettelse af en boligsparekontrakt at opnå en præmie fra staten, såfremt der over en periode på 3–5 år i månedligt gennemsnit opspares mindst 100 kr. og højst 500 kr. Præmien beregnes som 4 pct. af det til enhver tid opsparede beløb og tilskrives ved udbetaling af beløbet til anvendelse til boligformål ved opsparingsperiodens udløb.

16. – Kjær Rasmussen (vs.) fremsætter forslag til folketingsbeslutning om rigsretstiltale mod justitsminister Thestrup, fordi han har givet folketinget vildledende oplysninger om, i hvilket omfang der bliver foretaget registrering af personer som følge af deres politiske virksomhed.

17. – Hans Hækkerup (s.) fremsætter forslag til lov om revision af de kommunale forhold i hovedstadsområdet. Det foreslås, at det pålægges kommunalreformkommissionen at foretage en undersøgelse af og fremkomme med forslag om, hvilke ændringer i de bestående kommunale forhold i hovedstadsområdet der må anses for ønskelige for at tilvejebringe et hensigtsmæssigt grundlag for den fremtidige

varetagelse af de kommunale og amtskommunale samt andre fælles opgaver inden for området.

Kjær Rasmussen (vs.) fremsætter forslag til folketingsbeslutning om ændringer i arbejdsanvisningen m. v. Forslaget går ud på, at arbejdsanvisningen vender tilbage til fagbevægelsens arbejdsløshedskasser, og at arbejdsløses afvisning af at tage arbejde der kræver, at vedkommende skifter bopæl eller forlader sit hjemsted, eller som ligger uden for vedkommendes hidtidige arbejds- og/eller fagområde, ikke kan medføre bortfald af understøttelse. Endvidere foreslås det, at arbejdsministeriet skal bestemme placeringen af nye virksomheder med mere end 5 ansatte.

ØKONOMI OG POLITIK

POLITISKE OG ØKONOMISKE
KVARTALSOVERSIGTER

43. ÅRGANG
1969

UDGIVET AF
SELSKABET FOR HISTORIE OG
SAMFUNDSØKONOMI

SELSKABET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI

MUNKSGAARDS FORLAG A/S

PERSON- OG SAGREGISTER

Aalto, Arvo, finsk pol.: 118.
Aaltonen, Aimo, finsk pol.: 187.
Adenauer, Konrad, vesttysk pol.: 115.
Adoula, Cyrille, congolesisk min.: 320.
Afrifa, A. A., ghanesisk min.: 187.
Afzalur Rahman Khan, pakistansk pol.: 116.
Aimanshe, Muhammad, somaliansk general: 419.
Aldrin, Edwin, am. astronaut: 319.
Aleixo, Pedro, brasiliansk vicepræs.: 321.
Alfonso XIII, spansk konge: 319.
Allon, Yigan, israelsk min.: 115.
Almond, G. A., am. prof.: 134.
Andersen, Andersen, da. pol.: 117, 120, 205, 324.
Andersen, K. B., da. pol.: 127, 197.
Andersson, Sven, sv. forsvarsmin.: 417.
Andreasen, Dagmar, da. pol.: 208.
Andresen, Kaj, da. pol.: 424, 426.
Ankrah, Joseph, ghanesisk præs.: 187.
Anlaqi, Muhammad Saleh al-, sydjemenittisk pol.: 195.
Appiah, Joe, jordansk pol.: 320.
Arafat, Yassir, Al Fatahleder: 321, 419
Aragon, Louis, fr. digter: 247.
Arendt, Walter, vesttysk socialmin.: 415.
Arikpo, nigeriansk pol.: 56.
Armstrong, Neil, am. astronaut: 319.
Arnth-Jensen, N., da. direktør: 197.
Asplin, Sven, sv. socialmin.: 417.
Australien: Malaysia og Singapore, 115. Parlamentsvalg, 418. Regeringsdannelse, 114, 420.
Awadalla, Babiker, sudanesisk premiermin.: 193.
Awadallah, Abu Bakr, sudanesisk min.: 419.
Awolowo, Obafemi, nigeriansk pol.: 48, 56.
Ayub Khan, pakistansk præs.: 113, 114, 116.
Azhari, Ismail al-, sudanesisk præs.: 189, 193.
Bakhtiar, Teymour, iransk pol.: 187.
Balewa, Abubakar Tafawa, nigeriansk pol.: 48.
Bernard, Lance, austr. pol.: 420.
Barzel, Rainer, vesttysk pol.: 415.
Baunsgaard, Bernhard, da. pol.: 327.
Baunsgaard, Hilmar, da. statsmin.: 117, 119, 122, 123, 124, 200, 201, 202, 204, 206, 207, 209, 324, 326, 328, 329, 330, 424, 429, 431.
Bell, Daniel, am. prof.: 136.
Bengtsson, Ingemund, sv. min.: 112, 417.
Benn, Anthony Wedgewood, brit. min.: 416.
Bertrand, Jean-Jacques, canadisk pol.: 194.
Bhutto, Zulfiqar Ali, pakistansk pol.: 112, 113.
Biafra: se Nigeria.
Bilak, Vasil, tjek. pol.: 186.
Bilgrav-Nielsen, Jens, da. pol.: 118.
Billères, René, fr. pol.: 247.
Bjarnason, Sigurdur, islandsk pol.: 124.
Bjerregaard, Søren, da. pol.: 206.
Blanco, Luis Carrero, sp. vicepræs.: 419.
Bolivia: Militærkup, 322: Regeringsændring, 189.
Bomboko, Justin Marie, congolesisk min.: 320.
Borten, Per, no. statsmin.: 322.
Bourguiba, Habib, tunesisk præs.: 420.
Bousseir, Salah, libysk min.: 321.
Brandt, Willy, vesttysk forbundskansler: 322, 415, 421.
Brasilien: Præsidentvalg, 416 f. Regeringsændring, 321.
Bratteli, Trygve, no. pol.: 124.
Brauer, Kurt, da. pol.: 122.
Bravo, Gregorio Lopez, sp. mi.: 419.
Brezjnev, Leonid, sovj. partisekr.: 195.
Budtz, Hanne, da. pol.: 424, 425.
Bundvad, Kaj, da. pol.: 121, 426, 427, 428.
Bunting, Ronald, nordirsk major: 190.

Burger, Warren, am. jurist: 195.
Bury, Leslie, austr. finansmin.: 420.
Busia, Kofi, ghanesisk pol.: 320.
Bustani, Emile, libanesisk general: 419.

Caglayangil, Ihsan Sabri, tyrk. min.: 420 f.
Callaghan, James, brit. indenrigsmin.: 189, 320, 416.
Cambodia: DDR, 191. USA, 195. Vesttyskland, 195.
Canada: NATO, 187.
Candia, Alfredo Ovando, bol. præs.: 322, 417.
Capitant, René, fr. pol.: 188, 245, 323.
Carlsson, Ingvar, sv. undervisningsmin.: 417.
Casey, Lord, austr. generalguv.: 114.
Cassel, Leif, sv. pol.: 124.
Castiella, Fernando Maria, sp. pol.: 419.
Cernan, Eugene, am. astronaut: 192.
Cernik, Oldrich, tjek. ministerpræ.: 110, 186, 323.
Chaban-Delmas, Jacques, fr. premiermin.: 194, 240, 242, 243, 244.
Chalfont, Lord, brit. min.: 320.
Chamoun, Camille, libanesisk pol.: 112.
Charles, brit. prins: 318.
Chichester-Clark, James, nordirsk premiermin.: 189, 190.
Chile: Parlamentsvalg, 115.
Chou En-lai, kinesisk ministerpræs.: 416.
Christensen, Henry, da. pol.: 203, 209, 210, 328.
Christensen, P. Nørby, da. pol.: 329.
Christensen, Robert, da. pol.: 208.
Christiansen, Arne, da. pol.: 205.
Cisar, Cestmir, tjek. pol.: 323.
Cohn-Bendit, Daniel, vesttysk stud.: 239.
Collins, Michael, am. astronaut: 319.
Colotka, Peter, tjek. pol.: 111, 186, 190.
Congo (Brazzaville): Regeringsomdannelse, 111.
Congo (Kinshasa): Regeringsomdannelse, 320.
Costa e Silva, Artur da, brasiliansk præs.: 321, 416.
Couve de Murville, Maurice, fr. pol.: 188, 194, 245, 418.
Cripp, Stafford, brit. pol.: 320.
Crosland, Anthony, brit. pol.: 416.
Cyrankiewicz, Josef, polsk ministerpræs.: 422.
Dahlgaard, Lauge, da. arbejdsmin.: 196, 199, 426.
Dahomey: Militærkup, 422.
Dalsager, Poul, da. pol.: 197.
Dam, Poul, da. pol.: 121, 123, 422, 429, 431.
Danmark: Abortlov, 426. Administrationsråd, 429. Afgiftsforhøjelser, 203. Afskrivningslov 427. Afsætningslov, 204. Akademikerstrejke, 330. Aktieselskabsbeskatning, 425. Aktieselskabslov, 123. Amtskommunal indkomstskat, 118. Arbejdsanvisning, 196, 426, 433. Arbejdsmarkedet 406 ff. Arveafgiftslov, 427. Avancestop, 197. Beskæftigelse, 100, 182 f, 306 ff. Betalingsbalance, 95, 175 ff, 302, 410. Boligbyggeri, 329, 426. Boliglovgivning, 426, 431, 432. Boligsikring, 426. Byggefredning, 424. Byrdefordeling, 119, 202. Deponeringssats, 203 f. Diskontoforhøjelse, 128, 196, 202. Dødsbobeskatning, 128. EEC, 422. Egnsudvikling, 122, 145 ff. Ejendomsbeskatning, 118. Ejendomsvurdering, 431. Erhvervsfonden, 122. Ferielov, 196, 426. Finanslov, 128, 430. Finansudvalget, 197, 201 f. Folkepension, 125, 200, 424. Forbrugsbeskatning, 426. Forsikringsreform, 123 f. Forsvar, 122, 123, 198, 207. Forurening, 428, 430. Fremtidsforskning, 428 f. Færdselslov, 205, 427. Grønland, 121. Hjemmemarkedsordning, 125, 204. Højere uddannelse, 126. Indlånsrentesats, 204. Industriforbund, 325. Investeringer, 103. Iraq, 118. Journalisthøjskolen, 204. Kapitalformidling, 211. Kildeskat, 126, 427. Kildeskattehus-sagen, 197, 201. Kommunallovgivning, 120. Kommunalreform, 126, 127, 205 f. Konkurslovgivning, 208. Kornordning, 204, 427. Kreditmarked, 105. Krogstrup-udvalg, 210. Kulturpolitik, 120, 125. Kurt Hansen-udvalget, 208. Landbrug, 3 ff, 127, 204. Landbrugsordning, 210. Lejelov, 208. Ligningslov, 425, 426, 432. Lærlingeloven, 121. Markedspolitik, 209, 330. Markedssituation, 121. Monopoltilsynet, 203. Myndighedsloven, 425. Narkomani,

119, 120. NATO, 207, 425. Naturfredning, 209. NORDEK, 118, 120, 121, 122, 324, 325, 330. Nordisk Råd, 124, 427. Nordvietnam, 117, 118, 208. Næringsloven, 425. Obligationsmarkedet, 208. Offentlighed i forvaltningen, 425. Overenskomstforhandlinger, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 128, 199, 200. Pengemarkedet, 105. Pengepolitik, 203, 313, 330. Prisniveau, 211. Produktion, 100, 182 f. Regeringsændring, 324. Reguleringspristallet, 123, Saneringslovgivning, 208. SDR (Internationale Valutafond), 120. Skattepolitik, 328. Skolelov, 119, 121, 127, 206. Sociale ydelser, 128. Sokkelsagen, 123. Stempelafgift, 199. Storebæltsbro, 118. Storlufthavn på Saltholm, 118, 119, 122, 123, 124, 198. Straffeloven, 118. Svangerskabsafbrydelse, 428. Sydvietnam, 324. Sygeforsikring, 196, 427. Tilbudspligt, 208. Tillægsbevillingslov, 201. Tjenestemandslønninger, 199 f. Tjenestemandspension, 123. Trafikpolitik, 118. Udbyttedeling, 326. Uddannelsespolitik, 430. Uddannelsesstøtte, 123, 124, 209. Udenlandske arbejdere, 324, Udenrigshandel, 410. Udenrigspolitik, 116, 205. Udlånsrenten, 128. Udskrivningslov, 126, 208. U-landspolitik, 117, 125, 127. Ulykkesforsikring, 428. Universiteter, 197, 430, 431. Valgretsalder, 207, 210, 215 ff. Valutahandelen suspenderes, 202. Valutastilling, 200 f. Vandløbslov, 128. Værnepligt, 426. Ægteskabslov, 205. Økonomiske Råd, 197. Økonomiske situation, 92 ff, 174 ff, 298 ff, 404 ff.

Dayan, Moshe, israelsk forsvarsmin.: 113, 116.

Debré, Michel, fr. udenrigsmin.: 111, 194, 246.

Deferre, Gaston, fr. pol.: 190, 193, 238, 239, 240, 243.

Daifallah, Hamad Nil, sudanesisk pol.: 193 .

Demirel, Suleyman, tyrk. ministerpræs.: 420, 421.

Desai, Morarji, indisk finansmin.: 319, 420.

Deutsch, Karl W., am. prof.: 134.

Dinesen, Erling, da. pol.: 196, 199, 209, 210, 426, 428.

Djurhuus, Hákun, da. pol.: 208, 427.

Don Juan, sp. greve: 319.

Dubček, Alexander, tjek. pol.: 111, 186, 194, 323.

Ducatel, Louis, fr. pol.: 193, 240.

Duclos, Jacques, fr. pol.: 193, 238, 239, 240, 241.

Duhamel, Jacques, fr. pol.: 193, 194, 242, 318.

Dzur, Martin, tjek. forsvarsmin.: 110.

Easton, David, am. prof.: 131, 134.

Eddé, Raymond, libanesisk pol.: 112, 420.

Egal, Muhammad Ibrahim, somaliansk min.: 417.

Ehmke, Horst, vesttysk pol.: 415.

Eire: Parlamentsvalg, 195.

Eisenhower, Dwight D., am. pol.: 116.

Elbæk, Else, da. pol.: 327.

Elizabeth II, brit. dronning: 318.

Elkær-Hansen, N., da. amtmand: 210, 324.

Enahoro, nigeriansk pol.: 48, 56.

Eppler, Erhard, tysk min.: 415.

Erban, Euzen, tjek. pol.: 186.

Eriksen, P. E., da. pol.: 206.

Erlander, Tage, sv. statsmin.: 322, 417.

Ertl, Josef, vesttysk min.: 415.

Eshkol, Levi, israelsk premiermin.: 115.

Fairbairn, David, austr. pol.: 418, 420.

Faulkner, Brian, nordirsk min.: 110, 190.

Faure, Edgar, fr. pol.: 194, 242, 245, 246.

Faure, Maurice, fr. pol.: 247, 248.

Federspiel, Per, da. pol.: 122, 206.

Ferri, Mario, ital. pol.: 318.

Finland: Kommunistpartiets kongres, 187.

Fortas, Abe, am. jurist: 192.

Franco, Francisco, sp. general: 319, 419.

Franke, Egon, vesttysk min.: 415.

Frankrig: Devaluering, 320. Folkeafstemning, 114, 188. Forfatningsreform, 114. Israel, 111. Mellemøstenforhandlinger, 114. Partidannelse, 323. Prisstop, 320. Præsidentvalg, 188, 189, 193 f, 236 ff.

Freeth, Gordon, austr. udenrigsmin.: 418, 420.

Frei, Eduardo, chilesisk præs.: 115.

Frei, Roger, fr. min.: 194.

Friedrich, Carl J., am. prof., 134.

From, Simon, da. pol.: 424.

Fontanet, Joseph, fr. min.: 242.

Gammelgaard, Søren, da. prof.: 211.

Garaudy, Roger, fr. filosof: 247.

Gaulle, Charles de, fr. general: 111, 114, 188, 233, 234, 235, 236, 237, 240, 242, 243, 244, 245, 246, 248, 418.
Geijer, Lennart, sv. justitsmin.: 417.
Gemayel, Pierre, libanesisk pol.: 112, 114.
Genscher, Hans Dietrich, vesttysk indenrigsmin.: 415.
Gerstenmaier, Eugen, vesttysk pol.: 113.
Ghana: Regeringsændring, 187. Valg, 320.
Ghandi, Indira, indisk premiermin.: 114, 319, 320, 420.
Ghedemah, Komla, ghanesisk pol.: 320.
Giap, Vo Nguyen, nordvietnamesisk general: 322.
Gibbs, Humprey, rhodesisk guvernør: 195.
Giri, V. V., indisk pol.: 190, 320.
Giscard d'Estaing, Valery, fr. finansmin.: 188, 189, 194, 236, 242, 244, 318, 320.
Gjerulff, Th., da. jurist: 197.
Gorton, John, austr. premiermin.: 115, 418, 420.
Gowon, Yakubu, nigeriansk general: 51, 55, 56.
Grechko, Andrej, sovjetisk forsvarsmin.: 186.
Greenwood, Anthony, brit. pol.: 416.
Grey, Anthony, brit. journalist: 415.
Grunewald, Augusto Rademarker, brasil. admiral: 321.
Grünbaum, Henry, da. pol.: 209, 328.
Grækenland: Europarådet, 422. Militærhjælp, 114.
Gudnason, Bjarni, islandsk pol.: 193, 421.
Guichard, Olivier, fr. undervisningsmin.: 194.
Guldberg, Ove, da. trafikmin.: 118, 119, 123, 424, 247.
Gurion, Ben, israelsk pol.: 116, 419.
Gustafsson, Hans, sv. pol.: 417.
Haithem, Muhammad Ali, sydjeminittisk pol.: 195.

Hajek, Jiri, tjek. pol.: 110, 323.
Hansen, Erik, da. pol.: 329.
Hansen, Jørgen Peder, da. pol.: 425.
Hansen, Kurt, da. departementschef: 208, 432.
Hansen, Ove, da. pol.: 202.
Harriman, Averell, am. diplom.: 111.
Hart, Judith, brit. pol.: 416.
Hartling, Poul, da. udenrigsmin.: 118, 119, 124, 125, 198, 324, 325, 330, 427.
Hasluck, Paul, austr. pol.: 114.
Hassan al Rida, libysk kronprins: 321.
Hassel, Kai-Uwe von, vesttysk pol.: 114, 415.
Hastrup, Åge, da. lønnings- og pensionsmin.: 120, 123, 199, 327, 426, 430.
Hathi, Jai Sukblal, ind. min.: 420.
Haugaard, Svend, da. pol.: 206, 207.
Haunstrup Clemmensen, Erik, da. pol.: 122, 209, 325.
Have, Thomas, da. pol.: 210.
Hawadalla, Farouk Osman, sudanesisk min.: 193.
Healey, Denis W., brit. forsvarsmin.: 416.
Heineke, Svend, da. arbejdsgiverform.: 124.
Heinemann, Gustav, vesttysk præs.: 115, 322, 415.
Heinesen, Knud, da. radiorådsformand: 326.
Helén, Gunnar, sv. pol.: 322.
Helou, Charles, libanesisk præs.: 111, 190, 418, 419.
Helveg Petersen, Kristen, da. kulturmin.: 125, 327, 424, 431.
Helveg Petersen, Niels, da. pol.: 209, 328.
Hertling, Knud, da. pol.: 208.
Hertzog, Albert, sydafrikansk pol.: 418.
Hillery, Patrick, irsk min.: 320.
Hill-Madsen, Carl, da. direktør: 197, 325.
Ho Chi Minh, nordvietnamesisk præs.: 321, 416.
Hoffmeyer, Erik, da. bankdirektør: 329.
Holland: Økonomisk situation, 166 ff.
Holmqvist, Erik, sv. indenrigsmin.: 112, 417.
Holst, Knud, da. pol.: 428.
Holyoake, Keith, newzealandsk premiermin.: 421.
Horn, Svend, da. pol.: 124.
Hubl, Milan, tjek. pol.: 323.
Husain, Zakir, indisk pol.: 190.
Husák, Gustav, tjek. min.: 186, 190, 320.
Hussein, jordansk konge: 116, 318, 320.
Hækkerup, Hans, da. pol.: 432.
Hækkerup, Per, da. pol.: 327, 329.

Ibongo, Saturnino, ækvatorial guineansk pol.: 115.
Idris, libysk konge: 321.
Illum, Knud, da. prof.: 211.

Indien: Nationalisering, 319, 320. Præsidentvalg, 320. Regeringskrise, 420. Regeringsændring, 190, 319.
Inönü, Ismet, tyrk. pol.: 417.
Iran: Libanon, 187.
Iraq: DDR, 189. Henrettelser, 188.
Ironsi, Johnson Aguiyi-, nigeriansk general, 49.
Ismail, Abdul Fattah, sydjeminittisk pol.: 195.
Israel: FN, 111. Frankrig, 111 Knesset, 113. Parlamentsvalg, 218 f. Regeringsændring, 115, 116.
Italien: Regeringsskifte, 318, 320.
Iversen, Carl, da. prof.: 428.

Jahn, Gerhard, vesttysk justitsmin.: 415.
Jakes, Milos, vesttysk pol.: 194.
Jakobsen, Erhard, da. pol.: 210, 326, 327.
Jakobsen, Frode, da. pol.: 118.
Jamil, Sherif Nasser ben, jordansk major: 318.
Japan: USA, 421. Valg, 423.
Jarring, Gunnar, sv. diplom.: 114.
Jeanneney, Jean-Marcel, fr. pol.: 244.
Jensen, Asger, da. pol.: 325.
Jensen, Egon, da. pol.: 203.
Jensen, Jens Peter, da. pol.: 200, 429.
Jensen, Søren, da. pol.: 205, 329.
Jespersen, Hans, da diplom.: 118.
Johannesson, Olafur, islandsk pol.: 417.
Johansen, Arnold, da. fagforeningsform.: 327.
Johansson, Rune, sv. pol.: 112.
Jonsson, Bjørn, islandsk pol.: 421.
Jonsson, Eysteinn, islandsk pol.: 417.
Jordan: Regeringsskifte, 116. Regeringsændring, 318.
Juan Carlos, sp. prins: 319.
Jørgensen, Anker, da. pol.: 210, 325, 327, 329.
Jørgensen, Erling, da. revisor: 211.

Kadhad, Moamer al, libysk oberst: 321.
Kampmann, Jens, da. pol.: 327, 428.
Kampmann, Viggo, da. pol.: 326, 329.
Kano, Amino, nigeriansk pol.: 46, 56.
Kaplan, Abraham, am. prof.: 134.
Karami, Rashid, libanesisk pol.: 111, 114, 189, 190, 418, 420.
Keilani, Mohammed Razoul el, jordansk indenrigsmin.: 318.
Kempny, Josef, tjek. pol.: 323.
Kenya: Primærvalg, 422. Uroligheder, 418.
Kenyatta, Jomo, kenyansk præs.: 418, 422.
Khammash, Amer, jordansk min.: 318, 320.
Kiesinger, Kurt Georg, vesttysk pol.: 415.
Kina: Kinesisk-sovjetisk grænsekonflikt, 115, 416. 9. Kongres, 187.
Kirk, Norman, newzealandsk pol.: 421.
Kjær Rasmussen, Svend Erik, da. pol.: 118, 124, 127, 207, 425, 429, 432, 433.
Kling, Herman, sv. justitsmin.:417.
Korea: USA-fly, nedskydning af, 188.
Korshal, Jama Ali, somaliansk general: 419.
Kosygin, Alexei, sovjetisk ministerpræs.: 416.
Kouandate, Maurice, dahomeyansk oberst: 422.
Krag, J. O., da. pol.: 117, 122, 124, 200, 203, 207, 209, 324, 326, 327, 328, 329.
Kriegel, Frantisek, tjek. pol.: 190.
Krivine, Alain, fr. pol.: 193, 239.
Krog Hansen, Ove P. da. pol.: 196, 202, 205, 426.
Krogstrup, Erik, da. direktør: 210.
Kuznetsov, Vasili Vasilievich, sovjetisk min.: 416.

Laird, Melvin, am. forsvarsmin.: 113.
Lange, Gunnar, sv. handelsmin.: 417.
Lange, Morten, da. pol.: 125, 127, 424, 426, 430.
Langkilde, Jørgen, da. pol.: 429.
Larsen, Aksel, da. pol.: 122, 124, 125, 209, 215, 425, 426.
Larsen, Arne, da. pol.: 127, 426, 428.
Larsen, Helge, da. undervisningsmin.: 118, 119, 121, 124, 126, 197, 199, 325, 430, 431.
Larsen, Peter, da. landbrugsmin.: 127, 204, 327, 424, 427.
Laswell, Harold D., am. prof.: 134.
Lauritzen, Lauritz, vesttysk min.: 415.
Leber, Georg, vesttysk min.: 415.
Lecanuet, Jean, fr. pol.: 236.
Le Duan, nordvietnamesisk pol.: 321, 322.
Lehto, Oiva, finsk pol.: 187.
Leussink, Hans, vesttysk prof.: 415.

Lever, Harold, brit. pol.: 416.
Libanon: Al-Fatah, 419. Iraq, 187, Oppositionen, 114. Regeringskrise, 418. Regeringsændring, 111 f, 189, 420. Undtagelsestilstand, 189. Uroligheder, 190.
Liberia: Levestandard, 60 ff. Produktion, 61 ff. Økonomi, 60 ff.
Libyen: Militærkup, 321. Regeringsdannelse, 321.
Lidbom, Carl, sv. pol.: 417.
Lin Piao, kinesisk marskal, 187.
Lind, Nathalie, da. socialmin.: 125, 196, 200, 424.
Lipset, S. M., am. prof.: 136.
Lodge, Henry Cabot, am. diplom.: 111.
Long, William, nordirsk indenrigsmin.: 110.
Lundkvist, Svante, sv. civilmin.: 417.
Luxembourg: Regeringsdannelse, 113.
Lysholt Hansen, Ralph, da. pol.: 127, 202.
Löfberg, Bertil, sv. embedsmand: 417.

Macias, Francisco, ækvatorial guineansk præs.: 115.
Maga, Hubert, dahomeyansk pol.: 422.
Maghrabi, Mahmoud Soliman el, libysk premiermin.: 321.
Mahgoub, Mohammed Ahmed, sudanesisk premiermin.: 189, 193.
Malaysia: Regeringsændring, 192. Valg, 191.
Malraux, André, fr. pol.: 194.
Marko, Jan, tjek. udenrigsmin.: 110.
Mao Tse-tung, kinesisk leder: 187.
Marcellin, Raymond, fr. indenrigsmin.: 194.
Marokko: Ifai, 111.
Marsh, Richard, brit. pol.: 416.
Mason, Roy, brit. pol.: 416.
Massemba-Débat, Alphonse, congolesisk pol.: 111.
Matejka, Oldrich, tjek. pol.: 194.
Matthiasen, Niels, da. pol.: 210, 326, 327.
Mboya, Tom, kenyansk min.: 319.
McDivitt, James, am. astronaut: 116.
McEwen, John, austr. pol.: 420.
McMahon, William, austr. finansmin.: 420.
Medici, Emilio Garrastazu, brasiliansk præs.: 416, 417.
Meïr, Golda, israelsk premiermin.: 116, 417.
Mellis, Wilson Robert, brit. min.: 189.
Mello, Marcio de Souza e, brasiliansk general: 321.
Mende, Erich, vesttysk pol.: 323.
Mendès-France, Pierre, fr. pol.: 190, 240, 243.
Mensah, J. H., ghanesisk finansmin.: 187.
Messmer, Pierre, fr. pol.: 245.
Michelet, Edmond, fr. kulturmin.: 194.
Milhøj, Poul, da. prof.: 328.
Mishra, S. V., indisk pol.: 420.
Mitterand, François, fr. pol.: 236, 237, 238, 318.
Mlynar, Zdenek, tjek. pol.: 323.
Moberg, Sven, sv. statsråd: 417.
Mobuto, Joseph, congolesisk præs.: 320.
Mollet, Guy, fr. pol.: 238, 239, 247.
Moltke, Kai, da. pol.: 119, 120, 121, 127, 205.
Monnerville, Gaston, fr. pol.: 236.
Moro, Aldo, ital. udenrigsmin.: 320.
Mulley, Frederick, brit. pol.: 416.
Müller, Alex, vesttysk finansmin.: 415.
Myrdal, Alva, sv. statsråd: 417.
Møller, Per, da. pol.: 330.
Møller, Poul, finansmin.: 120, 123, 324, 328, 425, 427, 430, 431, 432.
Møller, Orla, da. pol.: 197.
Mørch, Otto, da. pol.: 125, 428.

Nasser, Ali Ahmad, sydjeminittisk pol.: 195.
Nasser, Gamal Abdel, ægyptisk præs.: 418.
Nemeiry, Jaafar Mohammed al, sudanesisk oberst: 193, 419.
Nenni, Pietro, ital. pol.: 318.
Neubert, Karel, tjek. pol.: 190.
New Zealand: Parlamentsvalg, 421.
N'Dongo, Atanasio, ækvatorial guineansk pol.: 115.
Ngouabi, Marien, congolesisk major: 111.
Nguyen Cao Ky, sydvietnamesisk vicepræs.: 114.
Nguyen Duy Trinh, nordvietnamesisk udenrigsmin.: 112.
Nguyen Loc Bang, nordvietnamesisk vicepræs.: 322.
Nguyen Van Thieu, sydvietnamesisk præs.: 115, 191, 420.
Nielsen, Helge, da. pol.: 426.
Nielsen, Johan, da. pol.: 427.
Nielsen, K. Axel, da. pol.: 201.

Nielsen, Knud, da. pol.: 123.
Nielsen, Niels Jørgen, da. pol.: 205.
Nielsen, Peter, da. pol.: 205, 431.
Nielsen, Thomas, da. LO-form.: 124, 125.
Nigeria: Borgerkrigen, 44 ff. Sovjet, 57. Storbritannien, 57.
Nijalingappa, S., indisk pol.: 420.
Nilsson, Sven-Eric, sv. statsråd: 417.
Nilsson, Torsten, sv. udenrigsmin.: 112, 417.
Ninn-Hansen, Erik, da. forsvarsmin.: 122, 123, 125, 198, 201, 203, 429.
Nixon, Richard, am. præs.: 111, 113, 114, 115, 188, 191, 420, 421, 422.
Nkrumah, Kwame, ghanesisk pol.: 187, 320.
Nording, Bengt, sv. min.: 417.
Nordirland: Britiske tropper, 189. Parlamentsvalg, 114. Regeringsændring, 190. Uroligheder, 110, 189, 319, 416.
Nordvietnam: Parisforhandlingerne, 115. Præsidentskifte, 322.
Norge: Egnsudvikling, 147. Stortingsvalg, 322.
Normann, A. C., da. fiskerimin.: 205, 424.
Novotny, Antonin, tjek. pol.: 186.
Nthula, kenyansk pol.: 418.
Nyboe-Andersen, Poul, da. økonomimin.: 117, 121, 122, 124, 200, 203, 209, 326, 327, 328, 329, 330.
Nørgaard, Ivar, da. pol.: 122, 124, 203, 206, 210, 327, 431.

O'Brien, Conor Cruise, irsk pol.: 195.
Odhnoff, Camilla, sv. statsråd: 416.
Odinga, Oginga, kenyansk pol.: 319, 418.
Ohlin, Bertil, sv. pol.: 322.
Ojukwu, Chukwuemeka Odumegwu, nigeriansk pol.: 52, 55.
Olesen, Kjeld, da. pol.: 128, 207, 327, 428, 429.
O'Neill, Terence, nordirsk premiermin.: 110, 114, 189, 190.
Ortoli, François, fr. pol.: 194.
Ortuno, René Barrientos, boliviansk pol.: 189.
Owusu, Victor, ghanesisk pol.: 187.

Pakistan: Præsidentskifte, 186 f. Præsidentvalg, 114. Rawalpindi-forhandlingerne, 113, 116. Regeringsændring, 116. Uroligheder, 112. Undtagelsestilstand, 113.
Palach, Jan, tjek. stud.: 110.
Palme, Olof, sv. statsmin.: 322, 417.
Park Chung Hee, sydkoreansk præs.: 418.
Pedersen, Arne Fog, da. kirkemin.: 199.
Pelnar, Jan. tjek. indenrigsmin.: 110.
Peretti, Achille, fr. pol.: 194.
Pessi, Ville, finsk pol.: 188.
Petersen, Gert, da. pol.: 118, 429.
Pham Van Dong, nordvietnamesisk premiermin.: 322.
Pillar, Jan, tjek. pol.: 186.
Pinay, Antoine, fr. pol.: 194, 242.
Pipinelis, Panayotis, græsk udenrigsmin.: 422.
Pisani, Edgar, fr. pol.: 234, 246.
Pleven, René, fr. justitsmin.: 194, 242.
Poher, Alain, fr. pol.: 188, 189, 193, 194, 236, 238, 239, 240, 241, 242.
Polacek, Karel, tjek. LO-formand: 186.
Polen: Femårsplan, 375 ff. Vesttyskland, 421, 422.
Pompidou, Georges, fr. præs.: 188, 189, 193, 194, 237, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 248, 249, 323.
Portugal: Valg, 418.
Praisley, Jan, nordirsk pol.: 114, 190.
Pychlik, Vaclev, tjek. general: 323.

Rahman, Shaikh Mujibur, indisk pol.: 116.
Rahman, Tunku Abdul, malayisk premiermin.: 192.
Raoul, Alfred, congolesisk regeringschef: 111.
Rasmussen, Erik, da. prof.: 131.
Rasmussen, Hans, da. pol.: 119, 209, 326.
Razak, Tun Abdul, malayisk vicepremiermin.: 192.
Razl, Stanislav, tjek. ministerpræs.: 110.
Reddy, Sanjiva, indisk pol.: 320.
Reintoft, Hanne, da. pol.: 128, 200.
Rhodesia: Folkeafstemning, 195. Forfatningsudkast, 192.
Riad, Abdul Monein, ægyptisk general: 116.
Rifai, Abdul Moneim, jordansk udenrigsmin.: 116, 320.
Risgaard Knudsen, Jens, da. pol.: 210.
Robayee, Salem, sydjemenittisk pol.: 195.
Rochard, Michel, fr. pol.: 193, 239, 245, 247, 418.

Rochet, Waldeck, fr. pol.: 193.
Rockefeller, Nelson, am. pol.: 319.
Rosing, Nikolaj, da. pol.: 208.
Ross, Alf, da. prof.: 143.
Rumor, Mariano, italiensk min.: 318, 320.

Saarinen, Aarne, finsk pol.: 187.
Sabine, George H., am. prof.: 133.
Sadiq el Mahdi, sudanesisk pol.: 189.
Sadovsky, Stefan, tjek. pol.: 110, 186, 190.
Salam, Yussuf, libanesisk udenrigsmin.: 112.
Salinas, Luis Adolfo Siles, boliviansk præs.: 322.
Salomaa, Erkki, finsk pol.: 187.
Sanguinetti, Alexandre, fr. pol.: 246.
Saragat, Guiseppe, italiensk præs.: 318.
Sato, Eisaku, japansk premiermin.: 421, 423.
Savary, Alain, fr. pol.: 238, 247, 318.
Scheel, Walter, vesttysk udenrigsmin.: 323, 415.
Schiller, Karl, vesttysk økonomimin.: 415.
Schmidt, Helmut, vesttysk forsvarsmin.: 415.
Schöder, Gerhard, vesttysk pol.: 115.
Schumann, Maurice, fr. udenrigsmin.: 194.
Schweickart, Russell, am. astronaut: 116.
Schweiz: Økonomiske situation, 288 ff.
Scott, David, am. astronaut: 116.
Séguy, Georges, fr. pol.: 248.
Semjonov, Vladimir, sovjetisk viceudenrigsmin.: 186, 421.
Senussi, Shams el-Din el, libysk general: 321.
Servan-Schreiber, Jean-Jacques, fr. pol.: 247.
Shaabi, Qathan al-, sydjeminittisk præs.: 195.
Shazar, Zalman, israelsk præs.: 116.
Shehbi, Omar el-, libysk pol.: 321.
Shermarke, Abdi Rashid Ali, somaliansk præs.: 417.
Shore, Peter, brit. pol.: 416.
Sigsgaard, Erik, da. pol.: 118, 122, 324.
Sihanouk, Norodom, cambodiansk statschef: 191, 195.
Šik, Ota, tjek. pol.: 190.
Silkin, John, brit. pol.: 189.
Simon, Bohumil, tjek. pol.: 186, 194.
Singh, Dinesh, indisk udenrigsmin.: 114.
Singh, Ram Subhaj, indisk pol.: 420, 422.
Sirén, Eino, finsk pol.: 124.
Siyad, Mohammad, somaliansk general: 419.
Skovmand, Sven, da. pol.: 208.
Skytte, Karl, da. pol.: 206.
Smith, Gerard, am. diplom.: 421.
Smith, Ian, rhodesisk premiermin.: 192.
Smrkovsky, Josef, tjek. pol.: 110, 111, 186, 323.
Soglo, Christophe, dahomeyansk general: 422.
Somalia: Militærkup, 417. Regeringsdannelse, 419.
Sophia, sp. prinsesse: 319.
Sovjetunionen: International konference, 194 f. Kinesisk-sovjettisk grænsekonflikt, 115, 416. Nigeria, 57. SALT, 421. Økonomisk politik, 250 ff, 352 ff.
Spacek, Josef, tjek. pol.: 190, 323.
Spanien: Regeringsændring, 419, Undtagelsestilstand, 113.
Stafford, Thomas, am. astronaut: 192.
Stetter, Ib, da. pol.: 197, 325, 328.
Stewart, Michael, brit. min.: 195, 321.
Storbritannien: Byrådsvalg, 191, Commonwealth-konference, 112. Egnsudvikling, 147. Industrial Relations Bill, 188. Nigeria, 57. Regeringsændring, 416. Rhodesia, 112, 195. Suppleringsvalg, 195, 419, 422. Valgretsalder, 188.
Stray, Svenn, no. pol.: 124.
Strobel, Käte, vesttysk min.: 415.
Strougal, Lubomir, tjek. pol.: 186, 194.
Sträng, Gunnar, sv. finansmin.: 417.
Sudan: Regeringsdannelse, 419, Regeringskrise, 189. Revolution, 193.
Sverige: Egnsudvikling, 146. Nordvietnam, 112. Regeringsændring, 112, 417. USA, 112.
Svoboda, Ludvik, tjek. præs.: 110, 186, 190.
Sydjemen: Regeringsændring, 195.
Sydkorea: Forfatningsændring, 418.
Sydvietnam: NLF's 10 punkts program, 191. Vietcong-offensiv, 114 f.
Syrien: DDR, 194.
Søgaard, Poul, da. pol.: 428.
Sørensen, Poul, da. indenrigsmin.: 118, 119, 120, 122, 125, 126, 196, 210.

Talhouni, Bahjat, jordansk premiermin.: 116, 320.
Taleb, Salem ben, libysk general: 321.
Tan Siew Sin, malaysisk pol.: 192.
Tarka, M. S., nigeriansk pol.: 46, 56.
Tavares, Aurelio de Lyra, brasiliansk general: 321.
Thestrup, Knud, da. justitsmin.: 196, 324, 329, 425, 427, 428, 429, 431, 432.
Theule, fra. min.: 111.
Thomsen, Knud, da. handelsmin.: 121, 124, 201, 203, 211, 327, 425, 431.
Thomson, George, brit. pol.: 416.
Thorez, Maurice, fr. pol.: 238.
Thornley, irsk prof.: 195.
Thyregod, Ib, da. pol.: 201.
Tingsten, Herbert, sv. red.: 136.
Tixier-Vignancour, fr. pol.: 193.
Tjekkoslovakiet: Demonstrationer, 110, 320. Ishockyesejren, 186. Massemedier, 190. Ny forfatning, 110. Pressecensur, 194. Regeringsændring, 110, 186. Udrensninger i Centralkomitéen, 323.
Toft, H. C., da. indenrigsmin.: 324, 325, 326, 425, 426, 430.
Ton Duc Thang, nordvietnamesisk vicepræs.: 321.
Toukan, Ahmed, jordansk min.: 320.
Topaloglu, Ahmet, tyrkisk forsvarsmin.: 421.
Trudeau, Pierre Elliott, canadisk premiermin.: 187.
Truong Chinh, nordvietnamesisk pol.: 322.
Tshombe, Moise, congolesisk pol.: 318.
Tunesien: Præsidentvalg, 420.
Tyrkiet: Parlamentsvalg, 417. Regeringsændring, 420.

USA: Apollo 8, 192. Apollo 9, 116, Apollo 11, 319. Cambodia, 195. Japan, 421. Kaprustning, 113. Mellemøstenforhandlinger, 114. Militærhjælp til Grækenland, 114. Præsidentindsættelse, 113. Raketforsvar, 113. SALT, 421. Vietnamforhandlingerne i Paris, 111, 115. Vietnamkrigen, 115, 420. Økonomi, 83 f.
Valdimarsson, Hannibal, islandsk pol.: 193, 421.
Vallon, Louis, fr. pol.: 246.
Vame, Cyrus, am. diplom.: 111.
Vedel, Georges, fr. jurist.: 248.
Vest Irian: Folkeafstemning, 319.
Vesttyskland: Cambodia, 195. Forbundsdagspræsidentvalg, 114. Forbundsdagsvalg, 322. Kernevåben, 421. Lokalvalg, 421. Polen, 421, 422. Præsidentskifte, 113, 115. Regeringsændring, 114, 415. Revaluering, 398 ff. Økonomiske situation, 392 ff.
Vlasak, Frantisek, tjek. pol.: 323.
Vokroublicky, Zbynek, tjek. pol.: 323.
Vorster, J. B., sydafrikansk premiermin.: 418.

Walsh, Lawrence, am. diplom.: 111.
Warren, Earl, am. jurist: 195.
Wechselmann, Sigurd, da. amtmand: 120.
Wedén, Sven, sv. pol.: 322.
Wehner, Herbert, vesttysk pol.: 415.
Werner, Pierre, luxembourgsk ministerpræs.: 113.
Whitlam, Gough, australsk pol.: 418, 420.
Wichman, Krister, sv. industrimin.: 417.
Wilson, Harold, brit. premiermin.: 112, 188, 416.
Windelen, Heinrich, vesttysk pol.: 114.

Yafi, Abdullah al, libanesisk premiermin.: 111.
Yahya Khan, pakistansk general: 116, 186.
Young, John, am. astronaut: 192.

Zinsou, Emile Derlin, dahomeyansk præs.: 422.

Ækvatorial Guiniea: Kupforsøg, 115.

Ølgaard, Anders, da. prof.: 428.
Ømann, Sigurd, da. pol.: 127, 201, 202, 426.
Østergaard, Knud, da. pol.: 329.
Østtyskland: Cambodia, 191. Iraq, 189. Syrien, 194.

INDHOLDSFORTEGNELSE

ARTIKLER

Holger Gad: Mål og midler i dansk landbrugspolitik 3
Peter Andreas Bøggild: Spekulation, terminshandel og renteniveau 20
Torben Worre: Borgerkrig i Nigeria 44
Poul Buch Hansen: Levestandard og vækst i Liberia 60
Nils Andrén: Idéhistoriens plads i statskundskaben 131
Thomas Henriksen: Nogle kommentarer til egnsudviklingspolitikken 145
Hans Jørgen Nielsen: Forskelle mellem politiske partier? 156
Ole Riis: Folkeafstemningen om 18 års valgret 215
Jaques Berg: Pompidolismen 233
Jørn Henrik Petersen: Økonomiske reformer i Sovjetunionen I 250
Peter Andreas Bøggild: Euro-dollar-markedet 271
Claus Dieter Ehlermann og *Ole Lando:* Hvorledes styres Fællesmarkedets landbrug? 333
Jørn Henrik Petersen: Økonomiske reformer i Sovjetunionen II 352
Emanuel Winter: Forberedelserne til den nye polske femårsplan 375

REGELMÆSSIGE OVERSIGTER

Den internationale økonomiske situation 83; 166; 288; 392
Den danske økonomiske situation 92; 174; 298; 404
Politisk kronik 110; 186; 318; 415